

26-5

Somogy Megyei Múzeum Igazgatóság!

Kaposvár

Május 1.u.10.

Tisztelt pályázatot meg hirdető bizottság, gyűjtésem során levélben megkereste a Somogy megyei Levéltárat, hogy Gölle pusztán dolgozó vasmegyei lakók, mint 6 hónapos summásokról van -e adat? Azt a választ kaptam, hogy nincsen. Szerettem volna napló, nyilván tartást beszerezni. Így csak a visszaemlékezésre tudtam támaszkodni. Ezt azért is tudtam ilyen részletesen megírni, mert arról a fiamnak, sőt már az unokáimnak is beszéltem.

Pécs, 1985. július 20.

Jelencsák
Jelli József, nyugdíjas
önkéntes néprajzi és nyelv-
járás-gyűjtő!

Pécs
Magyarürügi ut 118

7634

TARTALOM

Az 1985. évi Somogy megyei Néprajzi és nyelvjárási gyűjtő pályázatra, Vas megyei lakosok Somogy megye Gölle pusztán summások voltak 1930-40-es években.

- 1./ Bevezető
- 2./ Váratlan látogató
- 3./ Summásgazda érkezett
- 4./ Marika summásnak szerződött
- 5./ Summásgazda eltávozott
- 6./ Váratlanul Marika megszólalt
- 7./ Édesanyjukra emlékezés
- 8./ Ki hoz vizet?
- 9./ Olvasás gyakorlása
- 10./Az első kisvizsga eredménye
- 11./Második kis házivizsgára készülődés
- 12./Olvasás az iskolában
- 13./Hol van a kalendárium?
- 14./Meglépetés
- 15./Plébános urral beszélgetés
- 16./A harmadik olvasás házi vizsgája
- 17./Katona láda
- 18./Készülődés 6 hónapos summásnak
- 19./Bucsuzkodás az otthonaktól
- 20./Kezdődött a nézeteltérés a főintézővel
- 21./Elszállásolás
- 22./Hasztalan minden
- 23./Summásgazda a fiával beszélget
- 24./Marika, summásgazda, és a fia beszélget
- 25./Marika a főintézőhöz ment
- 26./Summások, és a cselédek szórakozása.
- 27./Levélikrás
- 28./Váaszlevél
- 29./Aratás
- 30./Marika és Mihály kettesben este a barak előtt
- 31./Marika nem ér rá
- 32./Szénagyűjtés
- 33./Szénáskert
- 34./Gabonacéplés
- 35./Ivóvíz
- 36./Hasmenéses betegség
- 37./Amit soha az életben nem lehet elfelejteni.

- 38./ Marika és Mihály beszélget.
- 39./ Vasárnap esti séta
- 40./ Cselédlegény
- 41./ Harangláb egyedül áll
- 42./ Visszamaradt emlék
- 43./ Bucsura készülődés
- 44./ A bucsu napja
- 45./ Nagymama és Marika beszélgetése
- 46./ Szeptember, október a pusztán
- 47./ Lejárt a summások szerződése
- 48./ Visszamentek a falujukba a summások
- 49./ Sorsforduló után

1.

Most, hogy ezeket a sorokat írom, az 1930-40-es évek jutottak eszembe, hogy Somogy megyében, Gölle pusztán a Vas megyei lakós számadék hogy is kerültek a pusztára és milyen sorsuk volt 6 hónap alatt. Az akkori történeteket én mint 17 éves gyerek, sőt utána még 21 éves koromig személyesen éltem át. Özvegy Jánszki Gyuláné Vas megye kisdolányi lakós, és Jancsikics János Vend származásuk elmondása szerint irtam le, valamint a közvetlen, személyes élményeim alapján.

1935-38 években Vend vidék központja Szentgotthárd, járási székhely volt. Nagydolány, és Kisdolány faluk is ide tartoztak. Özvegy Jánszki Gyuláné három gyermekével itt lakott roppant nagy nyomorúságban, mert csak egy szoba és konyhás lakásuk volt. Marika 16 éves, Erzsébet 14, István 12 éves.

Jánszki Gyula a családfő 1936-ban tüdőbetegségben meghalt. A másfél hold föld keveset termett. 1935 januárt mutatta a reptár. Az emberek így mondták, hogy komisz tél keményen tartotta magát, március végéig. Egyik köznapon délelőtt a sűrű köd széteszlott, kicsit enyhült az idő.

- Mi lesz velünk gyerekek, ilyen hidegben? - mondta Jánszki Gyuláné.

- Nem tudjuk anyukám - mondták a gyerekek, még messze van a tavasz.

2.

Váratlan látogató

A kutya kegyetlenül kezdett ugatni. De csak szünet nélkül, fogott valakit. Gyerekek futottak az ablakhoz, és kinéztek.

- Édesanyám! Egy bácsi jön erre felé, és azt ugatja a "Betyár".

- Lehet hogy ide tart hozzánk - mondta Jánszkiné. Mit akarhat a Mihály, ilyen időben?

A kutya az érkező férfit nem engedte be a lakásba.

- Nyughass már te! De csak fogta a kutya.

- Megyek, csak rám kapok valami gunyát. Ti meg gyerekek, maradjatok a valagatokon. Nehogy valamelyikötök is kijöjjen, mert befagy a seggelyuka!

- He, he, he ... nem is fagy be. Mondták a gyerekek nevetve.

- Ne vigyorogjatok, mint a fakutyák - mondta Marika, a két testvérénél.

- Miért? Még nevetni sem szabad - mondták a gyerekek.

- Nagy szátok van, főleg neked Ersei! Olvasni még alig tudol - mondta Marika.

- Anyunak muszáj volt kimenni, de nektek nem - mondta Marika.

Ceendben légy te dög - mondta a kutyának Jánosziné. Nem érti az ember a saját hangját sem.

3.

Summásgazda érkezett

- Jó napot Rozika! Jánoszi Gyulánénak ez volt a leánykori neve. Ne haragudjék hogy ilyenkor gyűvök.

- Jó napot gazda ur! Már mért haragudnék? Tessék csak begyünni! Nem vagyok egyedül, mert itthon vannak a gyerekek is. Nem mentek iskolába, mert olyan lábbelijük nincsen, hogy ebben a hidegben el tudnának menni. A lakásban azért el vannak. Sokat kell velük mérgelődni, mert ha rájuk jön, akkor nem lehet velük birni. En meg nem szeretem őket kokányolni. Inkább a sarokba térdelnek. Azért nincsenek tétlenül, mert az iskolai könyvekből, meghát a kalendáriumból olvasnak - mondta Jánosziné.

- Persze, persze, jobb is ha itthon vannak, nagyon hideg van, még a kutyát sem volna szabadkint tartani. Ilyen hideg télünk már régen volt! - mondta a summásgazda.

A summásgazda közel állt az ajtónál. Ott toporzékolt. Bőrcsizma volt a lábán, amelyről verte le a havat.

- Gazda ur! Gyűjjön már közelebb a spozhelthöz! Itt mégis csak valamivel melegebb van - mondta Jánoszi Gyuláné.

Nem fontos ám. Ugy sem maradok sokáig. Még több helyre is kell menni. Rá is térek, hogy miért is jöttem. Itt az ideje, hogy summásokat kell szerződtetni, Somogy megyébe, Göllie pusztára, Rozika! Magára gondoltam, hogy van már olyan lánya, hogy lehetne szerződtetni félrészesnek, kell a kenyér a házhoz!

- Bizony, hogy kell. Köszönöm, hogy miránk tetszett gondolni, ugyanis olyan árvák vagyunk, mióta az uram meghalt, férfi ember nemigen fordul meg nálunk. Néha, néha Jánosikics János bácsi ha átjön, de az már 85 éves, nem várhatunk tőle segítséget. Meg aztánék, mindenkinek meg van a maga baja. Így csak vagyunk. Hiába is panaszkodom, nem segít senki sem.

4.

Marika summásnak szerződött

- Hány éves is a nagyobbik kislány? - kérdezte a summásgazda.

- Marika februárban tölti be a 16. évét. Eljárt az idő, nem ré-

gen volt még kislány - mondta az édesanyja.

- Hát én is úgy gondoltam, hogy ennyi lehet, mert az én Ilonka lányommal járt iskolába.

- Igen, csak Marika, a 3. osztályból kimaradt, - mondta az édesanyja.

- Mennyi lesz a bére, ha summásnak megy?

- Nem sok, mint félrészeseznek: 4 métermázsza kenyérgabona, fele busa, fele rozs. Egy hónapra 15-20 pengő, egy kiló sózott szalonna, reggeli, ebéd, és vacsora, meg hát szállás is. A szerződés 6 hónapra szól, május 1-től november 1-ig.

- Bizony, hogy kevés - mondta Jánoszi Gyuláné.

- Én is tudom, de a nemzetes főintéző ur nem ad többet, még ezért is kalapálni kell, hogy fogadjon el bennünket, Szomorú, de így van. Azt mondta, hogy még ez is jól meg van fizetve, csak azért áll velem szóba, mert ismer, szorgalmas, dolgos embereket hozok.

Könnyen beszélnek az urak, a szegényemberrel. Bár csak ők kerülnének ebbe a helyzetbe - mondta Jánoszi Gyuláné.

Marika, komoly leány, csendes természetű, sora megtanította, mert már fiatalon úgy gondolkodott, mint a felnőttek. Csak figyelte, hogy édesanyja, és a summásgazda mit is beszéltek. Marikának megszokott helye volt, az ablak alatt, ruhásládára ült le, és szótlanul hallgatta édesanyja és a summásgazda beszédét.

- Na kislány, van kedve Somogyba summásnak jönni? Kérdezte a gazda.

- Én nem is tudom. Édesanyjammal azt mondja, hogy mehetek, akkor elmegyek.

- Igen, kislányom, ha van kedved, elmehetsz.

Édesanyjához lépett Marika, és átölelte, és mindketten sirtak. A két testvér is az édesanyjukhoz mentek, akit öleltek, s csókolgattak.

Íde kérem az aláírást - mondta a summásgazda.

A szerződést édesanyja, s a kislány aláírták.

- Ezzel így rendben is vagyunk. A kislányt készítse el Rozika, még van vissza pár hónap, addig is erősödik a leány!

- Tudom, hogy mit kell tenni. Én is ennyi időse voltam, amikor először mentem 6 hónapos summásnak, szintén Somogy megyébe, Alsóheténybe. Rossz kasznár volt ott az uradalmi vezető, a kiüresített tinóistállóban szállásoltak el bennünket, tele volt az istálló fecskékkel. Még petróleumos lámpánk sem volt. Mikor kértünk lámpát, azt mondta a kasznár, hogy hajnalban, amikor virrad, meglátjuk a ruhánkat, amelyet fel kell venni. Este meg sörtétbe is letudnak feküdni. Vacsora evéskor meg a szánkat megtaláljuk. Bár csak, ne tudnám, hogy milyen sors vár a lányom-

ra. Inkább nekem kellene elmenni, de akkor meg mi lenne itthon, ki-
látná el az itthoni munkát, a jószágokat, meg a két gyereket. Tudom,
hogy nem sok értelme van, hogy én itt ezt elmondom, de hol, ha magá-
nak sem. Tudom, hogy a gazda ur minket megért. Jóságos ember, azért
is jött el, hogy segítsen rajtunk. Nagyon szépen köszönöm a szivessé-
gét - mondta Jánoszi Gyuláné.

5.

Summásgazda eltávozott

- Viszontlátásra Rozika! Gyerekek, ti meg jók legyetek, fogadja-
tok szót édesanyátoknak, aki értetek annyi mindent tesz!

Dicsértessék a Jézus Krisztus. Mondták a gyerekek.

- Mindörökké ámen! Fogadta a gyerekek köszönését a gazda. Majd
utána a gazda eltávozott.

- Minek kellett ide gyűnni ennek a bácsinak? - mondták a gyerekek.

- Ti ezt még nem értitek - mondta édesanyjuk.

Marika nem válaszolt, a szövőszékhez ment, és kezdett dolgozni. Egy
jó 5 percig a szobában bizonytalanság, és csend volt, mintha súlyos
beteg feküdt volna a szobában.

6.

Váratlanul Marika megszólalt

Igen is, hogy elmegyek summásnak! Keresek gabonát, kapok pénzt,
milyen jó lesz, ha gyűvök haza Mindenszentek napjára. Még gyűjtök
össze pénst külön is, mindenkinek veszek valamit. Édesapámnak a sir-
jára nagy koszorút veszek, meg olyan vastag gyertyát, mint amilyen
a templomban van az oltáron. Majd írok levelet, lehet hogy haza is
engednek, mire megérik a buzáskörte. Meg aztánék a "Kurta" megmala-
cozik - mondta Marika.

- Jól van kislányom, csak a Jó Isten adjon jó egészséget, hogy
tudjál dolgozni. Őszegyűjtjük a pénzt, és ha te nem tudol haza jön-
ni, elmegyünk meglátogatni, viszünk körtét. Jól van gyerekek, még
messzi van az idő, hogy Marikának menni kell - mondta édesanyjuk.

7.

Édesapjukra emlékezés

De eljárt az idő. Mindjárt dél lesz. Nem is tettem fel ebédnek
valót. Mit is együnk? Ez borzasztó, hogy nap mint nap ezen kell az
embernek törni a fejét, hogy mit is együnk.

- Édesanyám!

- Tessék kislányom!
- A tegnapi proszából maradt, felmegyek a padlásra, és hozok le aszált szilvát, meg almát, gyorsan megfőzzük - mondta Erzsike.
- Úgyes vagy Erzsike, menj csak fel és hozzál!
- An inkább megenném a zsiroskenyeret - mondta Pista.
- Édes kisfiam, azt nem lehet, mert akkor Marika, is meg Erzsike is azt kér, kevés a szirunk.
- Hát akkor jó - de estére ehettek zsiroskenyeret?
- Még az messze van. Most mindjárt tesszünk fel főzni szemeskukoricát.

- De jó lesz, a levét is megisszuk, az olyan jó a torkunknak, multkor is amikor azt ittam, elállt a kehülésem - mondta Pisti.

- Látom kisfiam, hogy megértő vagy. Ilyen volt a megboldogult édesapád is. Nem sugólodott, mindig azt evett, amit elébe tettem. Ó olyan volt, hogy inkább nem evett, de nekünk legyen. Sok jót tudnák mondani édesapátokról.

- Édesanyám - mondja el, hogy milyen volt édesapám, szeretett-e minket?

- Bizony, hogy szeretett benneteket gyerekké. Akárhova is ment el hazulról, soha sem jött haza üres kézzel, egy-két szem cukrot hozott. Mikor vásárolta a cukrot, azt mondta, hogy három gyereke van, és úgy adjanak a pénzéért, hogy egyformán jusson nektek.

- Tudom, édesanyám - szólt közbe Marika, mert voltam vele én is boltban, és úgy kért cukrot, hogy mindegyikünknek egyformán legyen.

- Ugye kislányom, hogy igazat mondom.

- A multkor a szomszéd János bácsi is azt mondta, hogy édesapám jó ember volt. Még azt is mondta, hogy halottról vagy jót, vagy semmit. Hát ezt hogy kell érteni - kérdezte Marika.

- Hát ugy gyerekek, hogy ez már régi szokás, hogy a halottról nem szabad rosszat mondani, ha jót nem tudunk rá, akkor rosszat meg ne mondjunk, mert a halott tartozik mi hozzánk, és nem mi a halotthoz.

- Ez a nap igen csak felkavart bennünket - mondta édesanyjuk.

- Talán már nincsen annyira hideg, mint reggel. A kőd is fűlszállt. Üresek az edények, el kell menni vizért. Kien van a sor? - kérdezte a gyerekeket az édesanyjuk.

8.

Ki hoz vizet?

A gyerekek nem válaszoltak, mindegyik kezdett öltözni, hogy mennek vizért.

- Elmegyünk édesanyám - mondta Marika. Gyere Pisti. Most mi hozunk vizet. Délután meg az Erzsike.

- Én hallgatok rád Maris, mert te vagy az idősebb, jól van öcsém. Tudtam, hogy rendes gyerek vagy.

- Azért nem mindig. Mert multkor is beárultalak anyunak, hogy nem voltál igazságos, engem zavartatok el a kutra.

- Ne is haragudj öcsém. Utána megbántam.

- De nem mondtad.

- Most azért mondom.

- De azért nincsen harag, ugye öcsém?

- Nem haragdotam én akkor sem. Anyu azt mondja, hogy én olyan vagyok, mint édesapám volt -...

- Öcsi, te hozd azt a kis korsót, én meg a másik kettőt.

- De hideg van Maris, nem is gondoltam, hogy ilyen vastag jég van. Biztos, hogy befagyott a kut is. Nem hoztunk magunkkal kisbaltát - mondta Pisti.

- Tényleg ám. Az pedig kell!

- Pisti szaladj vissza, itt megvárlak! Istenbizony, hogy nem megyek tovább.

- Visszamegyek, sietek, a korsót itt hagyom, mert ahogy szaladok hátha elesek, és széttörik.

- Miért jöttél vissza öcsi? - kérdezte édesanyja.

- Nem vittük el a kisfejszét.

- Ott van a sarokban, a szokott helyen.

- Igen, látom anyu.

- Jó kengyelfutó vagy öcsi - mondta Marika.

- Hát az mi?

- Hátszlónak szokták mondani.

- Ló azért nem vagyok. De azt már mondták, hogy szamar vagyok.

Ezen után jót nevettek.

A házukhoz a rét, ahol a forrás van, jó 500-600 méterre volt. Utközben találkoztak két szomszédal is, akik a kutról jöttek. Nem kell a fejese gyerekek, mert a jeget mi felváltuk. A gyerekek az edényeket gyorsan megbuktatták, siettek haza.

- Estefelé Erzsike te méssz el! - mondta a Pisti.

- Nincsen igazság, mert ti ketten mentetek, én meg egyedül menjek?

- Mért, csak nem félsz? Nem járnak arra a bakrókák, vagy a baglyok - mondta Pisti.

- Nem azért, hogy félek, hanem ti ketten mentetek, én meg egyedül menjek.

- Na jól van Erzsike, nem kell egyedül menni, én eljövök veled - mondta Marika.

- Én is jövök veletek - mondta a Pista.

- Eljöhetsz Ücsém. Te leszel a jégvágó - mondta Marika.

- Küss lányok.

Elérkezett az este. A gyerekek elmentek a kutra. Tovább mint egy órát is tartózkodtak ott, mert előttük legalább 5-6 ember volt. Gyengén csörgedezett a forrás.

- Hol voltatok ilyen sokáig - kérdezte az édesanyjuk.

- Későn került ránk a sor, mondták a gyerekek.

- Már azt gondoltam, hogy valami bajotok esett. A "Betyárt" a kutyát is elhivhattátok volna magatokkal. Kétezer is elfutott hazáról, és gyorsan vissza is jött. Furcsán viselkedett, azért is gondoltam, hogy talán bajotok esett, meg hogy visszajöttél - mondta édesanyjuk.

- Már megint ilyesmire gondol - mondta Pisti.

- Mindenre gondolok ...

- De miért, mindjárt a rosszra?

- Mert anya vagyok, féltelek benneteket. Mióta édesapátok meghalt, a félelem erőt vesz rajtam. Minden ember fél, csak az űrült nem. Minden állat fél, még az állatoknak a királya is.

- Az oroszlán mitől fél? - kérdezték a gyerekek.

- Ugy tudom, hogy a villámlástól fél legjobban, de a másik oroszlán-tól is.

Ezeket az intelmeket a gyerekek összekuporodva egymás mellett, közel anyjukhoz hallgatták.

- Gyerek! Tegyük el magunkat holnapra! Menjetek ki pisilni! A vedret ide teszem ki az ajtóba. Ha valamelyőtökre éjjel is rájön a szükséglet, ott az edény, csak utána tegyétek ki a gangra. Pisti! Te miért nem mentél ki?

- Kimegyek én is. Nem akartam a lányok előtt ... //

- Jól van kisfiam, okos gyerek vagy!

- Csak dolgozni nem szeret - mondta Erzsike.

- Te se nagyon szaggatod a hámfát - mondta édesanyja.

- Tudjátok mit, gyerekek? Van egy javaslatom, hogy minden nap felváltva olvassatok, és aki hallgatja annak el kell mondani, hogy mit is olvastatok fel.

De azért kártyázhatunk is? - kérdezte Pisti.

- Persze, hogy lehet mást is csinálni, de az olvasás legyen az első.

Igaza van édesanyánknak. Mit olvassunk? - kérdezte Erzsike Marikát és Pistit?

- A 5. és az 6. osztályos olvasókönyvből olvasunk. Ugy gondolom, hogy egy-egy témát mindegyikünk elolvashat. Aki kevesebb hibát ejt, az lesz az első - mondta Marika.

- De ki legyen a bíró? - kérdezte Erzsike.

- Legyen édesanya - mondta Pisti.

- Ugy van, édesanya legyen mondták a lányok.

- Elfogadom a biráskodást, de nem lesz harag, vagy durcáskodás, okoskodás.

- Nem, nem édesanya, mondták a gyerekek, és körülfogták, mint a kicsibék az anyjukat, amikor talál egy szem eleséget, s azt kezdi kaparni.

Hogy a vállalkozás eredményesebb legyen, azt javaslom, hogy ha a versenynek vége lesz, akkor az első, második és a harmadik helyezett kapjon jutalmat - mondta édesanyjuk.

- De mi legyen a jutalom? Ez a nagy kérdés. Tanakodtak a gyerekek, és az édesanyjuk.

- Ha jónak találjátok, minden hónapban értékeljük, hogy is sikerült az olvasás. Aki első lesz az kapjon 30 fillért, a második 20, és a harmadik meg 10 fillért.

- Az jó lesz, - mondták a gyerekek!

- Holnap kezdjük is a gyakorlást! - mondta édesanyjuk.

- Most csak azt kell eldönteni, hogy milyen könyvből olvasunk?

- Anyu! Maga mondja meg, hogy milyen könyvből olvassunk! - mondta Marika.

- Rendben van, én azt javaslom, hogy az 5. osztályos könyvből olvassatok! En előtte saját magam is elolvasom, ha úgy látom, hogy muszáj, akkor többször is, hogy igazságosan tudjak osztályozni. Vegyék sorba, ahogy a könyvben van. Talán először is olvassátok el a Suszterinast! Egytől-ötig osztályozok. Minden megmondom, hogy kinek milyen osztályzatot adtam. Ugy vélem, hogy így lesz jó, tudjátok hogy kinek milyen az eredménye.

A gyerekek elfogadták az édesanyjuknak a javaslatát.

- Tehát akkor kezdődjön az olvasás!

- Édesanya, mennyit olvassunk egy-egy alkalommal? - kérdezte Marika.

- Egy leckét, végigolvassatok! Abból tudjuk meg azt, hogy ki volt a jobb.

- Ki kezdjen először olvasni? - kérdezte Pisti.

- Szerintem jelentkezés alapján történten - mondta édesanyjuk.

- A gyerekek édesanyjuk javaslatával egyetértettek.
- Szeretném én elkezdni - mondta Marika.
 - Rendben van Marika, kezdjétek - mondta édesanyja.
 - Befejeztem - mondta Marika.
 - Az olvasásodat hármásra értékeltem, /jó/
 - Ki lesz a következő? Pisti jelentkezett.
 - Jól van Pisti, kezdjed!
 - Elolvastam édesanya.
 - Hallottuk:
 - Az olvasásodat hármásra értékelem. /jó/
 - Halljuk az Erzsikét! - mondta édesanyjuk.
 - Jól van kislányom, az olvasásodat négyesre értékelem /elégséges!/
- Igazságosnak tartom a mai olvasás eredményét, mert én gyengébben tudok olvasni, mint ti - mondta Erzsike.

A gyerekek egy hónapon keresztül szorgalmasan olvastak. Általában hármás, négyes érdemjegyeket kaptak. Az összesített eredmény alapján Pisti volt a legjobb, második Marika, és a harmadik meg Erzsike. A gyerekek az egyhónapos olvasás gyakorlása után kivizsgát tettek. Mindenki egy leckét olvasott. Nagy volt az izgalom, hogy ki lesz az első, második, vagy a harmadik.

10.

Az első házi kisvizsga eredménye

- Első Pisti, a második Marika, és harmadik Erzsike.
- Itt az alkalom, hogy mondjátok meg azt, hogy igazságos-e az osztályzat?
 - Igazságos édesanya - mondták a gyerekek.
 - Tessék Pisti! Van észrevétel? - kérdezte édesanyja, mert Pisti jelentkezett, mint ahogy az iskolában.
 - Csak annyi, hogy én azt gondoltam, hogy a Marika lesz az első. De ha anyu így látja, akkor biztos, hogy így van jól.
 - Ha netán úgy látjátok, hogy nem vagyok igazságos, akkor mondjátok meg.
 - Nem, nem édesanya, maga azt adta, amit tényleg megérdemeltünk - mondták a gyerekek.

11.

Második kis házi vizsgára készülődés

Édesanya úgy beszéltük meg hármában, hogy ne mondja meg, hogy milyen jegyet érdemlünk, legyen titok. Majd csak kis vizsgakor tudjuk meg az eredményt, legyen meglepetés - mondták a gyerekek.

- Ha ti így látjátok, akkor legyen úgy.

- Kezdjük gyerekek a második kis vizsgára való felkészülést!

Megint legyen a jelentkezés önkéntes - mondta édesanyjuk.

Szorgalmasan olvastak a gyerekek. Március hónap volt. Marika és Erzsike ismétlőbe jártak, habár egyikük sem végezte el a 6. elemi osztályt. Marikának 3. és Erzsikének meg 4. elemije volt. Egy héten, egy délelőtti kötelező volt menni ismétlőbe, ott is lehetett olvasni.

12.

Olvasás az iskolában

Ma két órán keresztül olvasunk! - mondta a tanító. Nem is tartunk 10 perces szünetet, akinek lesz dolga, az kimehet. Ugy mint máskor, mindenki olvasott. Az iskolában 52-en voltak.

- A korábbi szokásokhoz hasonlóan értékelem a mai olvasást. Nem tudom, hogy mi történt, de meglep, hogy Jánoski Marika, és Erzsike olvasása a legjobb. Mondják ők el, hogy lehetséges ez? Mert hogy nem véletlen, az egyszer biztos - mondta a tanító.

- Tanító bácsi! Kérem édesanyám kezdeményezte, hogy otthon olvassunk. Kettő hónap óta olvasunk otthon minden nap. Második hónapja, hogy rendszeresen olvasunk, és érdemjegyet is kapunk. Az olvasást édesanyánk bírálja el.

- Jól van gyerekek, erre nem is gondoltam, hogy ilyen önszorgalom van nálatok. A tanfőgyelőségnek a tudomására hozom, hogy ilyen kezdeményezés van a családban. A plébános ur bizonyára, hogy jónak tartja!

Marika és Erzsike boldog volt, hogy a tanító megdicsérte őket. Mindjárt, ahogy haza érkeztek az volt az első, hogy édesanyjuknak megmondták, hogy az iskolában olvastak, és a tanító megdicsérte őket.

13.

Hol van a kalendárium?

Édesanyjuk egyik nap a kalendáriumba bejegyzést akart végezni. Tüvé tette az egész lakást, de még sem találta, a megszokott helyén a szegen.

- Nem tudjátok, hogy hol van? - kérdezte édesanyjuk a gyerekeket.

- Mi nem tudjuk Istenbizonny, anyu - mondta Marika és Pisti.

- Megkérdezem Erzsikét. Hol van Erzsike? - kérdezte édesanyjuk.

- Előbb futott át János bácsiékhoz, van amikor egy nap még kétszer is - mondták a testvérek.

- Nem baj, máskor is átszokott menni - mondta édesanyjuk.

Közben tettek-vettek, a lakásban és jött haza Erzsike.

Figyelték is, hogy nincs-e nála a kalendárium, de nem látták nála.

Tanakodtak, hogy mitévők legyenek:

- Erzsike! Nem találjuk a lakásban a kalendáriumot. Nem tudod, hogy hol van? - kérdezte Marika.

- De igen, én vittem el.

- És most hol van?

- Azonnal hozom.

Erzsike, János bácsiékhoz futott, és hozta a kalendáriumot. Miért vitted el? - kérdezte Marika.

- Miért? Talán baj?

- Dehogyan baj. Csak anyu kereste a szokott helyén, és nem találta. Valamit be akart írni.

Ne haragudjatok, hogy elvittem. Azért vittem el, hogy ott János bácsinak és a feleségének olvastam. Ezt azért csináltam, hogy gyakoroljuk az olvasást.

- Jól van Erzsike, nem baj, mondták a testvérei.

A második hónap is gyorsan elmúlt. Sokat olvastak a gyerekek. A kártyajáték szinte már feledésbe is ment. Közeledett a második házi kisvizsga.

15.

Meglepetés

Mindegyik gyerek a házi-versenyen olvasott. Nagy volt az izgalom, hogy ki lesz az első. Eredmény: Erzsike első, olvasását 2-re /jelesre/ értékeltem, második Pisti, olvasása 3-as /jó/ Marika olvasása 3-as /jó/ állapította meg édesanyjuk.

Erzsike szorgalmas volt. Sokat javult az olvasása. Ő érdekelte ki, hogy első lett!

- Még egy kis-vizsgát tartunk - mondta édesanyjuk a gyerekeknek.

- Jó lesz anyu, - válaszolták a gyerekek.

16.

Plébános urral beszélgetés

- Anyu! Azt üzente a tanító bácsi, hogy szeretne magával beszélni a plébános ur, minél előbb, menjen be hozzá! - mondta a Pisti.

- Mit akarhat? - kíváncsian kérdezte magától Jánoski Gyuláné.

- Csak nem csináltál valami disznóságot?

- Nem én, miért nem mondanám meg, ugyis megtudná, ha nem is mon-

dom el, - mondta őszintén Pisti.

- Hát akkor mit akarhat a plébános ur? Nem szokott ő én velem beszélni. Már kettő éve, hogy nem is gyóntam, talán az miatt. Igaz, hogy a templomba sem járok olyan gyakran, mint máskor, Karácsony első napján voltam utoljára. Nem vagyok Isten-tagadó. Na, de majd megmondja ő, hogy mit akar, vigasztalta magát.

- Anyu, lehet hogy az olvasás miatt. Meg akar dicsérni, mint a lányokat a tanító bácsi - vélekedett Pisti.

- Lehet, hogy igazad van fiam. Majd megtudom, az miatt nem is izgatom magamat. Csak mindjárt a népek beszélnek, hogy a papnál jártam, kitalálnak utána sok mindent. Még talán azt is, hogy nem voltam apátokkal megesküdvé templomban.

- Nem hiszem, hogy az olvasás miatt. A plébános urnak annál sokkal fontosabb dolga van, mint hogy a mi olvasásunkkal törődne. Őszinte vagyok gyerekek. Nem szeretem azt, ha az urakkal kell beszélni.

- De miért anyu? - kérdezte Marika.

- Én így tudom, mert még édesapám mondta, hogy a papok bölcsességről beszélnek, de keveset cselekszenek. Jobb tulesni minél előbb, holnap délelőtt el is megyek.

Másnap délelőtt Jánoszi Gyuláné Unneplőben felöltözött, imakönyvet, rózsafüzért nem vitt magával, elment a plébánoshoz:

- Dicséertessék a Jézus Krisztus!

- Mindörökké ámen, gyermekem.

- Azért jöttem plébános ur, mert a Pisti gyerektől tetszett üzenni, hogy szeretne velem beszélni.

- Köszönöm, hogy eljött. Nincsen semmi baj. Sőt dicséret illeti magát, mert a gyerekeket arra neveli, hogy szeressenek olvasni. Azt is hallottam, hogy még osztályozza is a gyerekeknek az olvasását. Hát ezt meg kitől tanulta?

- Nem tanultam és senkitől sem.

- Nem azért mondom, hogy rosszat csinál.

- Plébános ur! Jött a gondolat, és a gyerekeket megkérem, hogy olvassanak. Ők helyeselték, így történt.

- De maga még pénzt is ígért a gyerekeknek, hogy kedvük legyen az olvasáshoz.

- Bottal nyulat nem lehet fogni.

- De ha az Isten azt akarja, akkor a bot is elszülhet! - mondta az asszony.

- Az csak a mesében van. Nem kell mindent elhinni, ezt mi egyházi emberek nem hirdetjük, azt csak kitalálták, mint annyi más is, hogy a papok szeretik a szakácsnéjüket, meg azt is mondják, hogy külön hit-tanórát is azért tartunk, mert olyankor szeretkezünk. Ez mind rágalom.

Az Isten megbocsátja az ilyeneknek. Még ha nem is gyónják meg. Ember hiba nélkül nincsen, csak az Isten hibátlan.

Jánszki Gyuláné felállt, hogy eltávozzon!

- Maradjon még Jánszkiné!

Jánszkiné visszault a székre.

--Tudom azt, hogy a gyerekek otthon rendszeresen olvasnak. Legjobban tudnak olvasni az iskolában, mondta a tanító. Ezt nem kifogásolom. Arra azonban intem, hogy olyasmi még csak véletlenül sem jusson eszébe, hogy más gyerekeket is arra biztasson, hogy olvassanak.

- Miért plébános ur?

- Ha megengedi én a feltett kérdésre meg is adom a választ. Ez csak nem baj, hogy a gyermekeim önszorgalomból olvassanak?

- Bajnak nem baj, de nem kell arra nevelni a gyerekeket, hogy otthon szabadidejükben olvassanak. Inkább a háztartásban dolgozzanak! Lehet, hogy már maga is hallotta, hogy lusta ember szeret olvasni, az olvasás az uraknak való.

- Plébános ur! Ne tessék haragudni, kérdezek valamit.

- Tessék kérdezni!

- Önnek igaza van, amikor azt mondja, hogy az olvasás az uraknak való. Akkor azért is olvassák még a miatyánkot is a papok, azt is mondják az emberek, hogy nem tudják kívülről.

- Hát még ilyet is beszélnek a népek?

- De még mást is.

- Mit?

- Azt is mondják, hogy sok bölcsességről beszélnek, és keveset cselekszenek. Meg azt is hallottam, hogy a római pápának a legjobb, mert annak csak egy főnöke van, azzal meg úgy sem találkozik, mert a mennyben van.

- Ez nem szép, hogy így vélekednek az egyház felől. Még jó, hogy az apostoli szentszék nem tudja.

- Lehet, hogy tudja, csak nem hitesz. Önöknek nem mondja.

- Plébános ur! Ön önt tiszteltem. Szeretem a vallásomat, római katolikus vagyok. Ha ezt tudom, hogy ezért hivat, akkor nem is jöttem volna el.

- Nem?

- Bizony, isten látja a lelkeket, hogy igazat mondok. Azt hittem hogy az elhanyagolt gyónás miatt hivat.

- Jánszkiné! Maga okos asszony, ne foglalkozzon azzal. Felejtse el, hogy beszélünk. Ezt csak hárman tudjuk! A jó Isten, magam, meg én.

A gyerekek úgy is megkérdezik, hogy miért hivatott. Nem hazudhatok.

- Ezt nem vesszük hazugságnak, mert az emberi békés együttélés így kívánja.

- Ertem plébános ur!
- Tudtam, hogy maga értelmes asszony!
- Itt a tavasz, eljűhet a kertbe kapálni, nem kívánom ingyen.
- Köszönöm plébános ur! De nem érek rá, mert otthon is van dol-

gom.

A gyerekek izgatottan várták haza édesanyjukat.

Jánszki Gyuláné el volt keseredve. Próbálta a nyomott hangulatát vidámabbá tenni, erőltette a mosolyát. Az emberi méltóságát sértette, sarcangolta a plébánossal való beszélgetés. Emésztette magát. Miért baj, hogy a gyerekeket olvasásra neveli. Még azt mondja a plébános, hogy lusta emberek olvasnak! Hát ki olvas legtöbbit, ha nem az urak! Ezért is mondják az emberek, hogy urral legjobb csak nem kihezdeni, egy edényből cseresznyézni.

Jánszki Gyuláné nagyszerű asszony volt, aki Vend földön, Kisdolányban született, apja földműves volt. Többit dolgozott másnak a földjén, mint a sajátjában. A 6. elemi osztályt a szlovák iskolában végezte. De azért magyarul is tudott olvasni és írni. Jó tanuló volt az iskolában. Nem volt jártas a politikában. De józan paraszti ésszel gondolkodott. Ha csak tehetett, olvasott. Inkább csak ponyva, és detektív regényeket. A faluban könyvtár, olvasóköri nem volt. A sok olvasás a gondolkodását befolyásolták. Az is többször megtörtént, hogy ha valaki valamit nem tudott, olyankor őhozzá ment, kérte tanácsát. Híre is ment az emberek között, hogy Jánszki Gyuláné sok mindenben tájékozott. Nielelt az emberek elmentek hivatalos helyre, mint például a jegyzőségre, a szolgabírói hivatalba, a törvény elé, őt kérdezték meg először. Tanácsot kértek. Azt is beszéltek, hogy naplót vezet, írja az önéletrajzát.

A gyerekek izgatottan várták édesanyjukat haza. Figyelték az anyjukat a szobaablakból, mikor meglátták, kifutottak elébe.

- Csak hogy már megjött édesanya! - mondták a gyerekek. Nagyon vártuk.

- Ugye anyu, elmondja, hogy mit mondott a plébános ur? - kérdezt Marika, a legidősebb, aki legjobban hasonlított édesanyjára.

- Igen elmondom.

- Jó lesz. Jó lesz! És futkároztak a gyerekek az anyjuk körül, mint a postás körül szoktak a gyerekek, ha érkezik a házhoz, és várják hogy mit hozott, vagy amikor a boltból a szülők érkeznek haza, hogy mit hoztak?

- Az olvasás felől érdeklődött - mondta a gyerekeknek az anyjuk.

- És mit mondott - kérdezték.

- Azt mondta, hogy versenyszerűen ne olvassatok. Még azt is hozzátette, hogy a lusta emberek olvasnak, akik nem szeretnek dolgozni. Inkább ti is dolgozzatok az olvasás helyett.

- Ezt mondta a plébános ur? - kérdezték a gyerekek hangsúlyosan.

- Igen, ezt mondta.

- Tudom, hogy rosszul tettem, hogy elmondtam nektek. De előbb-utóbb úgy is csak megtudnátok. Hát inkább tudjátok meg tőlem, mint mástól.

- Hát ez nem szép a plébános urtól - mondta Marika.

- Most mi lesz? - kérdezték a gyerekek.

- Olvastok tovább. Ezt nem tilthatja meg, hogy itthon a lakásunkban ne olvassunk.

- Hát ez igaz, anyu! Ez a mi lakásunk. Ha valakit nem akarunk beengedni, az nem jöhet be - mondta Erzsike.

- Gyerekek, én bizok bennetek. Ezt nem kell másnak tudni. Ha valaki mégis kérdezi, hogy miért voltam a plébános urnál? - azt mondjátok, hogy a vallásról beszélgetett velem. Nem kell részletekbe bocsátkozni. A plébánosur is arra kért, hogy még nektek se mondjam el. Én megtettem, hogy nem hallgattam el, mert gyermekeim vagytok, és őszinte vagyok hozzátok. Más ember miatt miért hazudjak nektek, nem volna erkölcsös.

A gyerekek továbbra is otthon olvastak, mintha semmi sem történt volna. De most már nem csak olvastak, hanem saját maguknak az olvasókönyvből diktáltak. Gyakorolták a helyesírást. Egymás írását a gyerekek javították. Majd mindenki egy témakörből dolgozatot is írt. Azt pedig bemutatták a tanítónak. A tanító ezt sem rejtette véka alá. Sőt örömmel ujságolta a plébánosnak.

- Tanító ur! - maga csak azt csinálja, amit magának a tanfelügyelőség előír! Ne a gyerekeknek az otthon firkált írásait javitgassa! Van magának mivel foglalkoznia! Jobb ha inkább a hittant tanulják. Szabad időben meg dolgozzanak a kertben, menjenek napszámba, rájuk fér, hogy keressenek.

- Igen is plébános ur! Azt teszem amit Ön parancsol. Itt van ez a Jánoski Pista gyerek, most már 6. osztályos. Nem tudom félre tenni, mert annyira jóesű gyerek, hogy a többi osztálytársai is őt kérdezik meg a tananyagból. El kell ismerni a tehetségét. Ha valami miatt ki kell mennem az óráról, őt szoktam megbizni, hogy a gyerekekre ügyeljen, és foglalkozzon! Ha nem határozom meg, hogy mit csináljanak, akkor ő azonnal feltalálja magát, olvas, vagy mondatot ír a táblára és azt mondattanilag, szerkesztileg elemeszeti. Oktatja, hogy a mondatnak milyen fajtái vannak. Azt is, hogy kell megkeresni a mondatban az alanyt, állitmányt.

Sőt a mondatnak a bővítő részeit is hogy kell kikeresni. Melyik a jelző, határozó, és a tárgy. De még szófajilag is tanítja a gyengébbeket. Volt már úgy is, hogy Pisti a gyerekeknek a helyesírást megmagyarázta. Haragoszik Pista azért, ha valamelyik osztálytársa nem figyel az óra alatt. Hát kérem plébános ur! Nem volna szabad, hogy elkalódjon az életben! A vele született tehetséget fel kell karolni!

- Vannak olyan gyerekek is itt, akik érdemesebbek arra, hogy tovább tanuljanak. A birónak a fia, vagy a bognáré - mondta a plébános.

- Azok nem jó tanulók! - mondta a tanító.

- Azért kapja a fizetést tanító ur, hogy tanítsa meg őket! - mondta a plébános.

- Ne felejtse el, hogy a Jánszki gyerek paraszt, és vend származású!

- De hiszen a legjobb tanuló!

- Akkor is, paraszt és Vend, azt csak hagyjuk ahol van! Ne keltsük fel a figyelmét.

- Többet ilyenről nem is akarok önnel beszélni.

- Igen is plébános ur! Megértettem.

17.

A harmadik olvasás házi vizsgálata

- Édes gyermekeim. Elmúlt a Husvét. Közéleg május elseje. Marikának menni kell. Sumonyba summásnak. Olvassatok, és ezzel véget is vetünk a rendszeres olvasásnak. De azért ezek után is csak olvassatok önmagukon. Ne legyetek hűtlenek a könyvhöz. Szeressétek a betűket. Először is Pisti te olvasd, és utána Erzsike, végül is a Marika.

- Gyerekek olvastok!

- Megkérlek benneteket, hogy hagyjatok magamra, igazságos osztályzatot akarok adni.

A gyerekek kimentek az udvarra. Közben édesanyjuk értékelte az olvasást.

- Gyűjjetek be! - mondta édesanyjuk.

- Pisti az olvasásodat jelesre értékelem.

- Erzsike a te olvasásodat is jelesre értékelem.

- Marika a te olvasásod is jelen. Minden elfogultság nélkül meg kell mondani, hogy három hónap alatt legtöbbet Erzsike fejlődött. Na mindegyikötök 50 fillért kap. Hurrá! Üljen édesanyja! A gyerekek édesanyjukat csókolták, ölelték. Köszönjük szépen, édesanyja, hogy foglalkoztál velünk, - mondta Pisti.

18.

Katonaláda

Április volt. Gyorsan multak a napok. Már jóval később ment le a

nap. Minden este együtt vacsorázott a család. Most már mindgyakrabban esett arról szó, hogy Marikának menni kell Somogy országba/uradalmi summásnak. Próbáltak erősek lenni. De nem sikerült mindig. Igencsak el-elcsuklott a hangjuk, melyet kövér könnyecsek követtek. Egymást vigasztalták. Nem is lesz rossz a hat hónap, gyorsan elmúlik. Csak egyedül édesanyjuk ismerte a summás élettel járó következményeket. Ő is már fiatalon kivette részét a vidéki summás életből. Más és más uradalmakban dolgozott. Somogy megyében, Lengyeltótiiban, Göllében, Imán, Alsóhetény-pusztán.

- Marika!

- Tessék édesanyám!

- Közeleg az idő, hogy kell menni summásnak! Szép az a vidék, ahova mész, de azért olyan szép nem, mint a mi vidékünk, nekünk ez szép, ahol lakunk. El kell hogy készítsük a ládádat "kofferodat". Én úgy gondolom, hogy az édesapád volt katonakofferjét vigyed el! Még most is olyan jó állapotban van, hogy még egy új sem volna szebb. Csak át kell festeni és a nevedet rá kell írni.

- Jó lesz édesanyám! Én is éppen erre gondoltam a minap. Ha munka után hódályba megyek, erre ülök. Olyankor majd úgy érzem magamat, mintha magukkal lennék otthon.

A Marika édesanyja melől, az égy széléről, mint a szócske felugrott. Fal mellé ment, a régi katonaládát megfogta, és a szoba közepére tette. És arra könnyedén ráült. De olyan magabiztosan, mintha mindig azon ült volna.

- Nézd csak anyu! Ugye, hogy milyen jó lesz. De milyen jó rajta pihenni. Én még ilyen jó nem ültem, mint most. Nem is kellene másik láda!

Igy mondta el Jánoskiné a visszaemlékezését:

- Miért? - kérdezte édesanyja.

- Azért, mert hiába is csinálnának másikat, én azt úgy sem szeretném úgy mint ezt. Ez nekem apai emlék. Ha ránézek édesapám, édesanyám, Erzsike, Pisti, "Betyár" kutyánk, macskánk a "Koszor", "Zsuzsa", "Göbis", házunk, a szomszédok, a házunktól elvezető hosszú kacsakeringős gyalogut, amelyet olyan sokszor megjártam testvéreimmel és -rá-rákiabáltunk a kutyára, hogy ne jöjjön utánunk a kutra. Még a legnagyobb dologidőben is eszembe fog jutni, amikor Erzsikével és Pistával a legnagyobb télbe mentünk a kutra ivóvizért. De még az is, hogy otthon felejtettük a kifestőszét, és azért Pisti futott haza, hogy a jeget felvágjuk. Már most is tudom, hogy kezdetben sokat fogok haza gondolni, és írok levelet. Azt csinálom, hogy ha szomorúság fog el: hogy mások ne lássák meg, félrehúzódok, ne vegyék észre, az emberek, hogy sírok. Ha csak lehet

bátorítom magamat, Anyukám! Maga mondta, hogy nem vagyok már kisgyerek, elmúltam 16 éves.

- Így igaz kislányom, ahogy mondod. Pontosan én is így viselkedtem, ahogy most te. Bátor voltam, nem féltem a munkától, pedig nem ismertem a summás életet.

- Nem is tudom, hogy ezt kérdezzem-e? - anyu - mondta Marika.

- Mit?

- Ugye anyu! Nem bántanak az emberek, a férfiak?

- Nem édes lányom. A mi fajtánk nem olyan. Ha szegények is vagyunk, azért tudunk egymás erkölcsére vigyázni. Ha nem így volna, akkor igen csak nagyon csalódnák az emberekben. Ha mégis azt vennéd észre, hogy valaki rád vetette a szemét, megkedvelt, udvarias légy vele szemben. Nyíltan mondd meg a véleményedst, hogy te hogyan vagy, neked nem kell ember. Azért jöttél el summásnak, mert kell a kenyér. Ha mégsem tudsz szabadulni, aki közeledik hozzád, szólj a gazda urnak, vagy éppen valamelyik nagyobb lánynak, vagy asszonynak, majd azok ellátják az atyafinak a baját. Majd meglátod, hogy pár nap alatt sok jóbarátod lesz. Ha valamit nem tudol, akkor csak fordulj a felnőttekhez. Én most pontosan nem tudom megmondani, hogy kiben látod meg a jóbarátot, a barátnőt, sokszor egy véletlen, hogy az ember valakivel azonnal szimpatizál, megkedveli, szeret vele beszélgetni, barát tud lenni, úgy a jóban, mint a rosszban. Ne felejtsd kislányom! Annyi megbecsülést másoknak, mint amennyit önmagadnak szeretnél! Közele jő barátnak kell lenni. Nem lakatlan szigeten élünk, hogy nincsen közelünkben ember. Régi közmondás, ne feledd! "Madarat tolláról, embert a barátjáról lehet felismerni."

- Köszönöm szépen édesanyám az utravaló jótanácsokat! Igyekszem eszemben tartani.

- Nem féltetek kislányom. Ismerlek, ha nem ismernélek, nem is mondhatnám magamat édesanyának. Haragot ne tarts, mert az igen csak rossz tanácsadó.

- Anyu, milyen színre fessük a ládámot?

- Te milyen színt szeretnél?

- Ugy gondolom, hogy az oldalát zöldre, a tetejét meg sárgára kellene festeni. A nevémet meg fehérre.

- Jó lesz. Van is itthon ilyen festékünk, még az ősszel maradt, amikor a stélásit festettük.

- Lássunk is hozzá!

- Én lefestem, te meg ráírod a nevedet. Tegyük föl az asztalra!

- Jó tegyük! Egészen jó állapotban van. Hol van a kulcsa?

- Azt nem tudom - mondta édesanyja.

- Anyu: kérdezzük meg a Pistit! Láttam, hogy vannak nála kulcsok, szereti gyűjtögetni.

- Hát az igaz, hogy minden vackot összeszed, megérem az ágy alját rendbe tenni, mert mindig tele van mindenféle lim-lommal.

- Kiabáljál csak neki! Kint van a favágítónál, valamit farag.

- Pisti! Légyszíves gyere bel! - mondta az anyu.

- Sohasesm hagyjátok az embert, hogy nyugodtan tudjon valamit megcsinálni, mindig csak gyere, menj. Nekem is van dolgom, nem csak nektek.

- Légyszíves ne dudogj! Ez neked nem áll jól!

- Jó, jó, akkor nem dudogok, már ez is baj, ha beszélek.

- Itt vagyok, tessék anyu!

- Pisti! Hol van a ládának a kulcsa?

- Milyen ládás?

- Hát édesapának a katonaládájáé.

- Hát az nem is láda, hanem koffer.

- Hát akkor legyen koffer, nem mindegy?

- Anyukám, ne is haragudj, nem mindegy, mert a lisztesládának az a neve.

- Igazad van kisfiam.

- De nem úgy, mint ahogy a János bácsi, a szomszéd mondta, hogy úgy mint a részegasszonyoknak a kutban van igaza...

- Jó, jó, most nem örünk rá tréfálni, kell a kulcs.

- Azt hiszem, hogy nálam van, azonnal meg is nézem a tolltartómban. Itt van. Tessék. De vigyázzatok rá, nehogy elkeverjétek - mondta Marikának.

- Pisti a láda, vagy ahogy te mondd a koffer az anyám lesz.

- Miért a tiéd?

- Azért, mert megyek Somogyba és abba rakjuk a holmikat.

- Az már más. De nem végleg lesz a tiéd?

- Csak addig, amíg nem jövök meg.

- Jól van Marika, tudom hogy kell jobban mint nekem, mert én úgy is a vackaimat raktam volna bele.

Míg ez a párbeszéd a két testvér között lezajlott édesanyjuk a koffert befestette. Gyorsan meg is száradt. Még aznap Marika a nevét is ráírta.

Viesszealékezéséből irtam le, ahogy Jánoskiné elmondta: 1944-45-ben.

- Kertek alatt van, menni kell Somogyba summának - mondta édesanyja Marikának.

- Mit vigyek magammal? - kérdezte Marika édesanyjától.

- Hát édes lányom sok mindent kell vinni. Hat hónap hosszú idő, sok minden kell. Hát nézzük! A koffernek két része van. Az első részébe tegyük a felső és az alsó ruháidat. A felső részbe meg a tisztálkodó felszerelést. Könnyű helyzetben vagyunk édes lányom. Összesen kettő ruhád van, az egyik az ünneplős, másik meg a hétköznapi. Van egy kombinéd, igaz hogy az rajta is van. Na de nem baj, azért egyet tesszünk ide, van neked egy, amelyet nem használok, csak akkor veszem fel, ha mégis megyek valahová, mint például ha orvoshoz kell menni.

- Nem édesanyám, az kell magának is. An majd ha kapok fizetést akkor magának veszek.

- De az még mikor lesz? Kell, hogy legyen egy váltás is. Tessék itt van, tegyed csak azt is bele! Itt van egy hászítottes lepedő. -t még nem is használtuk, meg egy vánkos, és az a háromszeles dunyhahuzat. A tollas dunyhát egy zsákba tesszük. Jó szorosan összekötjük, hogy minél kevesebb helyet foglaljon.

- An erre nem is gondoltam édesanyám, hogy még tollas dunyhát is lehet vinni.

- Bizony, hogy kell édes leányom. Mert az istállóból berendezett hódály nyirkos, és hűvös. Inkább vesszen a dunyha, minthogy a te egészséged menjen tönkre. Itt van ez a régi pokróc, ezt is elviszed, ez mindig jó lesz, ha esetleg nem kell a dunyha, akkor ezzel tudod takarózni, meg hát jobban ki is tudod vinni a szabadba. A belinerkendőt, meg a réklit nem muszáj összehajtogatni, hanem csak úgy a zsákhoz kell kötni.

- Meg is van minden! - mondta Marika

- Jaj, dehogy van meg minden édes lányom. Még sok minden kell. Ott van az any alatt a sárkefe, bekenős kefe, a dobozokban a boks, a falvédő mellett a fésű, és a kefetartóban vannak a kefék, azokat is csak hozzád ide, és tegyük csak a kofferba, ez mind kell.

- Maguknak mi lesz?

- Az most nem lényeges, neked kell, te vagy a kenyérkereső, ezt úgy is mondjuk, hogy aki a kenyeret keresi, az a családfő. Na ugye, hogy jó lesz. Tudja anyád, hogy mi kell. Nem szégyenkezhetek, a többi lány előtt. Itt van a fogkefe, még Husvét előtt Szentgothárdon jártam, akkor vettem, gondoltam rád.

- De hogy maga anyu, milyen előrelátó! Megtanított az élet, édes lányom.

- Nézzük csak, hogy még mi is kell! - mondta édesanyja.

- Talán már minden meg is van - mondta Marika.

- Még nincsen meg minden. Ott van a sifonban kettő zsebkendő.

kettő konyharuha, azt is csak tegyük el, mert arra is szükség lesz! Mindegyikben van monogramm, megismered, nem lehet eltéveszteni. Nagyon vigyázz a holmijaidra édes lányom. Ha valamit leteszel, azt tudjad, hogy hol van. Mert ott másoknak is lesznek tárgyai, és véletlenül is előfordulhat, hogy valaki magához veszi, lehet hogy nem is szándékosan. Ne is vedd rossz néven, ha még ezt is mondom, hogy mindig legyen nálad papír, vagy hasonló valami, csoma, széna, vagy szalma, ha szükségletedet kell végezni. Ott nem úgy lesz, mint itthon, hogy egy árnyékszék van. Hanem lesz egy a nőknek, és a férfiaknak, még várni is kell egymásra. De az is lehetséges, hogy kiásnak egy 20-25 méter hosszú árkot, és arra vastag fákat tesznek és arra lehet ülni, ha végzitek a nagy-szükségleteket.

- Na, de anyu meglátnak.

- Ott csak nők lesznek. Először furcsa lesz, de meg kell szokni. Reggel gyorsan kell elvégezni, mert menni kell munkára. Minden nap mosakodni kell. Itt van a mosdóteknő, azt fogod elvinni. De még kell egy mosófazék is, amelyben melegítesz vizet, mert legalább minden héten egyszer ki kell hogy mossad a ruháidat, de még hétköznapi is.

- Édesanyám vasalót is kell hogy vigyek?

- Az is kellene, de hát majd csak valakinek lesz ott.

- Vasalót valakitől kérek. Meg hát nem is tudok annyi mindent már vinni.

- Még minden nincs is együtt. Kell egy kicsi és egy nagyobb kapa, kettő és négyágu villa. Répaegyelő kiskapa, tűskeirtó "bűkődő", ez is van, de legjobban sarló kell, mert te markot szedő is leszel.

- Ki lesz a kaszás?

- Én azt nem tudom. Valamelyik férfit majd párosítják hozzád, lehetőleg te válassz!

- Erre anyu, én nem is gondoltam.

- Majdnem el is felejtettem. Kell egy kislábos, amelyből a levest és a második fogást mérik ki. Kell egy kanál, és villa, meg egy kés. Itt van édesapádnak a katonaságtól hozott kanala, villa együtt. Könnyen a kötényednek a zsebébe tudod tenni, hogy a szoknyádnak a belső zsebébe. Ott kell hogy legyen a zsebkésed is, meg a pénzed.

- De hát én nem akarom a pénzemet magamnál hordani.

- Az igaz, hogy nem kell nálad tartani a pénzt, de valamennyi azért kell, jó ha nálad van. Pénz nélkül nem lehetsz. Ha megkapod a havi fizetést, egy-két pengőt magadnál kell tartanod, és a többit meg haza küldöd! Ne tartsd a kofferodban, soha sem lehet azt tudni, hogy nem-e kell lába. Mert az ördög nem alszik. Biztosabb, ha postára adod.

Mi csak úgy is azt költjük el, amire igen csak nagy szükség lesz. Jön a tél, és kell melegebb holmi, arra is félre kell tenni pénzt.

- Egybe van már minden: négy csomagom van, a koffer, két zsák, és az egybe kötött szerszámok. Hát épp elég lesz ennyi mindent cipelni, vélekedett Marika édesanyja.

- A vasutállomásra segítünk elvinni. Ugy is vagonba utastok.

- És ha megérkeztünk az állomásra, akkor mit csináljak ezzel a sok mindennel?

- Ott lesznek a többiek is, segítenek az emberek. Te meg önkik, biztatta Marikát édesanyja.

20.

Bucsuzkodás az otthoniaktól

Nincs az a mesezi, ami egyszer csak el ne érkezzon. Nem is kell sürgetni, úgy is megjön, amit várunk, vagy amit nem szeretünk, hogy elérkezzon, épp úgy jön a jó, mint az öregség.

Marikának menni kellett Somogy megyébe summásnak Gölle pusztára. Május elseje hétfői nap. Azt a summások is tudták, hogy a május elseje a nemzetközi munkások taly Ünnepe! Azt nem volt szabad megünnepelni: sőt a hatóságok felléptek az ellen, hogy valaki is próbálta mégcsak megemliteni is a Május 1-ét. Azért az emberek annyit megtettek, hogy egy-egy szál virágot, falevelet, gallyat kitűztek a ruhájukra, azzal hirdül adták, hogy a munka ünnepe van.

Április 31-én utazott Marika a többi summás társával vagonban. Reggel szálltak fel a vonatra, és másnap reggel érkezték Somogy megyébe. Attala- Csoma vasutállomásra. Korán reggel, ahogy megérkezték az állomásra, a vagonokat a csonka vágányra lökték félre. Az állomás rakterületére a csomagokat kirakták. Mindenki a sajátját külön tette. Ugy nézett ki az állomás területe, mintha árvis, tűzvész károsultjai gyülekezé- nének. Beszéltek a falusi emberek, hogy Vas megyéből jöttek a 6 hónapos summások.

Igy kezdődött: két lovaskocsival érkezett a főintéző..

- Figyeljenek emberek! - mondta a summás gazda. A nemzetes főintéző ur azt mondta, hogy legyenek nyugodtak, mindjárt itt lesznek a lovas pánvádlisok, és fellehet rakni a holmikat! Nem kell senkinek cipekedni! Irány: Göllepuszta, Vasutállomás, és a puszta 20 km.

- Azt kérdezte a főintéző ur, hogy mennyien jöttünk? Megmondtam, hogy 200-en vagyunk, mindenki itt van. A férfiak 150-en, a nők meg 100-an vannak. Azt is kérdezte, hogy van-e állapotos nő? Azt nem tudja alkalmazni. Valamint azt is kérdezte, hogy a férfiak közül van-e olyan

akinek októberben be kell vonulni katonának? Mondtam, hogy tudomásom szerint nincs. De ha még is van, most még nem késő, mondják meg! Mert ha később derül ki, baj lesz belőle. Senki nem jelentkezett. Még azt is kérdezte, hogy egészségesek-e az emberek? En azt mondtam, hogy tudomásom szerint mindenki egészséges. Ha valakinek mégis olyan betegsége van, amely arra kényszerítene, hogy a barakban kelljen hogy maradjon, már most mondja meg, mert abból csak később kellemetlensége származik.

Senki nem jelentkezett!

A vasutállomáshoz közel volt a Kapinya Mihály kocsmája. Oda több férfi bement, és ittak egy-egy pohár bort. De annyit senki sem ivott, hogy megártott volna neki. Azt látta a főintéző: kocsmároshoz ment, és megtiltotta, hogy a summásoknak szeszesített adjon.

21.

Kezdődött a nézeteltérés a főintézővel

-Ide figyeljenek emberek! Megmondtam a szerződéskor a gazdának, hogy nincsen ivászat. De úgy látom, hogy maguknak hiába beszélek - mondta hangosan a főintéző, de ezt tübben is hallották. Akiknek szólt a figyelmeztető szó, 5-en voltak, olyan 30 év körüli emberek. Az egyik csak annyit mondott, "a saját pénzünkért iszunk! Mi köze hozzá?!"

Ez a főintézőt feldühítette, úgy ordított, mintha két szája lett volna, közel ment az egyik summáshoz.

- Miért mondtál, te nyavalyás? Még hogy mi közöm hozzá, ki adja a kenyeret, ha nem én...

- Azt hiszem, hogy magyarul mondtam - meglehetősen érteni

- Mondta a csoport egyik tagja: vigyázzon a főintéző ur! Mert nem jöttünk üres kézzel .../!/

- De most azonnal szedjék a sátorfájukat, és már is mehetnek vissza! Nekem nem kellene a pusztára! Az ilyen bajkeverők.

- Ezt nem teheti meg. Mi nem magával kötöttünk szerződést, hanem a gazdával. Ő parancsol! És nem maga a főintéző ur!

Közben odaérkezett a summásgazda, aki azonnal közbe lépett:

- Főintéző ur! Bocsánatot kérek! Nézze el, hogy így beszélt Bocskor Mihály, talán ő sem így gondolta, meg aztán idegesek az emberek, több mint egy napja hogy utazunk a vagonban, és nem pihenték ki magukat. Ismerem Bocskor Mihályt. Igen jó munkás, ő lesz az első kaszás, előmunkás. A múlt évben is itt volt. Még meg is lett dicsérve, hogy milyen jól dolgozott. Dühösen a főintéző elkotródott a vasutállomásra.

- Gazda ur! Nem kell engem védeni, és a társaimat sem. Van máshol

is munka, nem csak itt Göllében.

De azért gondolják meg Mihály! Nem mindegy, hogy így kezdődik az első nap. Jobb ha már a kezdetén megválunk, mint később - mondta Bocskor Mihály.

-Igy van! Többen is megerősítették Bocskor Mihály véleményét. Nem kell azért mindjárt nyavalyásnak nevezni a munkást!

- Kérjen bocsánatot a főintéző ur! Mi nem vagyunk éves cselédjei, akiket tahónak nevez. Vonja vissza a kijelentéseit, mert ha nem, akkor elmegyünk! - mondta az egyik munkás.

- Na, de emberek, ne mérgezzük még jobban a helyzetet. Ne legyenek gyerekek! Én beszélek a főintéző urral, hogy maguk mit mondtak.

A summásgazda elment a vasutállomásra. főnöki irodába, mert ott tartózkodott a főintéző. fel-alá sétált, nádpálcáját a csizmaszárához veregette mérgében.

- Főintéző ur! Azt mondták az emberek, hogy vonja vissza a sértő kijelentéseit! Mert ha nem, akkor többen nem vessik fel a munkát.

- Mi van itt!? Milyen bandát hozott nekem ide? Nem vonom vissza amit mondtam! De ha nem maradnak a bőrükben, hivatom a csendőröket, azok majd befogják a szájukat!

A summásgazda visszament az emberekhez.

- Emberek! Azt mondta a főintéző ur, hogy nem vonja vissza a kijelentését.

- Gondoltuk, hogy mindjárt a csendőrökkel jön elő. Hát csak fenyegetőzzön. Ismétlem, hogy a jövőben úgy a főintéző ur, mint a többi pusztai vezetők válogassák meg a szavukat, mert mi nem vagyunk béresek, kocsisok, éves cselédek, akikkel úgy beszélnek, mint ha a valagukból ránk gatták ki! Elnézést a kijelentésért, de más jobb szót nem tudok - mondta Bocskor Mihály.

- A főintéző ur nem hajlandó visszavonni a sértő, ocsmány szavakat

- De mi nem vagyunk hajlandók a jövőben semmiféle sértő kijelentéseket elhallgatni ismételten! Mondja meg a főintéző urnak, hogy a jövőben mielőtt hozzánk szólna, gondolja meg, hogy mit mond! Ha valami nem tetszik, akkor azt szépen is megmondhatja. Ezt is legyen szives gazda ur megmondani a főintézőnek! Jobb ha tudja, hogy kivel is van dolga. Megismétlem, hogy nem jöttünk üres kézzel ... /!/
-Rendben van emberek!

- Dehogy van rendben, csak akkor lesz rendben, ha a jövőben ilyen hasonló nem ismétlődik meg. Egyébként is a szerződés sem mondja ki, hogy utazás ideje alatt nem lehet meginni egy pohár bort. Helyesbbítsék a szerződést, hogy nem lehet inni. De akkor mi megkérjük azt a szerződésben leírni, hogy semmiféle embertelen szót nem vagyunk hajlandók eltűrni. Ezzel véget is ért a szócsatározás.

- Miért nem megyünk már a pusztára? - kérdezték többen is a munkások közül.

- Nem kell sietni, mert van idő. A jószágfelügyelő, méltóságos ur csak délután tud Merenyéről jönni, ő jelen akar lenni, amikor megérkeztünk a pusztára - mondta a summásgazda.

A vasutállomásról elindultak. Attala- Csoma és Gölle közötti távolság 25 kilométer. Délután 3 órakor érkeztek a pusztára. A pusztára előtt álltak meg. A pánvédlí kocsikról lerakták a holmikat. Onnan meg kétfogatu lovaskocsikkal vitték az ingóságukat a barakhoz. A summások érkezése, a pusztára lakóit a minden napos egyhanguságból ki-mondította. A csendes pusztára egyre hangosabb lett. A cseléd-legények mentek a barakba, ismerkedni a lányokkal.

22.

Elszállás

A pusztán a tinóistálló volt kiürítve. A tinókat a nyári akólba terelték. Az istálló ki volt meszelve. Több kocsi szalma is volt hányva az istálló elé. Summásgazda kijelölte, hogy hol legyen a fekhelyük. Ahol az állatok voltak megkötve, azon a helyen rendezték be a fekhelyüket. Középen a járda megmaradt közlekedésnek. Mindenki saját maga vette meg a lomszalmával a helyét. A házaspárok is külön, a lányok is, meg a nőtlének, egyedül álló nők férfiak is.

A summásgazdának a munkáját segítette 6 pallér, sőt ha a munka úgy kívánta, akkor az előmunkások is pallérkodtak, felügyeltek a többi embernek a munkájára. A summások között legább fele vend származásu volt. Többször is saját anyanyelvükön beszéltek egymással. A vendek és a magyarok itt jól megértették egymást. Már azért is, mert legtöbben egy faluból, szomszéd községből voltak, és még csak itt jobban megismerték egymást. Vendek ha együtt voltak, akkor saját anyanyelvükön beszéltek. Miért beszélnek vendül? Azt a pusztai vezetők kifogásolták. A vendek között is volt pallér. Az elmondta a pusztai vezetőknek, hogy azt nem tilt hajtja meg, hogy ők ne beszéljék a saját anyanyelvüket.

Sok szép lány volt a summások között. Érett, szép nagylányok, akik már 20-22 évesek. Nem is félték a munkától. Több lányt is meglehetne nevezni, és le is tudnám írni, hogy milyenek voltak. De ezt most nem teszem, hanem csak Jánoski Marikát említem meg. Marika is korához képest szép, derek lány volt, sokan is mondták, hogy olyan fejlett, hogy kinéz 18 évesnek: 180 centiméter magas volt, karcsu, mint a nádszál. Fekete haja volt, és kék szeme. Haját lófarku frizuraként viselte. Olyan hosszú volt a haja, hogy a derekáig leért. Egész ruhát viselt. Minden férfinak megakadt a szeme rajta. Marika mindenkihez kedves volt. Megfogadta édes-

anyja tanácsát, hogy ne tegyen kivételt, mindenkire barátságos legyen. Az első napon már is talált egy leányt, akihez később is jó barátság fűzte. Kondor Ilonka volt. Szintén vend származású, ő is jól tudott magyarul beszélni. Szép lány volt. Szőke haja volt, és világoskék szeme, 175 centiméter magas, a haját kontyban viselte. Ő talán nem volt annyira szép, de azért ő is az átlagtól kiemelkedett. A két lány szeretett együtt lenni. Kérték is, hogyha lehet, akkor együtt szeretnének dolgozni. A vezetők legtöbb esetben hagyták is őket együtt. Nem tettek kivételt, mert ha másoknak is volt ilyen irányú kérése, azt is teljesítették. Mondta is a gazda, hogy az a cél, hogy értsék meg az emberek egymást. Alig, hogy együtt voltak az emberek, pár napig máris kiderült, hogy ki kivel szeret együtt lenni. Summásgazdának a fia, aki már katonaviselt ember volt, derék legény volt. Apja helyettese volt. Az első pallér ő volt. Kezdett szemezni Marikával. Kivételezett is vele, mert amikor répát saraboltak, ő rá nem szólt, sőt dicsérte a munkáját. Mikor az uraság, vagy a tisztartó kiment a határba kocsival, olyankor Marikát küldte ki a föld szélére, hogy vigyázzon a lóra. A pusztai vezetők igen csak sokat tartózkodtak kint a mezőn, és Marika meg ügyelt a lóra. Még anyagilag is jól járt, mert legtöbb vezető Marikának pénzt is adott, 50 fillért, de olyan vezető is volt, aki egy pengőt adott a lánynak. Nem lehetett ezt titkolni, mert mindenki látta, aki csak ott volt. Már arról is beszéltek, hogy Marika úgy is bekerül a konyhára, nem hagyják, hogy kint dolgozzon a mezőn, mert a gazdának a fia udvarol neki. A Marikának a szívé a summásgazda fia nem nyerte el.

Az emberek nyitott szemmel jártak. Készt az első havi fizetés, sőt gyenge volt a napi koszt is, nem kapták meg kellő időben a szalonnájukat. Marikához fordultak az emberek, hogy beszéljen az érdekükben. Meg is tette. Volt is eredménye, mert pár nap múlva fizettek az urak, a szalonnát is megkapták, amely szerint 2 kg járt két hétre.

- Köszönjük szépen Marika, hogy szóltál az érdekünkben - mondták többen is a munkások.

- Én csak annyit mondtam, hogy amit megdolgoztunk, azt fizessék ki!

- Nem is kellett mást mondani, ez nekünk elég - mondták az emberek.

23.

Hasztalan minden

Summásgazda fia teljesen beleszeretett Marikába. De hasztalan volt, mert a leány nem mutatott hajlandóságot arra, hogy szerelmi kapcsolatot kössön létre köztük. A fiatalember elmondta, apjának, és anyjának, hogy szereti a Marikát. Anyja a konyhát vezette. Julius hónapban mondták

a leánynak, hogy menjen a konyhára dolgozni. Nem fogadta el. Ha kérdezték tőle, hogy miért nem fogadja el a konyhai munkát, akkor azt mondta, hogy ha konyhában akart volna dolgozni Szentgotthárdon maradhatott volna, eltudott volna szegődni háziocselédnek. Jobb ő neki a mezőn, a többi ember között. Szereti a szabad, tiszta levegőt.

A summásgazda fia csak nem nyugodott bele a leálynak az elhatározásába. Vizhordónak tette, hogy ne kelljen a leálynak kapálni. Marika nem szerette, hogy nem lehetett együtt a többi lánnyal. Szégyelte, hogy kivételeznek vele. Mindenről hallgatott Marika, nem írta meg édesanyjának. Csak annyit írt, hogy jól van. Már meg is szokta a pusztát. Van sok jó barátja. Gyorsan el is múlnak a napok, ha így megy hamar itt lesz november elseje.

Május hónap volt, cukorrépa egyvelést végeztek a pusztán, summásnők, oselédlányok, de még a közeli falukból is a napszámosok itt dolgoztak. Jánoszi Marika is répaegyvelésnél dolgozott. A főintéző, aki javakorabeli ember volt, alig múlt 40 éves, arról is ismert volt, hogy akire kivetette a hálóját, az aligha szabadult. Kedvelte a 20 éven aluli nőket, főleg ha azt a hirt hallotta, hogy a nő még érintetlen.

Egyik napon is a főintéző ellenőrizte a répaegyvelőket. Következetes volt. Azt tartotta, hogy a szerelemben bátraké a szerencse. Nem kertelt. Félrehívta a summásgazdát, és bizalmasan közölte vele, hogy van a summáslányok között egy feltűnően szép leány. Egyszer-kétszer a lovára is már vigyázott. Nem lehet itt hagyni a mezőn, azt a leányt! Nem égetheti fel a nap szép fehér bőrét. Gazda ur! Mondja a leálynak, hogy holnap reggel 8 órakor jelentkezzen nálam az irodámban.

- Igen is főintéző ur!
- Ha kérdezi a leány, hogy miért? Azt mondja, hogy nem tudja.
- Ugy lesz főintéző ur.
- Mi a neve a leálynak?
- Jánoszi Mária
- Szlovák leány ugye?
- Igen, vagy is /vend/
- Nem számít a származása, gyönyörű szép leány. Ki udvarol neki?
- Ugy tudom, hogy senki. Tiszta erkölcsös leány, úgyvegy anyja csak jóra neveli, kettő testvére van, egyik leány, 14 éves, a fiu meg 12 éves. Szegények, Vas megyében pontosan Kisdolányban laknak.
- Kihez hasonlít a leány, hogy ilyen szép?
- Ezt nem tudom főintéző ur. Közelebből nem ismerem a családját.
- Egyelőre nekem ennyi is elég! Tehát ne felejtse el, holnap reggel 8 órakor várom a leányt az irodámban.

- Igen is főintéző ur. Az Ön szava nekem mindenkor parancs.

- Jól van gazda ur. Tudtam, hogy magára számíthatok.

A summásgazda tudta, hogy a leányt a fia szereti, csak a leány nem viszonzta. Fél napon át emésztette magát, hogy amit öneki mondott a főintéző, azt megmondja-e a fiának. Mégis úgy döntött, hogy megmondja a fiának, amit a főintéző neki mondott.

Délután félőtől, öt óráig ussonaidó volt. Summásgazda és a fia együtt ültek a cukorrépa föld végében, a bogárarak partján.

- Fiam!

- Tessék apám!

- Mondd, komoly a te szándékod a Jánszki Márikával?

- Igen. Ha hozzám jönne, feleségül veszem.

- De hát lo évvel idősebb vagy.

- Az szerintem nem számít.

- Ugy véled, hogy az ő szárnyai alatt boldog lennél?

- Igen apám. Ugy látom, hogy vagy ő lesz boldog a szárnyaim alatt.

- Én sem, de anyád sem szól bele. A házasság komoly dolog. Az egy életre szól. Ezt talán nem is kellene mondanom! A leány szlovák, vagyis Vend származású.

- Ez engemet nem érdekel, ha cigány volna, akkor is így határoznák, a leányt szeretem.

- Amint látom, teljesen oda vagy azért a lányért. Ami igaz, az igaz, nem rossz izlésed van. Nagy helyet kellene bejárni, hogy valóban ilyen teremtést lehetne találni, szép, és kedves is. Azt előre is megmondom, hogy ha tényleg feleséged lesz a leány, nem lesz az életben nyugtód, mert az ilyen nőket a férfiak gyakran megfogják környékezni. Vannak férfiak, akik úgy vélekednek, hogy nincsen joga egy férfinak sem, hogy egy nőt saját magának kisajátítson. Ezt most talán nem is részletezem. Persze ez érvényes a nőkre is, hogy ők sem foglalhatják le a szép férfiakat. Ez az ösztönös élet rendje.

- Értem apám. Állok elibe a következményeknek.

- Na de rátérek a lényegre, mert mindjárt letelik a fél óra.

Ma délelőtt azt mondta a főintéző, hogy holnap reggel 8 órára a leány az irodába jelentkezzen. Bizonyára már te is hallottad, hogy ha valakire a főintéző kiveti a hálóját, az a nő nem igen szabadul. Fiam vagy, kötelességemnek tartottam, hogy ezt megmondjam. Habár kikötötte, a főintéző, hogy erről senkinek ne beszéljek! Nekem előrébbre való vagy, mint a főintéző, az egész pusztájával.

- Köszönöm apám. Ezt soha az életben nem felejttem el. Ez nekem többet ér, mint ha egy nagy vagyont adnál.

„Eglett férfi létére elsírta magát.

- Most már látom fiam, hogy komoly a szándékom.

- Apám! Ezt a Marikának is megmondja?

- Még nem tudom, azért mondtam el, határozzunk együtt, és majd utána meg hárman a leánnyal.

- Most ezt hagyjuk félbe, mert lejárt az uzsonaidő. Beállnak az emberek a sarokba, mi meg jó hátra maradunk.

- Huja beszüntetve. Folytassuk a munkát, mert mindjárt este lesz. Katica daloljatok, mint tegnap, olyan szépen! Katica előmunkás volt.

- Igen, gazda ur, de mit?

- Én ezt nem tudom, ti vagytok a fiatalok, és olyan szép, csodálatos hangotok van, hogy szinte az embernek a szíve beremeg, ha daloltok.

Ezt énekelték:

Most megy a nap lemenőbe, kimegyek a temetőbe.

Bennem is szunnyad valami, de még nem az igazi. Mikor az alábbi sorokat írtam:

1.

Hajnalban ébred a béres.
Nyomában az öreg béres.
Jeges a sudárfa.
Nehéz a víz húzása.
Kevés a pénze,
Mert Jäger alsója nincsen.
Kicsi a lakás, de nagy a ház.
Nincsen benn soká maradás.

2.

A béres reggelije rántott-leves,
A többi cseléd is így él.
József naptól Mihály napig
Harminc perc jár csak neki.
Utána már ez sem jár.
Estebéd a vacsorája
Ha nő, várja a családjá.

3.

Végül is ez cselédvilág
Ezt meg kell írni.
Mert várják az unokák.
Vigyázz, vigyázz béres,
Éber légy, soha nem tudni
Mikor itt az ellenség.
Szép nagy a kastélyépület
Nem paraszt kőműves rakta.

4.

Lennék más akármí
Csak a tiéd ne lennék,
Pusztá, sohasem az enyém.
Hol van a ház, szabad táj.
Amely miránk vár?
A föld is forr, nem csak a víz,
De rákosodik is, vele az ember is

5.

Elöl pofoztak, hátul rugtak bennünket,
Sánta, botos pusztagazda ezt hagyta.
Bakudt gazeemberek, hitvány emberek azt látták

Mikor a csendőrök ütöttek bennünket.

De nem csak minket, mint gazdasági cselédek, hanem a hathónapos summásokat is.

De arra ráfizettek, mert Bocskor Jóska ellátta a bajukat.

Még a puskájukat is elvette a csendőröktől.

Könyörögve sirtak, de nem adta vissza.

Hogy a puskát tőlük elvette, az emberi bátorság volt, nem kutatták, hogy miért.

24.

Summásgazda és fia beszélgetése.

- Apám! Nem tehetjük meg, hogy a Marikát az intéző megkörnyékezze, megalázza. Mert végzetes is lehet, de legjobb esetben a leány haza megy, és már mindennek vége. Mi férfiak vagyunk. Nekünk ezt meg kell hogy akadályozzuk. Semmiféle kifogást nem érdemes kitalálni, mert ugyanis csak balról végződne. Még ma este mondjuk meg a főintézőnek, hogy hagyja a leányt békén, mert én feleségül veszem!

- De hát ez még ábránd a részedről fiam!

- Az igaz. Marika még csak 16 éves. Tapasztalatlan. Nem szabad hagyni, hogy a főintéző elé menjen. Maga is tudja, hogy milyenek az urak. Nem számít nekik egy szegény leánynak a becsülete, csak az ő üsz-tőnk teljesüljön.

- Ez egy pillanatig sem vitás fiam, hogy nem így van. De most cselekedni kell, egyet alszunk, és már a leánynak menni kell az intéző elé.

-Kérdezzük meg Marikát! Ő hogy vélekedik a te szándékodról!

-En szerintem azt fogja mondani, hogy ő nem megy férjhez, és majd megkérdezi az édesanyját. Ami a főintézőhöz való menést illeti, azt meg maga mondja meg Marikának!

-De mikor? Alkalmas pillanat kell hozzá. Más ezt nem tudhatja. Ugy gondolom, hogy ma este, ahogy megyünk haza, Marikának elmondom.

-Rendben van apám! En Marikát hátra hívom, hogy egy-két helyen kettő szál is hagyott a répánál, közlöm vele, hogy estére maradjon hátra, a többiektől, mert fontosat akar apám mondani.

- Ez így jó lesz fiam, tehát ebben maradunk, de addig egy árva szót sem.

- Annyi pénzt sem tudnának adni, hogy erről bárkinek is ejtenék szót.

- Helyes fiam.

- Marika! Véletlenül itt két szál is van. Légyszíves huzzad ki - mondta a summásgazda fia.

- Jövök már is.

- Marika! Nem ez a fontos. Ma estére, ahogy mentek haza, maradjál hátra a többiekkel, mert apám fontosat akar mondani!

- Maga nem mondhatja meg?

- Csak ő, mert bizalmas!

- Hát akkor jó, ott leszek.

- Köszönöm Marika, okos leány vagy! Nagyon szeretlek. Ne haragudj rám.

- Ő is kihuzhatta volna - mondta a barátnője Marikának. Nem esett volna le az ujjáról a gyűrű.

- Persze, hogy nem, mert nincsen is rajta. Még nőtlen.

- Jóképű legény, büszke is lehetsz rá Marika, hogy ő csapja a szelet - mondta Ilona.

- Engem nem érdekel, Ha neked tetszik, akkor udvaroljon neked. Ha akarod, meg is mondom Mihálynak.

- Na, még csak az hiányzik, semmi más. Én nem azért mondtam, hogy féltékeny vagyok.

- Tudom Ilonka, ne is foglalkozzunk ilyennel. Neked olyan szép, kellemes hangod van, inkább daloljál, én is dudorászok.

Vörös lett már az ég alja. Sorban is álltak a cigánygyerekek, hogy meghozzák a kötelet, hogy lemenjen a nap.

25.

Marika, summásgazda, és a fia

Este volt. A munkások dalolva mentek haza. Reggel, amikor mentek ki a mezőre, bizony hogy nem daloltak. Summásgazda, fia és Marika együtt mentek. Marika középen.

- Marika hogy érzed magadat? - kérdezte a summásgazda.

- Köszönöm szépen gazda ur, jól. Most már megszoktam. Csak arra kérem magát, és a fiát, hogy ne tegyenek kivételt a személyem iránt. Kellemetlen, suttogják, az emberek, hogy én a gazda urnak és a fiának a szívébe nőtem megamat. Azt is beszélnek, hogy úgy sem sokáig járok ki a mezőre, mert bevisznek a konyhára, és ott dolgozom. Én már most mondom, hogy kár ilyesmiben sántikálni. Már ne is tessenek azért rám haragudni, mert én másképpen nem tudok mondani. Ugy sem mennék a konyhára dolgozni. Ha annyira szeretném a konyhai munkát, akkor el tudtam volna menni uri házhoz cselédnek. Én nem leszek senki kapzarongya. Ha én ezt az édesanyámnak megírnám, ő azonnal jönne értem, és haza vinne. Gazda ur, én ismeri édesanyámat, olyan fából faragták, hogy az egyenes dolgokat szereti. Én is tőle tanultam azt, hogy őszintének kell lenni, ne kendőzzük a bajokat, mert az csak további rosszat szül.

- Meglep édes lányom, amit most elmondtál.

A summásgazda többször is, ahogy beszélt Marikával, összenéztek.

- Marika! A főintéző ur holnap reggel 8 órára kéret, az irodájába.

- Miért? - kérdezte a leány.

- Azt nem tudom.

- Nem mondta?

- Én egyedül nem megyek a főintézőnek az irodájába. Még akkor sem, ha azonnal elbocsátanak a pusztáról, talán jobb is volna. Hívom magammal a barátnőmet, az Ilonkát is.

- Én tudok róla, hogy ő is elmegy. De úgy tetszel, ahogy te jobbnak látod.

- Ha gazda ur, az én helyembe lenne, sziveskedjék ésszintén megmondani, hogy cselekedne?

- Nem válaszolt azonnal: nem mennék, vagy ha elmennék is hívnák valakit magammal. Kastélyban nem dolgoznék.

- Köszönöm szépen gazda ur. Ezt is vártam öntől, ezek után hogy már ilyen hirbe vagyunk. Én gazda urra nem hivatkozom, másra hivatkozni csunya dolog, ezt többször is hallottam édesanyámtól.

- Jó éjszakát Marika!

- Jó éjszakát maguknak is.

- Reggel mi nem is megyünk ki a határba, hanem az irodába megyünk. Ha ott végeztünk, akkor azonnal jövünk.

- Jól van Marika, csak gyertek - mondta a gazda.

- Én is nagyon várlak - mondta a summásgazda fia.

Marika a főintézőhöz ment

A főintézőnek az irodája a községnek a közepén volt. Széles bejárati kapuja volt. A községben az egyik legnagyobb épület. Az intéző háza előtt téglajárda van. Másik házak előtt nem volt kiépített gyalogjárda. Legtöbb szegényember, ha ment a községbe, és ha a főintéző háza elé érkezett, vagy a község szélében a csendőrséghez, inkább átment a másik oldalra, vagy a földutra. Sőt arra úgy a kanász, mint a csordás is nagyon ügyelt, hogy az állatok még csak véletlen se menjenek fel a gyalogjárdára, mert akkor oda piszkítanak. Mikor Marika és barátnője Ilona ment a főintézőhöz, szép juniusi reggel volt. A bejárati kapunak az ajtaja nyitva volt. Ahogy beléptek a kapun, jobbra - balra zárt ajtókat találtak. Nagy virágos udvar, apróküvel lehintett gyalogut és kocsit, melyet szebbnél-szebb virágok szegélyeztek. Marika és Ilonka az udvarban állt. Közben odaérkezett az egyik parádés kocsis.

- Kit keresnek nagylányok? - kérdezte a kocsis.

Megismerték a lányok, mert olyan díszes ruhában volt, zsinoros mentét és csizmanadrágot viselt. Meg a kalapja is sürtével volt díszítve. Haült a kocsin a bakon, úgy nézett ki, mint a kakas a baromfiólban.

- A főintéző urhoz jöttünk - mondta Marika, hivatott.

- Várjanak csak itt! Mindjárt jelentem, hogy itt vannak.

- Jó reggelt kívánok! Katica kérem - szobalánynak ez volt a neve -

A nemzeti méltóságos urhoz jött két lány, azt mondta, az egyik, hogy a főintéző ur hívta.

- Azonnal jelentem a méltóságos urnak - mondta a szobalány.

- Kezitsókolom, főintéző ur!

- Szervusz Katica!

- Főintéző ur! Két nagylány itt van. Azt mondta, az egyik hogy hivatva van. Én nem láttam őket, hanem a Feri bácsi a parádés kocsis, mondta nekem.

- Jöhetnek!

- Maguk azok a lányok, akit a méltóságos főintéző ur hivatott?

--Igen én vagyok, csak az Ilonka is velem jött - mondta Marika.

- Hát jó, akkor menjenek csak be az irodába.

- Kezeit csókoljuk, főintéző ur! - mondta Marika.

- Miért jöttetek ketten? Én csak téged hivattalak!

- Tudom, mert úgy is mondta a gazda ur, hogy én jöjsek. De ő neki is azt mondtam, hogy a barátnőmet is hívom, itt is van.

- Ezt látom.

- Te maradj bent, te meg lány kimehetsz!

- Akkor én is megyek - mondta Marika.

- Na még csak azt próbáld meg, mondta az intéző, indulatosan.

- Miért hivatott a főintéző ur?

- Te kis vadmacska! Itt én kérdezek, te csak engedelmeskedhetsz!

- Mi a neved kislány? Szegezte a tekintetét Marika barátnőjére, zizegett mint a védekező gyík.

- Tekintetes főintéző ur! Kondor Ilonka vagyok.

- Szép lány vagy. Menj ki a folyósóra, és ott várákosszál! Én Marikával kettesen akarok beszélni!

- Jó kérem, akkor én ki is megyek - mondta Ilonka.

- De én még nem maradok egyedül.

- Hogy-hogy nem maradsz, kisasszony?

- Csak a barátnőmmel maradok!

- Ha tisztességes, egyenes a főintéző urnak a szándéka, velem akkor úgy is megmondja, hogy miért hivatott.

- Csak is az lehet. De mára nem tartozik, mint csak kettőnkre.

- Én még fiatalok vagyok, nemrég teltöttem be a 16. évet, úgy tudom, hogy csak akkor leszek felnőtt, ha 20 évet betöltök. Legyen az bármilyen hivatal, vagy törvény, én csak a gazda ur jelenlétében tehetek nyilatkozatot, mert ő az én törvényes képviselőm, ezt az édesanyám így mondta.

- De megtanultad a jogaidat!

- Igen, mert édesanyám nekem mindent elmondott, mert míg ő fiatalabb volt, és édesapám is élt, több éven át ő hónapos summások voltak.

- Mondhatom, hogy csacsi vagy Marika. Én csak jót akarok neked. Nem való vagy te a mezőre, hanem uri házban kell hogy nevelődjél, tovább. A Katica, aki most még itt van nálm, rövidesen az egyik béreslegényhez feleségül megy. Ő helyette téged szeretnék. De ne gondoldj semmi másra. Én csak azt fogadom be a kastélyba, akit megkedvelek, akárki itt nem lehet, ezt vegyed kitüntetésnek!

- Olyan sok leány van itt főintéző ur, hogy lehet közülük válogatni. Többet is meg kell kérdezni, szívesen jönnének.

- Már megmondtam, hogy ne oktass, én vagyok itt az ur, meg a gazda is.

- Én azt tudom, azért is beszélek ősszintén. Bármit is tetszik csinálni, én nem jövök önhöz. Amennyiben nem hagynak nyugodtan, azonnal irok édesanyámnak, és már is jön értem, és megyek haza, de azt is elfogom híresztelni, hogy miért megyek haza.

- Eltávozhattok! - nincsen ilyen buta libára szükségem, mint te vagy, kis taknyos! - mondta dühödten az intéző.

→ Kezeit csókoljuk. A lányok vidáman mentek ki az udvarra. És ott találkoztak a summásgazda fiával, aki már várta a lányokat.

- Szabad Marika hozzátok csatlakozni?

- Egész nyugodtan. Én is másnál vagyok, mégpedig olyan helyen, ahol nem szívesen fordulok meg. Én most voltam itt először. De azt hiszem, hogy utoljára is. Lehetséges, hogy a szerződésemet felbontják, mert nem fogadtam el a főintéző urnak az ajánlatát. Csak menjünk innét ki, a szabadabb világba, mondta Marika. A két leány egymásba karolva mentek, utánuk a legény.

- Mit ajált? - kérdezte Mihály.

- Azt, hogy legyek a szobalánya. És később ki tudja, hogy mit akart volna! Sok mindent beszélnek a népek, hát én annak nem akarok áldozata lenni. Nem vagyok én olyan/!/ Keressen arra mást!...

- És most mi lesz? - kérdezte Mihály.

- Én honnan tudjam. Önök parancsolnak, még a szerződést fel nem bontjuk.

- Jól van Marika! Itt van a barátnőd is, nem szégyelem előtte magamat. Ezek után még jobban szeretlek!

- Én meg magát nem! Megmondtam már, hogy én nem megyek férjhez! És akkor meg minek is töltsek feleslegesen az időt. Ne is tessék haragudni. Olyan sok szép leány van, lehet válogatni. Nekem eszem ágába sincsen férjhez menni.

- Csalódtam benned Marika!

- Nem tudom, hogy miért? Én magának semmit nem mondtam, és nem is ígértem. Még idáig csak azt mondtam, hogy nem. Nem is fogom hitegetni. Megint csak jó édesanyámra hivatkozom, hogy ő azt mondta, hogy mindenkihez legyenek kedves. Ha azt tapasztalom, hogy valaki közeledik hozzám, de annyira, hogy később nem tudok tőle szabadulni, akkor először is szóljak a gazda urnak, lányoknak, vagy asszonyoknak, és ha az sem lesz elég, kérjek segítséget emberektől.

- Marika, később sem remélhetek? Nem hiszem Mihály. Én még gyerek vagyok, Ön meg már bajszos férfi. Megkérem, hogy ezek után is úgy nézzen rám, mint idegenre, és mint a legtöbb lányra, vagy éppen asszonyra. Kenyérkeresőnek jöttem, nem azért, hogy asszony legyek. Édesanyám hugom, öcsém engem várnak haza, Nem szeretnék a családukból kiválni, olyan kellemes a testvéreimmel együtt lenni, jó pajtások vagyunk. Én még sokáig velük szeretnék maradni. Mindenről szépen eltudunk beszélni. A családi boldogságunktól nem szeretnék megválni. A családukból boldogságánál jobbat nem is tudok elképzelni. Szeretem édesanyámat, hugomat, öcsémet. Minden olyan kedves, ami csak a házu kbán, vagy a portálunkon van. Mi vendek ilyenek vagyunk, és mindig más országhoz tartozunk. Ezt onnan is tudom, hogy az idősebb emberek ezt elmondták. Az elemi iskolás könyvben a mi kis népünk nem is szerepel. Nem is igen ismerik. Ne tessék rám haragudni, és bocsánatot kérek, hogy ilyen fájdalmat okoztam Önnek ismételtén. Ezt most még nem is tudom úgy átérzeni, esetleg majd később, az is lehetséges, hogy amikor már ráébredek, akkor már minden késő lesz. Amit én most itt mondok, az nevetséges, ezért ne is vessen meg. Nem vagyok arra még érett, hogy engem házasság céljából szeressenek, ezt őszintén mondom.

- Értem kedves Marika! Te ezt nem is tudod úgy átélni, mint én. Szenvedek, mint egy oktalan állat. Nem tudom ezt másképp mondani. Menekülöm, elrejtőznöm kellene. Nem ismerem a kültől, szép, választékos kifejezéseket. Ugy vélem, hogy nincsen erre itt nekünk szükségünk. Még ha lenne is, nem tudnám elmondani, nem értek hozzá. Nehéz lesz, de meg kell tennem, hogy eltudjak hidegülni. Az én szerelmem nem egy fellobbanó szalmaláng. Hogy is lehetne az, 26 éves vagyok. Nem vagyok szerelmi

csalódott, mert még szivből senkit nem szerettem, te vagy az első. De hát miért is mondom mind én ezeket, ugyis már hasztalan. Egyoldalú szerelem olyan, mint a félig kéz ház, tető nélkül. Nem tudom eltudom-e mind ezt felejtetni, nem lelkezés ez, hanem az igazi szerelem. Megpróbálok erős lenni, de nem tudom hogy sikerül-e? Lehet hogy abban tudok kivezető utat találni, hogy megnősülök. Az is lehetséges, hogy rövidesen meg is bánom. Azt már hallottam, hogy az idő sok mindent megold, és elmossa az emlékeket. Én szerintem ezt nem lehet általánosítani, mert annyiféle jó és rossz van ezen a világon, hogy egy emberé elvész, így az egyén is. Ezeket nem azért mondtam el, hogy Marika megsajnálj. Habár most úgy néz ki, hogy vigasztalásra volna szükségem, ezt így is mondják, hogy szerelmi csalódott. Azt is tudom, hogy az volna a jó, hogy többé ne is találkozzunk. Az is lehetséges, hogy örültséget követnék el, amelyet többet nem lehetne helyre hozni. Ezek után is még él bennem a remény, amíg látlak, hátha mégis !!
Köszönöm szépen Marika, hogy ilyen boldog órákat adtál, mégha most keserű is, és nagyon fáj, hogy ez így van. Engem ez is boldogít, ha szenvedek is.

- Egy kéréssem van!

- Csak annyi az egész, hogy csókoljuk meg egymást! - Mondta Mihály. Megcsókolták egymást, és szótlánul elváltak. Mindez kint az utcán, az egyik falusi ház előtt történt, szép napsütésben.

Míg ez a beszélgetés történt Marika barátnöje Ilonka a községben a Hangya boltban szétnézett. A barakban találkoztak.

- Hol van Mihály?

- Hogy most pillanatnyilag hol van, azt nem tudom.

- Miért vagy ilyen kedvetlen?

- Nem is gondoltam, hogy Mihály ennyire szeret.

- És most mi lesz?

- Nem tudom.

- Hogy hogy nem tudod, mit beszéltetek meg?

- Semmit. Ő elmondta, hogy mennyire szeret. Én meg mást nem mondtam, mint csak azt, hogy nem vagyok érett a házasságra. Azt nem mondtam, hogy nem szeretem, nem is tudom, most már annyira kavargok a fejemben minden, ahogy egymást megcsókoltuk.

- Megcsókolták egymást?

- Igen, mert ő ezt az egyet kérte emlékül.

- És milyen volt?

- Talán jó, így még engemenki nem csókolt meg, a számat csókolta.

Utána szótlánul elváltunk. Ő elment, bánom hogy nem néztem utána.

- Ahogy látom, eléggé fel vagy zaklatva.

- Nem tagadom, így van. Beszéljünk más felől! - mondta Marika.

- Beszéljünk, ha te úgy gondold.

Utána a két lány kiment a mezőre dolgozni, cukorrépa földet kapálni.

27.

Summások és cselédek szórakozása

Az 1930-as és a 40-es években a Vas megyei, Zalamegyei lakós summások együtt szórakoztak a pusztai cselédekkel. Epedve várták a cselédlányok, és legények a 6 hónapos summásokat. Mikor megérkeztek minden vidámabb volt. Sőt bátorságot is kaptak, mert jobban megmérték mondani az igazat, mint a pusztai cselédek. Nem voltak annyira leláncolva a pusztához, mint a cselédek.

A summások között is voltak többen is olyanok, akik citerával, harmonikával, hegedűvel tudtak játszani. Ugyancsak a cselédek között is sokan játszottak ezekkel a hangszerekkel. Saját megukat szórakoztatták, ez azért is jó volt, mert nem került pénzbe. A táncmulatságra vasárnap, és egyéb ünnepekkor került sor. Ha jó idő volt, kint a summásbarak előtt kerekedtek táncra. Nem kellett, hogy iganak szeszestített, akkor is tudtak mulatni. Nagyon jó volt a summások és a cselédek közötti kapcsolat. Ugyyszólván nem is volt olyan cseléd-család, akinek a summások ne jártak. Különbös volt a jó viszony köztük, mert a summásoknak a cselédek lehetőséget adtak arra, hogy a kimosott ruhájukat, amennyiben rossz idő volt, hogy azt ott megtudták szárítani, és kivasalják. Olyan házi vasaló volt, hogy faparazsat tettek a vasalóba. Azt 5-10 percig kézzel himbálták, és annak következtében a parázs izzott. A kapcsolatukhoz tartozik, hogy a summások adtak a cselédeknek szalonnát, a cselédek meg tehén, baromfi hasznát. Többször is hallottam, hogy kéz kezet mos. Annak idején rendeztek summás-bálokat, cseléd kocsisok, béresek bálját, tehenészek, gübölösök, csirások, tinósok, bálját. Ismeretes volt a pásztorok bálja is, mint a kanászok, juhászok, csordások, csikósok bálja. Egy évben egy-egy alkalommal tartottak az iparosok is bált, ahol gépészek, kovácsok, bognárok, kőművesek jelentek meg. Mint olyan, hogy értelmiségi bál, nem volt.

A pusztai cselédek között a pusztagazdának, csirásgazdának és a magtárosnak volt mezőgazdasági szakiskolája, melyet Szentendrén végeztek. A többi vezetőnek 6 elemi, esetleg ha 2,3, vagy 4 polgárija volt. De az is ritkaság volt, inkább a 6 elemi volt. A legtöbb cseléd sem írni, sem olvasni nem tudott. Az is gyakori volt, hogy a fiatalabb summások a cselédeknek irtak levelet, és ha postát kaptak, azt is felolvasták. A szórakozások közül kiemelkedett minden évben a megrendezett arató bál. Ez mindig nagy volt, mert együtt voltak a summások a cselédekkel, az aratókkal, de olyan nagyszabású volt, hogy a pusztának egyik részében annyian voltak, mintha bucsu lett volna.-

Azatók buzából koszorut kötöttek, s az intéző irodájához vitték. Előfordult az is, hogy rossz volt az idő, olyankor meg a summásoknak a barakjában, vagy éppen valamelyik üres pajtában mulattak. Amikor a zenészek szünetet tartottak, akkor a lányok, vagy éppen a menyecskék egymásba karoltak, és karikáztak, ugy is volt, hogy a férfiak meg a nőknek a karikájuknak a közepén táncoltak. Bizony, hogy a gyors-csárdást ugy megjárták, csak ugy porzott, mert a fűvet egy-két óra alatt kitaposták. Jót mulattak az emberek. Nem is lehetett azt hallani, hogy veszekedtek volna, vagy valaki leitta volna magát annyira, hogy ne tudta volna, hogy mit csinált. Jó volt az egyetértés, mert nem különültek el a summások a cselédektől, esetleg csak az öltözetükben volt eltérés. Mert a pusztaiak egész és félruhában is jártak. Ugyancsak a summások között is voltak például a Zalaiak, és a Vas megyeiek között akik egész vagy félszoknyákban jártak. Késkedvelt volt, amikor a vendek énekeltek, meg is tapsolták őket. Legismertebb táncok voltak, mint a csárdás, keringő, polka, foksz, de még a cependli is. Az összes tánc közül leggyakrabban volt a csárdás, és a keringő, később a tangó. A pusztán nem volt soha sem tánciskola, minden gyerek-lány a családi háznál tanult meg táncolni. Mondták is, ha nincsen kívül táncolni, ott van a sarokban a seprű is, azzal kell gyakorolni.

A szabadidőhöz tartozott, hogy minden vasárnap, vagy ünnepeken habár ilyen igen kevés volt, olyankor takarítottak, és mostak. Urnapja, Pünkösöd hétfő, augusztus 20-án, Szent István napján, ilyenkor a jobb módú állampolgárok Budapestre is elmentek Szent István jobbát megnézni. Volt amikor az országban Szent István jobbkerjét aranyvonattal vitték végig. Nagy volt olyankor az utazás az országban. Szent István Ünnepeken a cselédség és a summások is jelen voltak. Gölle községhez tartozott több pusztá, Szent István napján voltak a pusztákon a bucsuk, mint ismeretes Alsó-Felsőhetényben, Szentivány-pusztán, de Szilvás-pusztán is. Ha máskor nem is harangoztak a pusztán, de bucsu alkalmával csak megmegkongatták a kis harangot. Meg olyankor, amikor egy pusztai lakos meghalt. Sajnos olyan is megtörtént, hogy tűz keletkezett, és olyankor meg félre-verték a harangot, azt már az emberek tudták, hogy baj van, ha félreverték a harangot. Ezen a vidéken az is gyakori volt, hogy ha közelgett a fekete felhő, a harangot olyankor is félre-verték, de még azt is megcsinálták, hogy az ekevasat ütötték. Az sem maradt el, hogy a ház elé közel az ajtóküszöbhez állították a fejszét, hogy ne essen jég. Több pusztán rendeletbe adták ki, hogy a mezőgazdasági gépeket, mint a szántógépeket, ilyen volt még a gőzeke, tárcsák, vashengerek, ekék, a nyári hónapokban kint voltak a mezőn, nem engedték hogy a pusztán az épületek alatt, vagy mellette álljanak, a villámcsapástól tartottak ...

Szükséges itt azt is megemlíteni, ha az emberek kaszáltak, és ha jött a vihar, dörgött, villámlott a kaszákat félre tették. Fal alá, vagy a széna, szalma kaszálkhoz, az emberek nem rejtőztek el, inkább azt csinálták, hogy ha közel volt tehén, vagy ló, akkor az mellé, vagy alá bujtak a nagy eső elől. Leginkább alacsony törzsű fák, és bokrok adtak némi védelmet az embereknek, sem a magas fák, sem a szénaboglyák nem adtak védelmet a villámlás ellen. Aratáskor a gabonakévék igen csak védelmet adtak. De amikor erősen tűzött a nap, akkor még egy gabonakévé is árnyékot adott. Arra is mondtuk, hogy míg az árnyék is parancsol. Mert bizony, hogy olyan volt a homokos talaj, mint az eleven tűz, ha mezitláb léptünk a homokba, sütötte a talpunkat. Modtuk is, hogy még a tojás is megsülne. Ha kegyetlen is volt a sorsunk, azért szerettük egymást. Mindig volt egymáshoz emberi, kedves, meghitt szavunk. Nem is emlékszem arra, hogy azt mondtuk volna, hogy nem érek rá, vagy azt kiejtettük volna, hogy ne idegesíts. Igaz, hogy egyesek voltunk úgy szellemileg, mint anyagilag, talán még egyformán voltunk szépek is /!/ Egy volt a sorsunk, és az erősítette a hitünket, a napi küzdelmes életünkben.

28.

Levéliírás

Kedves Édesanyám, Erzsike, és Pisti!

Kívánom, hogy a levelem a legjobb egészségben találjon benneteket. Sok minden történt két hónap alatt. Nem mondanék igazat, ha azt írnam, hogy jó itt. A tinóistállóban szállásoltak el bennünket. Alomszalmán fekszünk. A fekhelyünket deszkáva, téglával választottuk el egymástól. A fejrésznél van a jászol, ide rakjuk a sarlót, kapát, kaszát. A lábrésznél, ahol a járda széle van, de meg a kofferek vannak elhelyezve. Így tudjuk aztán, hogy kinek hol van a helye. Csak annyiból tér el az állatoktól, hogy nincsen írva a nevünk. Azt is mondjuk, hogy hodály, barak, szálláshely. Egyik sem az igazi lakás, és otthonnak még csak az árnyékába sem léphet. Olyan a barak, mint ahogy édesanyjám elmondta, rideg, és dohos! Reggel korán van ébresztő. Kimegyünk a klozetra, istálló előtt állnak a vas és a falajtók, azokból engedjük ki a vizet, a mosakodáshoz, és ha kell, abból is isszunk. Van amikor valaki nyitva felejtí a csapot, és alig marad víz, ilyenkor van az, hogy futunk a sudárfáskutra, amely 300-400 méterre van. De ott meg akkor vannak a béresek, kocsisok, itatják az állatokat. Nincsen arra idő, hogy a vederbe vigyünk vizet, hanem a vályuból meritünk, és ha inni akarunk, akkor meg nekihasalunk a csatornának, amelyen keresztül folyik a víz a vályuhoz. Nagyon sietni kell,

hogy mire fel kell a nap, készen legyünk. Legtöbbször reggel tudjuk meg azt, hogy hova is kell menni dolgozni.

Minden nap háromszor kapunk kosztot. Egyik nap találomra mondta az egyik jópofa ember, "még annak is megjár a napi háromszori evés, aki el van ítélve a börtönbe." Reggel csak azok maradhatnak a hodályban, akik betegek. Nem is névszerint mondják, hogy ki hova menjen dolgozni, hanem így "lányok, asszonyok sorakozó az udvaron, na répát megyünk kapálni, de amennyiben kiderül, és nem esik az eső, akkor lucernát, szénát megyünk gyűjteni. "Kapát, vellát hozzanak magukkal!" Ezért mindenki négyágu vellát is hozzon, a férfiak meg kaszálni, takarmányt szállítani mennek. Több olyan nő, és férfi is van, akiknek már állandó egyforma munkája is van, mint állatgondozó, kanász, juhász, csikós, csirás, de vannak akik a kastély-kertben is dolgoznak. Itt is van már kivétel, mert a jobbképi lányok azok nem járnak ki a mezőre dolgozni, hanem a pusztán a kastély körül, a magtárban, csikóistállóban, disznóhizlaldánál, darálóban dolgoznak. Több férfi a pusztán kiegészítőképpen kocsis, béres, csikós, juhász, kanász, sőt legtöbb gyalogmunkát végez. Mondják is a pusztai vezetők, nem számít, van ember, ott vannak a summások. Futja azokból!

Édesanyám, most magaszól írok. Mihály bácsi a summásgazda nagyon rendes hozzám. Sőt túl jó is. Már korábban is írhattam volna, de nem akartam. Kivételeztek is velem, mert könnyebb munkát kaptam. Az történt, amire nem is mertem volna mégcsak álmodni sem. Tudom édesanyám, hogy maga mindenre kíváncsi. Nincsen baj. Ugyanis a Mihály bácsinak a fia, akinek a neve szintén Mihály, szerelmet vallott nekem. Szép, derék ember. Katona is volt. 26 éves, tíz évvel idősebb nálam. Én azt mondtam a gazda urnak és a fiának, hogy majd megkérdezem édesanyámat. Így igaz, hogy ha valamiben nem tudok azonnal dönteni, akkor azt mondom, hogy megkérdezem az édesanyámat. Én úgy vélem, hogy ezt helyesen teszem.

Pár napja a főintéző behivatott az irodájába, de én egyedül nem mentem, hanem Kondor Ilonkával, aki a legjobb barátom, itt ismertem meg, ő is vend származású lány. Nagydolányban született, de most Kerkafaluban lakik a nagyszüleinél. Nagyon rendes lány. Jól megértjük egymást. Az történt, hogy a főintéző ur felajánlotta, hogy legyek a kastélyban szobalány, de nem fogadtam el. Láttam azt, hogy nem nagyon tetszett. De viszont a gazda urnak és a fiának meg annál jobban, hogy nem mentem be a kastélyba. Már arról is volt szó, hogy a gazda urnak a felesége, akit csak mindenki úgy szólít, hogy Mária néni, ő a konyhavezető. Még ő mondta, hogy menjek a konyhára, és ott dolgozhatok ő velem. Nem titok, mindenki tudja, hogy a fia nekem udvarol, sőt azt is tudják az emberek, hogy feleségül akar venni. Mária néni mondta is, hogy ő engem szeret, és úgy is mint a leendő fia felesége, lányának tekint. Édesanyám őszinte vagyok.

Meg is csókoltuk egymást. En azóta nem vagyok nyugodt. Ha ezt tudom, isten bizony, hogy nem engedtem volna magamat megcsókolni. En még ezidég csak azt mondtam, hogy nem. Már azt is meg-megfogalmaztam, hogy maga megtudja, mi van velem, akkor jön értem és haza visz!! De most már én ilyesmire nem is gondolok, ahogy most megkapom a fizetésem, azt is postára adom, és amire csak kell, költsék el!

Hogy vannak otthon Erzsike, Pisti, szótfogadnak-e? Mit csinál a cicám, a "koszos", meg a "Betyár" az okos kutyánk? Hogy van a János bácsi és a felesége? Lesz-e alma, szilva, és körte? Mikor még otthon voltam, akkor azt mondtam, hogy lehet hogy mikor érik a körte, akkor haza tudok menni. Erre lehetőség nincsen. Igen lassu a posta járás, mert 10-12 nap is kell, mire megérkezik a posta. Olyan csomagot sem érdemes küldeni, amelyben gyümölcs van, mert az ugysis megromlik. Arra gondoltam, hogy jó volna ha itt lenne az imakönyvem, de utána megtudtam, hogy nincsen semmi értelme, mert itt a pusztán nem szokás, hogy vasárnap elmenjenek a templomba. Nem is tudánk elmenni, mert az egy vasárnap van, amikor kimossuk a ruhánkat, ha megszárad, akkor meg elvasaljuk. Kint az udvaron rakunk tüzet, és a téglákat élére állitjuk, arra tesszünk edényeket, amelyben viz van, megmelegitjük. Nem is részletezem, mert anyu jobban tudja, mint én, hogy is van. Minden a régi itt a pusztán. A napi koosztra nem panaszkodom, jó. Reggeli tej, vagy rántottleves, szalonna az meg van, kenyér is elég, amennyit kapunk, sőt én a napi félkiló kenyéremet nem is tudom megenni. Azért nem veszik kárba, mert a többi étel-maradékhoz tesszük, ugy tudom, hogy a cselédek azt elviszik a dísznőknak. Több ilyen család is van. De leginkább Végh Jánosné és családját ismerem. A családban Végh János, felesége, József, János, Imre fiai vannak, és van egy 12 éves gyerek a Józsika, az unokát ők nevelik. A Végh János bácsikkal több summás is jóba van, hozzájuk járnak. De ahogy látom, annyit senki sincsen ott, mint Ilonka és én. Szeretnek is bennünket. Végh néni mondja is, hogy mi vagyunk az ő lányai. A néni sokat sir, mert pár éve, hogy Erzsébet leánya baleset következtében meghalt a Kaposvári Közkórházban, mert az építkezésnél leesett az állásról. Szegény embert előbb éri baleset, mint az urakat. Van egy leánya még, az meg már családos, annak is vannak gyerekei. Aki náluk van, a Józsika, az is a lányának a fia. Még azt is mondta a Végh néni, hogy amikor a Józsika született, nem volt ott a bábanéni, ő volt az unokájának a bábája. Nem tudunk olyat kérni, hogy Végh néni ne teljesitené. De amit csak tudunk, segítünk is neki. Még az istállóba is elmegyünk, és segítünk eleséget vinni az állatoknak. Amikor náluk vagyunk, épp ugy mindent csinálunk, mint ahogy otthon. Vasárnap többet vagyunk itt, mint a barakban. Van egy kiskert, ahol van hagyma, saláta, épp ugy eszünk mindenből, mint a család.

Mondta is Végh néni, és az ura, hogy ne érezzük magunkat idegennek, úgy legyünk mintha csak otthon lennénk. Végh néni nagyon tiszta asszony, jól tud sütni, főzni. Sokat tanulok tőle, és az Ilonka is. Majd meglátod édesanya, ha haza megyek, hogy mennyi mindent már tapasztaltam és tudok. Nem bántam meg, hogy eljöttem summásnak.

Nem szeretek pletykálni, de ezt meg kell írnom, hogy a barátónőnek igen csak csapja a szelet Végh néninek a középső idejű fia, a Jóska. A három legény közül talán ő a legvadraivalóbb, mert feltalálja magát, és azt is hallottam, hogy tud a nőknek a nyelvén beszélni. Lehet is benne valami igazság, mert buknak is rá a lányok. Ilonka is azért kedvelte meg. Azért tudom ezt, mert Ilonka nekem elmondta. Én is őneki elmondom, hogy mit is érzek Mihály iránt. Most már ő is tudja, hogy nálunk is megtört a jég. Bizalmasak vagyunk egymáshoz. Édesanyám, alacsony végzettségű emberek vannak itt, de állítom: hogy igen sok jó eszű ember is van köztük. Annak ellenére, hogy nincsen a pusztán könyvtár, de még a faluban sem lehet könyvhöz jutni, azért látom azt, hogy itt-ott az embereknek a kezében van egy-egy pengős regény. Van olyan summás is, aki még olyankor is lapozgatja a könyvet, amikor gyorsan megreggelizett, vagy megebédelt. Akik nem vesznek könyvet a kezükbe, azok meg-megjegyzik, hogy mi akarsz lenni? Csak nem fiskárus. Ilyenkor nekem mindig eszembe jut amit a plébános ur mondott magának, hogy lusta emberek szeretnek olvasni. Nem lehet ez igaz, mert ezek az emberek nem lusták, szeretnek dolgozni. Most már sokat irtam, zárom a leveletem a koportába. Csókolok mindenkit. Csak annyit legyetek szivesek írni, hogy jól vannak, már az is nekem elég, mert megnyugtat.

A Marika életében egy hét elmúlt a pusztán. Igen csak egyhangú volt. Reggeli órákban kapálás, utána meg lucerna, széna-gyűjtés volt. Közelgett az aratás, mert elmúlt Péter és Pál. Mondták is az emberek, hogy Péter-Pál napja után gyorsan érik a gabona, mert a gyökerek megszakadnak, és már éjjel-nappal érik a gabona.

29.

Válaszlevél

Marikának édesanyja gyorsan válaszolt a levélre, mert igen csak őt is felzaklatta a levél.

Kedves Marika lányom!

Mi jól vagyunk. Olyan nap nem mulik el, hogy ne emlegessünk. Főleg olyankor, amikor asztalhoz ülünk. Mondjuk, hogy ezt biztos, hogy a Marika is megenné!

Jól van a cica, kutya is. János bácsiék is egészségesek. Ha találkozunk, kérdezik, hogy mikor irtál és hogy megy a sorod? Jó termés

igérkezik almából, szilvából, körte is lesz. Mindegyikből azért küldünk, majd ráírjuk a csomagra, hogy romlandó, és akkor talán gyorsabban szállítják?!

Kedves Marikám! Nagyon meglepett a leveled, melyben írod, hogy jelentkezett az első szerelmed. Nem vagyok könnyű helyzetben. Ha magam életéből beszélek, biztos hogy jó. Én 18 éves voltam, hogy házasságot kötöttem. Gyereken vagy. Nagyon szeretlek, és talán azt szeretném, ha mindig együtt lehetnénk. De viszont az élet igencsak sokoldalú. Nehogy félre értsél. Minden lány, aki egészséges, az férjhez szeretne menni. Te szép lány vagy, attól nem kell tartani, hogy magnak maradsz. De viszont az sem mindegy, hogy kihez mász férjhez. Soha nem felejttem el, míg olyan 15-16 éves voltam, többször is hallottam, amikor az idősebbek mondták, hogy a leányt akkor kell férjhez adni, amikorik kéri!

Nagyon jól esett az, hogy megfogadtad a tanácsomat, és ha kell valamiben határoznod, nem felejtetted el amit én mondtam. Azért azt viszont ne feledd el, hogy végső fokon csak neked kell eldönteni, hogy szereted-e Mihályt? Tudom hogy nem mindegy, kit választ az ember egy életre. Azt javaslom, hogy ne utasítsd vissza, ha becsületes a fiatal ember szándéka, akkor azt becsüld meg! Írod, úgy a Mihály gazda fia, és a fiúnak az édesanyja a szárnyai alá akar venni. Ez viszont biztos, értékelni kell. A szülők nem sózták a szerelmeteket, hanem édesítik. Én azt szeretném, ha boldog leszel!

Azt nem írod a levélben, hogy te szereted-e Mihályt? Csak azt, hogy megcsókoltátok egymást, és azóta sok minden összekavarodott a fejedben. Nem is csodálom, ha először történt. Első szerelem szép, biztat az életre. A róza pedig akkor nyílik, ha levegőt, vizet, napfényt kap. A róza tövise meg is szurja az embernek a kezét. De azt is meg lehet úgy fogni, hogy a tüskéje ne szurja meg a kezét, mert ott kell megfogni, ahol a bimbó kinyílt. A legényt, a lányt akkor kell szeretni, amikor az megérdemli. Akkor kell férjhez adni a lányt, amikor kéri.

Kislányom! Ne hamarkodj el! Kedves legyél a Mihályhoz! Ismerjétek meg egymást jobban! Igazad van: maradj a többi lány és asszony között. Azt én sem tartanám szerencsésnek, hogy a kastélyba menj dolgozni. Ott még a cselédnek is a cselédje lennél. Mert van ott szobainas, házitartó, parádéskocsi, és azok is parancsolnának. Nem is beszélve a főintézőt, annak a feleségét, gyerekeit. Pokol lenne ott az életed. Inkább maradj kint az emberek között, mert ott mindig csak jót tanulsz!

Annak külön is örülök, hogy Végh családdhoz jársz. Leveledből arra következtetek, hogy becsületes család. Mikor én is summás voltam,

Somogy megye Alsó és Felsőhetényben, én magam is bejáratos voltam több cselédházhoz. Kormos Pista bácsiék laktak Felsőhetényben, nekem azokkal volt igen jó kapcsolat, ott volt egy nagylány és egy legény. Igaz, hogy szerelem nem volt, de igencsak jó barátságban voltam velük. Mikor lejárt a 6. hónap, volt is sirás, mikor bucsuztunk. Még utána is jóideig leveleztünk. Ismeretlenül is a Végh Családot üdvözlöm, és köszönöm, hogy hozzád jök--.

30.

Aratás

Somogy megyében Gölle pusztá piarista papi birtokon az 1930-as és a 40-es években három, vagy négyezer hold földön mezőgazdasági munkákat végeztettek a cselédekkel, 6 hónapos summásokkal, mezőgazdasági, falusi szellérekkel. Több száz holdon kenyér, és takarmány gabonát termeltek. Kötött mezőgazdasági talajon, ha az időjárás és a szükséges talajművelést a földek megkapták, jól is terem. A mezőgazdaságban a gépi aratás még ismeretlen. Emberi erővel végezték az aratást.

A pusztai főintéző minden évben, már január, vagy február hónapban a summásgazdával kötött részesaratósi szerződést. Általában minden 10. kereszt volt a részesaratóké. A szerződésben meg volt határozva, hogy visszerésben kellett megkezdeni az aratást. Még azt is tartalmazta a szerződés, hogy amennyiben sok az eső, nehogy a gabona kicsirásson, a kereszteteket szét kellett teregetni, hogy száradjanak. Ez sok munkával járt. Sokszor vita is keletkezett a munkások és az urak között. Volt amikor úgy kötötték meg a szerződést, hogy a szárítást nem kellett végezni. Gyanakor meg napszámosok, vagy éppen a summások végezték el. Az aratók egész héten dolgoztak. Vasárnap pihenő volt, de csak elvileg, mert a munkások mosták, vasalták a ruhájukat, és a lábbeliket javították. Az aratást elvállalt munkásoknak kellett a munkaeszközöket előállítani. Figyelemre méltó, hogy milyen fondorlatosan is kötötték a szerződést. Három csoportba lehet osztani:

- 1./ A falusi lakós szegényparasztokból állítottak össze aratópárokat.
- 2./ Távollabbi vidékről is szerződtek, mint például Mezőkövesd-i lakókat.
- 3./ A 6 hónapos summásokat is alkalmazták, aratóknak.

Ez részint azért csinálták így, hogy az arató munkásoknak az összetartozását szétforgácsolják. Ne legyenek arra alkalmasak, hogy esetleg arató sztrájkot szervezzenek, mert igen csak kiszípozták a szegényembereket a pusztai tulajdonosok. 120 aratópár volt a pusztán, 4 hétig arattak. Sem a summások, sem a pusztai cselédek arra külön nem

lettek szerződötve, hogy részt vegyenek az aratásban. A summások csak akkor arattak, ha az aratógazda a munkásokkal megegyezett. Legtöbbször csak olyankor került erre sor, amikor sok volt az eső, ha a gabonát a vihar ledöntötte. Olyankor került legtöbbször erre sor, amikor sok volt az eső, ha a gabonát a vihar ledöntötte. Olyankor úgy nézett ki a gabonatóbla, mintha lehengerelték volna. A megdőlt gabona aratása kinszenvedés volt, mert csak a kaszának a hegyével lehetett learatni. Ilyenkor nagyon lassan ment a munka. Az urak azt nem vették tudomásul, hogy milyen nehéz, és mennyivel tovább tart. Gyakorlatilag a pusztai cselédek nem arattak. Nem is volt arra idejük, mert aratással egyidőre esett a rét, a vetett takarmány kaszálás, majd a begyűjtés. Minden éppkészláb embert aratásra mozgósítottak. Olyan nap nem mult el, hogy a határban a főintéző, tisztartó, segédtsist, pusztagazda ne ellenőrizte az aratást.

Péter-Pál nap után megkezdték az aratást és jó hat hétig eltartott. Több fajta gabona volt. Legismertebb a Bánkúti, kopaszbuza, tajákosbuza, sőt vetettek tavaszi búzát is. Nem egyszerre értek a gabonák. Az már jó volt, ha egy holdon 18-20 métermássa termett. Korán reggel kimentek a summások a buzatóblára, és amíg a haraszt fel nem száradt addig kötelet fontak. Olyan nap nem volt, hogy a pusztán ne tudtak volna dolgozni az emberek.

Az aratópároknak az összeállításuk nem volt éppen könnyű, mert hiába volt ügyes a kaszás, ha a marokszedő ügyetlen. Az emberek saját maguk választották ki párjukat. Kellott ügyes kötélterítő, kötőző. Mindegyik ügyes, szorgalmas, kitartó munkát igényelt. A kötelet a gyerekek, vagy az idősebb emberek terítették. Gyakori volt az hogy a marokszedő a háttára kötötte a kötelet, és egy-egy darabot előhuzott, ahogy szedte a marokot, és beterítette. Ez borsasztó fáradtságos volt. A gabonát az idősebb férfiak kötötték kévébe. Hogy gyorsan menjen a kévekötés, a marokszedő a kötélnek a végét feladta a kötőzőnek, erre szükség volt, hogy gyorsan menjen a munka. Sorban voltak az aratók, nem lehetett hogy valaki is a sorból kimaradt volna. Aratás szép munka. Büszkéek is voltak az emberek akik arattak. Ha nem is sajátjukat aratták, azért tudták, és érezték, hogy a napi kenyerüket aratják.

Jánszki Marika, és Kondor Ilona is részt vettek az aratásban. Marikának Bocskor János nevezetű legényember lett a kaszája. Magyar származású ember volt. Előtte egymást nem is ismerték. Bocskor is már kiszolgált katona volt. Jól tudott kaszálni. Szépen is rendre vágta Marikának a gabonát. Marika először volt marokszedő. Megmutatták neki, hogy kell szedni a marokot, és utána ment mint a karikacsapás.

Ilonkának is egy legényember lett a kaszája, erre egyébként ügyeltek a vezetők, a pallérok, hogy lehetőleg leány, legénnyel kerüljön össze párban.

31.

Marika és Mihály kettegben este a barak előtt
beszélgettek

- Ki az a Bocskor János? - kérdezte Mihály.

- Nem ismertem előtte, Vas megyében lakik, úgy mondta, hogy Kerkafaluban. Komoly legény -, mondta Marika.

Ugy vette észre a Marika, hogy Mihály kezdett féltékenykedni:

- Ne gondolja, hogy a János nekem udvarol. Ő is tudja, hogy maga nekem csapja a szelet, sőt azt is beszélük, hogy feleségül szeretne venni, csak én még nem mondtam igent.

- Nem tagadom, hogy nem vagyok féltékeny, de azért mert szeretlek Marika!

- Tudom. De szerelemből nem lehet megélni. Vagy meg?

- Lehet. Nem tudom, - mondta Marika.

- Marika, te még nem mondtad, hogy szeretsz.

- Nem mondtam? - de majd mondom,

- Mikor?

- Nem tudom, majd eljön annak az ideje.

- Megvárom! Hallottad, hogy vasárnap arató bál lesz?

- Igen. Beszélük az emberek. De azt is, hogy addigra kész is lesz az aratás.

- Igen kész lesz. Marika eljössz?

- Csak akkor, ha Ilonka is.

- Majd beszélök Ilonkával, hogy gyűjjön el. Ilonkának Végh Jóska udvarol, aki olyan jól tud citerázni, és szépen is tud énekelni, szerencsés csillag alatt született, mert igen csak buknak utána a lányok. Fogalmam nincsen, hogy lehet ez? - mondta Mihály.

- Én aztán nem tudom. Sokszor járok náluk, mert édesanyja igen rendes asszony. Hárman vannak testvérek János és Imre a testvérei. János béres, Imre meg napszámos, az még most kezd csak legénykedni, de már cigarettázik, és gyakran eljön a barakba is.

- Marika! Most, hogy vége lesz az aratásnak, nyomban megkezdődik a gabonahordás, a cséplőgépre, de a földek végében, asztagokba rakják. Most aztán lehet választani, hogy hol szeretnél dolgozni. Mert lehetőség van, kinn a határban, a kocsikra szekerekre feladogatni a kvéket, lehet dolgozni az asztagon is. De a masinánál is, a polyva és a törek-rázóban. Itt igen nagy por van, de az mellett még nagy a meleg is. Van

egy másik munka lehetőség is. Van a pusztán 4 hold szőlő, ott is kell dolgozni. Kötözni, és kacsolni. Ennyi közül lehet választani!

- Köszönöm szépen Mihály! Én a cséplőgéphez szeretnék menni, ahol masináznak, az érdekesebb mindegyiknél. Nem baj, az hogy ha nagy is a por. Ott olyan sok mindent lehet látni.

- Jó, rendben van Marika, akkor a masinásokhoz osztunk be!

- Jó lesz, köszönöm. Ha lehetne szeretném, hogy az Ilonka is ott lenne, együtt dolgoznánk. Ugyis csak akkor volt a szám és a szemem be-kötve, amikor nagyon hideg volt. Meg olyankor, amikor játszani szoktunk, szembekötösdit. Tudom, hogy most meg azért kell bekötni a szememet, és a számat, hogy a por ne menjen bele.

- Ugye Mihály, hogy nem baj, hogy a masinázást választottam?

- Maga mit gondolt, melyeket fogom választani?

- Megmondom őszintén, hogy én is erre gondoltam, megismertelek, most már küszel három hónap óta.

- Tényleg, félidősek leszünk, és még ennyi, aztán megyünk haza.

- Szeretel haza menni?

- Ilyet kérdezni! Ki ne szeretne 6 hónap utána haza menni, én már arra is gondoltam, hogy a télen sokat fogok kézimunkázni, szőnni. Meg azért az olvasásról sem fogok megfélekedezni, szeretek olvasni, mert hasznos időtöltés.

- Te szeretel olvasni?

- Még csak azt szeretek igazán, nem is tudtad?

- Nem én, nem mondtad, én meg nem kérdeztem, még ilyenről nem is beszéltünk.

- Hát az igaz, hogy mindig másról beszéltünk.

- Igaz, hogy a lusta emberek szeretnek olvasni? - kérdezte Marika.

- Ki mondta ezt?

- Nálunk a plébános ur mondta édesanyámnak, hogy a lusta emberek olvasnak. Nem a szegényembereknek való az olvasás.

- Most hallottam először.

- Ugy látszik, hogy nem elterjedt szólás-mondás.

- És maga télen mit fog csinálni?

- Még ezen nem is gondolkodtam. Valószínű, hogy én is olvasok. Nehogy lemaradjak a fejlődéssel, meg aztán ha te szívesen veszed, akkor sok levelet írok.

- És mit ír?

- Csak szépet, és azt is megírom, hogy telnek a napjaim. Ha szívesen fogadtok, akkor el is utazok hozzátok.

- De hát Szentgotthárd messze van!

- Nekem nem lesz messze. Még ha gylog megyek, akkor is elmegyek.

- Ilyen nagy áldozatot, azért én nem érdemlek meg.

- De igen. Nagyon szeretlek, Marika! Most jó, hogy eszembe jutott, ha van egy fényképed, légszives adjál! Ha akarsz, én is adok neked egyet. De ha úgy gondolsz, akkor bemehetünk a faluba, és ott csináltathatunk kettesben is fényképet.

- Azt még most nem. Azzal még igazán hogy ráérünk.

- Be kell menni, mert a többiek is már lefeküdtek.

- Csak így nem válhatunk el. Csókoljuk meg egymást!

- Ugy mint mulkor?

- Nem bánom. De alig, hogy kimondta Marika, már is Mihály fogjul ejtette a száját. Ne, ne mert meglátnak. De azért csak tartotta a száját. Vigyázz magadra, aludjál jól! Jó éjszakát Marikám!

- Jó éjszakát Mihály!

Most már csak az enyém lesz a Marika! Felkiállt, ahogy ment haza az esti félhomályban.

A konyha melletti baraképületben lakott Mihály a szüleivel, az egyik cselédlakásban, a konyhában Mihály, a szobában meg a szülei.

- Valaki bejött az ajtón, mondta édesanyja.

- Igen, igen, a Mihály jött haza - válaszolta édesapja.

- Hol voltál fiam ennyi ideig? - kérdezte apja.

- Találják ki!

- Nem nagy kunc kitalálni. Marikával beszéltem, a barak előtt.

- Igaza van édesapám.

- Na, és hogy fejlődtek a szerelemmel?

---Megy, megy édesapám. Marika más emberé nem lehet!

- Na, na csak ne légy olyan biztos a dolgokban. Fiatalt a Marika, könnyen elcsavarhatják a fejét mások is.

- Nem gondoltam erre, mert úgy veszem észre, hogy ő is közeledik hozzám, mint a barátságos kiscica. Nem ellenkezik, úgy mint mások.

- Jó, jó, mi nem szólunk bele, ez kizárólag a ti dolgotok.

- Jó éjszakát fiam! Aludjunk, mert mindjárt reggel lesz, és holnap is hosszú lesz a nap.

- Édesapám!

- Tessék fiam.

- A Marika, ahogy megkezdődik a masinázás, ő ott akar dolgozni.

- Na és milyen akadálya van?

- Szerintem semmi - mondta Mihály. Én azt szerettem volna, hogy inkább szőlőben dolgozna.

- Most már megismerhetted a lányt, hogy ott szeret ő lenni, ahol több ember van. Meg nem szereti azt, ha kivételeznek vele.

- Hát az igaz. Megyek aludni, jó éjszakát!

- Jó éjszakát fiam!

Marika nem ér rá.

- Marika ma este szeretnék veled beszélgetni, de nem a barak előtt, hanem szívesen látunk a lakásunkban. Édesanyám is mondta, hogy beszélj veled és hívjalak meg.

- Köszönöm szépen, de nem érek rá, dolgom van. Katakai bácsinak meg a többieknek is megígértem, hogy levelet írok, mert sem írni, sem olvasni nem tudnak.

- Miért te irsz?

- Mert szeretek írni. Nálunk a vendeknél a legtöbb ember analfabéta. En pedig szívesen írok levelet, ha megkérnek. Persze ez nem megy könnyen. Megkérdelem, hogy mit irjak, ők csak annyit mondanak, hogy én tudom hogy vagyunk, és azt csak irjam meg. De azért mielőtt a levélíráshoz kezdenék, előtte beszélgetek velük. Mikor elmondják, hogy mit is szeretnének tudatni az otthoniakkal, akkor én az egészet átgondolom, és megfogalmazom, de mindjárt le is írom. De mielőtt a levélíráshoz kezdenék az előző levelet mindenkor elolvasom, és arra adunk választ. Mert az úgy illik, hogy az ember a kapott levélre előbb válaszoljon. Ez nekem nem nagy gond, mert én szokom felolvasni a leveleket. Sok mindent tudok az emberek életéről. A hazulról kapott levelek jól olvashatók, mert legtöbbit a tanító felesége, vagy a gyermeke írja. A levelek szűkszavúak.

- És milyen tartalmúak a levelek? Mit íratnak az otthoniak?

- Legtöbb levél azt tartalmazza, hogy nagy on hiányzik a gyerekeknek az anyja és apja. A nagyszülőknek nem fogadnak szót a gyerekek. Fekvő betegek, orvoshoz nem tudják elvinni őket. Ha véletlenül az orvos gyógyszert ír fel, azt nem tudják megvásárolni, nincsen pénzüik. A gyerekek saját magukat nevelik. Több levélből kivehető, hogy szeretnék a gyerekek látni a szülőket, de nincsen pénzüik, hogy eltudnának utazni. A levelekben olvasható, hogy nagy a szárazság, nem tudnak öntözni, mert a házhoz 5-600 méterre van csak forrás, de az is ki van apadva. Ezért van az, hogy sokszor az emberek kedvetlenek. Még egymásnak nem mondják el, inkább csak magukba tartják, emésztik saját magukat.

- Igazad van Marika, mert amikor a szerződést irattuk alá, már akkor láttuk édesapámmal, hogy a legtöbb ember nem tudja még a nevét sem leírni, sem szlovákul, de magyarul sem.

- "ihály! Ha nem titok, - mennyien vagyunk mi itt vendek? - kérdezte Marika.

- Miért volna titok? A nő 55, és 70 férfi van.

- Tehát 125-en vagyunk.

- Igen.

- Összesen meg 250-en vagyunk. Ezt maguk így állították össze?

- Nem, ez a szám szerintem véletlen, épp így jött ki.

- Most már tudom, hogy miért nem vállaltad a kastélyban a munkát, mert akkor teljesen elszakadtál volna az emberektől.

- Igen. Ezt pedig én nem magyarázhattam a főintézőnek, mert ő ugy sem fogadta volna el az érveimet. Meg hát mit is magyarázzam, a nyomorúságos életünket. Az urak ezen úgy sem segítenek.

- És mennyien vagytok, akik levélírással foglalkoztok?

- Szerintem 10-12-en vagyunk lányok, és 4-5 fiatalember, kik szintén irnak leveleket. Legtöbbször vasárnap irunk. Azért jó volna, ha a barakban lenne villany, mert akkor este is lehetne írni, meg a ruhánkat megvarrni, mosni is, mert csak ki kell hogy mossuk az alsónemünket. Tudom, hogy ezt nem volna szabad mondani, hogy a csiraistállóban, meg a lóistállóban van villany, sőt a paradés lóistálló udvara előtt még éjszaka is ég a villany. Ezt mindenki látja, csak a vak nem.

- Mihály, még ezt is el kell hogy mondjam nap mint nap, itt nálunk is hasmenésesek az emberek. Egymást megfertőzik. Ezt azért is tudom, mert van pár meglett férfi, akik katonák voltak, és ismerik a vöröskeresztes szervezetnek a munkakörét. Hiányolják, hogy nincsen egészségügyi felkészülés. Ha elmennek a falusi körzeti orvoshoz, a /Wilaksz Ferenchez/ az megcsak megvizsgálja őket, és port ír ki. Vagy ha más orvosságot ír fel, azt meg nem lehet itt helyben megkapni. A postásnak adják oda a receptet, aki Dombóvárról, vagy Kaposvárról szeretné beszerezni, de ottsem lehet kapni. Azt mondják, hogy nincsen. Meg ha van, akkor nem tudják az emberek kiváltani, nincsen pénzüik. Nem is tudom, hogy egyáltalán érdemes-e ezt már mondani, mert annyiszor panaszkodtunk már, hogy sok a légy, és azok fertőzik meg az egész környéket. A barakban is sok a légy, és légyfőgót sem lehet kapni.

- Hát ez minél igaz, Marika. Mi is tudjuk. De sajnos az intéző ur nem tesz ellene semmit sem.

- Hiába tisztálkodunk, mégis sok a bolha. Egy-két emberben már ruhatetű is volt. Ez ellen úgy tudunk védekezni, hogy kifőzzük a ruhánkat, és utána meg tüzes vasalóval jól átvasaljuk, és a peték elpusztulnak. Tudják az emberek, hogy én magával kapcsolatba vagyok, és többször is már mondták, sőt kértek is, hogy maguknak mondjam el, hogy egyoldalúakosztunk, mert bab, krumpli, kifőtt tészta, egy héten csak szerdán van hus, ilyen nehéz munkát pedig nem lehet ilyen koszton végezni. Meg az is, hogy ha kapunk húst, az is mindig csak birkahus. Az meg olyan fagyus, hogy a legtöbb embernek hasmenést okoz. Az a kérésünk, hogy disznó, vagy marhahúst is kapjunk!

- Köszönöm Marika, amit elmondta. Én ezeket apámnak továbbítom.

- Jó éjszakát Mihály!
- Csak így minden nélkül? - még egy hitvány puszit sem kapok?
- De azért az van, megölelték, megcsókolták egymást.
- Sietek, mert Ilonka, már biztos hogy dudogni fog, hogy megint elmeradtam. Meg a többiek sem szeretik azt, hogy sötétben mászkálok. Még akkor sem, ha summásgazdának a fia udvarol. Nem szólnak az emberek, de én látom rajtuk, hogy nem szeretik.
- Igazad van Marika. Nem is tartalak fel, tovább, jó éjszakát!

33.

Szénagyűjtés

A mi családnak is épp úgy mint a többi cseléd kapott 200 négyesből füves rétet. Azt a bátyám vasárnap lekaszálták. Sőt amikor a mienkkel végeztek, akkor meg segítettek a szomszédoknak. Ugy volt akkor, hogy az emberek egymásnak segítettek, nem hagyták, hogy egyedül kinlódjon, napestig a réten. A summás férfiak is segítettek a cselédeknek kaszálni. De nem csak kaszálni, hanem gyűjteni.

Nagyanyám egyedül volt otthon. Szegény azt sem tudta, hogy mihez is nyuljon, mert mindent kellett egyszerre csinálni. Állatokat etetni, főzni, ebédet vinni, délután meg gyorsan otthon elmosogatni, kikapartani. Ha volt szoptató disznó, azt meg visszahajtani a kanászhoz, mert a szegény pára jószág még csak haza jött, a kismalacokat megszojtani, de már vissza nem ment. Ez természetes is volt, nem lehetett azért az állatra haragudni, mert szerette a malacait. Kellott menni a nagyanyámnak a kukoricaföldre kapálni, babot szedni, estefelé meg fejen cipelte haza a jószágoknak az eleséget, kukoricafaggyut, tőköt, meg a paréjt, a gast. Amikor már haza érkezett a kis apró, tipegő kiscsibék, récék a gangon álltak, és várták, hogy kapjanak enni. Még nem is végzett az etetésükkel, már is futottak haza a disznók, de még azokat jól be sem zárta, a kerítésbe, már jöttek haza a tehenek. Ilyenkor mondta is, hogy miért nem nőülnek meg ezek a gyerekek, hogy segítene valaki!

Egy hétig megint gyorsan eltelték a napok. Hétközben nagyanyám és én a szénát megforgattuk. Elérkezett a vasárnap. De már a hét közben Marika, és Ilonka mondták, hogy jönnék segíteni, a szénát összegyűjteni és petrencébe rakni. Amit mondtak az igaz is volt. Ahogy kezdett a harmat felszáradni, jöttek is. Én is ott voltam, mert hustam a gereblyét. De szép is volt, a rét, de még milyen illatos volt a széna. Gondosan összegyűjtötték a lányok a szénát, sőt még le is kötötték, hogy a vihar fel ne döntse, a szénából fontak kötelet és azzal átkötötték. Így mondta nagyanyám, "ezek a derék lányok keze alatt ég a munka." Ilyeneket érde-

pes feleségül venni. Még a jég hátán is meg lehet velük élni! Igaza is volt a nagynénak, és másoknak is, mert amelyik cselédlegény summáslányt vett el feleségül, az dolgos is volt. Nem nyergelte a küszöböt otthon. Igaz, hogy egy szegényből, kettő lett. Következő vasárnap meg a szénát kellett haza szállítani. Kösznapon nem lehetett, mert akkor az uradalomban kellett dolgozni. Ekkor meg a férfierőre volt szükség, ott is voltak a summáslegények, segítettek a szállításnál és a kazlak rakásánál.

34.

Szénáskert

Mi pusztai cselédek azt a területet, ahol egy-két csoportban volt a szénáskunyhóknak, takarmány-boglyának, később meg az összerakott valamennyi szálastakarmány, kazalnak neveztük. Semmiféleképpen nem lehetett összetéveszteni azzal, ami a paraszti gazdálkodásban és a pusztai uradalmakban volt, mert azt szénáskertnek nevezték. Sőt az be is volt kerítve, de a miénk mint cselédeké nem volt bekerítve. A szénáskunyhókat készítettük olyan 4 méter hosszúra, és 3 méter szélesre, két méter magasra. Általában 4 darab kőtágas, 3 méter hosszú, embercomb vastagságú friss akácfaiból. Még két oszlop is volt, amely egyben ajtószárfa. A két tágas oszlopok közé tettük a szélességnek és a hosszúságnak megfelelő tartó fákat, amelyek általában villanyél vastagságúak voltak. A kunyhó tetejére olyan 15-20 centiméter átmérőjű csaptatófát tettünk, arra meg gallyakat, mindegy hogy milyen volt, az csak azért kellett, hogy a tetőre kerülő szalma, vagy a megpenészedett takarmányt, kukoricaszárát tartsa. Akkor volt jó a szénáskunyhó, ha minél több apró szalma, széna, vagy más szálastakarmány volt a tetején. Erre azért is volt igen nagy szükség, hogy még csak véletlenül se ázson be. Ha már a szénáskunyhó legalább 2-3 éves volt, de ha 15-20 éves volt, még jobb volt. De azt az időt nem igen érte meg, mert leégett, vagy éppen a gazdája másik pusztára költözött, és lebontotta. Ahova ment, ott meg a kunyhóknak a fáit felhasználta, egy újabb kunyhóknak a készítéséhez.

A szénáskunyhóknak az oldalait szintén olyan villanyél vastagságú fával kötötték, vagy szegelték meg az emberek, és az közé meg nepraforogból, cirokból, kukoricaszárból készült szappanfonyták át. - A szénáskunyhókon ajtó is volt, de még arra is zárt szereltek. Legtöbb gazda lakatot is tett az ajtóra. A szénáskunyhókat leginkább télen használták. Mert abban egy-két hétre való szénát, polyvát tartottak, a kunyhóban a szálastakarmányt közvetlen mellette lévő boglyából, vagy éppen kazalba rakott takarmánnyal töltötték meg. Amennyiben kazalba volt a takarmány, annak egy kis részét kaszával, fecskékferekhoz hasonló metszővel vágtuk le. A

felbontott részt szalmával, vagy csutaszárral takarták le, hogy ne ázson le. Mikor már olyan keskeny volt a boglya, vagy a kazal, akkor minden oldalról megtámogattuk, nehogy eldőljön. Az északi téli szél mindig erősebben fujt, azért a déli oldalát sokkal jobban meg kellett támasztani. Még így is előfordult, hogy ledőlt. Akkor is a szegényeabert mindig érte baj, hát itt is, mert az is megtörtént, hogy valaki bosszúból eldöntötte, vagy ha valamelyik jószág nekiment. Gyakori volt, az is, hogy amikor kint a szabadban a sudárfáskutnál itattuk az állatokat, ha keveset mozogtak, márpedig télen úgy volt, hogy egész nap az istállóban álltak a jószágok, a fiatalabb állatok csak-csak megbokrosodtak, és a szénás kunyhók felé futottak. Csináltak is nagy felfordulást. Ha nekidültek a kunyhó oldalának, az betörött, mint a vékonyjég, vagy mint a dió, melyre kalapáccsal ütnek.

A szénáskunyhót tavasszal és nyáron is lehetett használni. Ha vasárnap ráérték az emberek, oda mentek pihenni. A gyerekeknek meg jó játszási hely is volt. Ott aztán igaziból, jóízűen lehetett bujocskázni. A fiúk együtt játszottak a lányokkal, még meg is ölelték, csókolták egymást. Lehetőleg úgy csinálták a bujásokat, hogy aki kit kedvelt, azszal bujt egy helyre. Tudták is egymásról, hogy kivel is bujt el. Volt ott 10 éves, de 16, vagy 17 éves is. Bárhol is voltunk, a gyermekkori, vagy a fiatalkori szerelem csak meg-megmutatkozott. Volt amikor a kunyhónak az ajtaját belülről kampós dróttal beakasztottuk. Olyan elhanyagolt szénáskunyhó is volt, melyet a baromfiak gyakran használtak, de az is megtörtént, hogy valamelyik tyúk oda járt rendszeresen tojni, sőt ha tojását nem találták meg, ha volt egy fészekre való, arra ráült, és a tojásokat 3 hét mulva ki is költötte. Persze az is megtörtént, hogy megtalálták az emberek a tyúkfészket, és onnan elvitték a tojást, az állatok sok esetben utána másik helyet kerestek. Kellemes meglepetések is érték az embereket, mert amennyiben a kotlós megjelent a házban az udvarában a kiscsibékkal, volt is nagy öröm. Emlékszem, amikor a nagyanyám is mondta, "hogy már azt hittem, ezt a tyúkot valamilyen ragadozó elvitte". Nem is számított rá, hogy valamikor is látja. Váratlanul előkerült.

A szénáskunyhó a pusztai cselédeknél romantikus, meghitt helynek is számított. Ugy az idősebbek, mint a fiatalabbak szerették itt tartózkodni. Szinte ha a családból valaki hiányzott, tudták azt, hogy hol kell keresni. Én is többször mentem oda, és nagyapámat ott találtam. Asszonyokat nem, mert azok mindig találtak a lakásban munkát. Volt azért egy-két cselédasszony, akik mindig ráérték szomszédolni. A nagyanyám nem azok közé tartozott. A fiatal házaspárok is el-elrejtőztek a szénáskunyhóban. Az is megesett, hogy az emberek azt hitték, hogy ott patikacsendben lehetnek, és egyszercsak arra lettek figyelmesek, hogy az ege-

rek cincogtak. Az még nem is volt újdonság, mert ahol széna és szalma van, ott általában egerék is tanyáznak. De itt még a macskák, és a kutyák is elrejtőztek, sőt le is kélkeztek. Napirenden voltak a meglepetések tavasszal és nyáron, mert hol a macskák, hol a kutyák szaporulata következett be. Ilyenkor kész tények elé voltak állítva az emberek. Mert amikor megtudták, hogy megkélkezett a macska, vagy éppen a kutya, már akkor voltak, hogy nem volt szíve az embernek, hogy őket a lábuk alól eltegye. Ezért is volt mindig egy-egy háznál több macska. Kutya az már nem, mert volt olyan pusztá, ahol csak a pásztorembereknek lehetett kutyát tartani. De az is csak nyájőrzésre. Házőrző kutyát a cselédek nem tarthattak, csak az urak, vagy éppen valamelyik pusztai vezető. Az ilyen körülmények között világra jött állatok vadak voltak. Ha az ember közelgett feléjük, futtak is mint amikor többet pumpáltunk a gumikerékbe, és ha engedtünk ki belőle levegőt. A mikrovilág igen csak gazdag, mert a beteg állatok is ilyen helyre menekültek, ha bajuk volt. Ha pár napig valamelyik háziállat nem jelentkezett, ha utánanézett a gazdája, legtöbbször esetben a szénáskunyhóban, vagy annak közelében találta meg, de sajnos már nem élve. A kutya 1-2 nap múlva visszamegy a gazdájához, ha különösebb baja nincsen. A macskák, főleg a hímek, azok hosszabb időre is elmennek. Hallottam azt is már, hogy "bevonult katonának". Azért jobb a nőstény macska, mert nem csavarog el. De az is a gyakorlatban bevált, hogy jobban megmarad kettő, mint egy macska. Ezt is már többször hallottam idősebb emberektől, hogy az állatot nem szabad nagyon szeretni, mert az hamar elpusztul, ez Vas megyében a Vendeknél is hallottam. De bárki, aki állatbarát, kérdezheti, hogy nem lehet állatot szeretni? Főleg a háziállatokat. Jelent is meg kell említeni, mert kegyetlen emberek vannak, akik a védtelen kis állatokat halálra gázolják. Pedig sok esetben a balesetet el lehetne kerülni. Volt amikor iktékes helyeken bíráltam az ilyen emberi rossz tulajdonságokat. Felelős beosztású emberek azt mondták, hogy "nincsen fontosabb mondanivalóm"?! Sajnos akkor ne is csodálkozzunk, hogy embertársainkat is halálra gázolják. Baj van, és ezen sürgősen segíteni kell ... Például a vegyszeres eljárásnál is pusztítják az emberek, akiknek egy a fészük, egy a párjuk ... Itt is álljt kell kiállítani! Épp úgy mint a túlzott szeszital fogyasztásnál. Mert ez is veszélyes népbetegség, épp úgy mint valamikor a tüdőbaj volt ...

Jelen voltam, amikor Marika és Ilonka mondta nagyanyának, hogy az ő falujukban is ilyen szénáskunyhók vannak. Csak azonban jóval kevesebb takarmány van. A legtöbb tulajdonos ott tartja az erdőben az összegyűjtött faleveleket, és azt az állatok almozásánál használják. Szegény a vidékük, mert még szalmájuk is kevés van. Góllében a pusztán a szé-

náskunyhók igencsak ki voltak téve a tűzvésznek, mert ha a gyerekek gyufához jutottak, és játszásból a szénát, vagy a szalmát meggyújtották. Gyorsan terjedt a tűz, ugyszólván nem lehetett megmenteni. Minden egyes szénáskunyhó a tűz martaléka lett. Az ilyen tüzesetek súlyos anyagi károkkal végződtek. Az állatok takarmány nélkül maradtak. Voltak emberek, akik a kilátástalan helyzetükön úgy próbáltak segíteni, hogy zab, árpa, szalma felhasználásával vágtak szecsikát, azt répával, krumplival, kukoricadarával összekeverték. Akiket nem tudták előteremteni, azok kénytelenek voltak olcsón eladni az állatokat. A tél elején igen alacsony volt a jószágoknak az ára. Szegény embernek amúgy is gond volt, hogy tudja kitelelteni az állatait. Akadt olyan cseléd, akinek sikerült, egy-két nagyobb jószágát másnak használatra átadni, azzal dolgozhatott tavaszig.

A tűzvész által keletkezett kár nem térült meg, mert szénáskert nem volt biztosítva. Még a cselédlakások sem. Személyi, valamint a vagyonbiztosítás a cselédvilágban ismeretlen volt. Az még csak fel sem merült az embereknél, hogy jó lenne ha ingó, vagy ingatlan vagyonukat biztosítani. Szervezett tűzoltó egyesület a pusztán nem volt. Csak a faluban.

35.

Gabonacséplés

A pusztán nagyütemben július derekán elkezdték a gabonacséplést. Több helyen is dolgoztak. Gőzgépek, traktorok, hajtották a cséplőgépet. Nehéz volt a gabonacséplés, de azért a summások és a cselédek szívesen végezték, és látszólag jó kedvvel is. Marika Mihállyal most már mind gyakrabban találkozott. Kezdetleges ismerkedés szerelemmé érett, mint a gyümölcs.

Marika és Mihály a summás-konyha raktárában találkoztak vasárnap délelőtt. Nem volt megbeszélve a találkozó, véletlen volt, és az áttörte magát a szükségszerűségen.

▼ Marika! - szólította meg Mihály kedvesen.

- Tessék, Mihály!

- Hátfőn kezdődik a gabonacséplés. Melyik csoportban szeretnél dolgozni, ahol a gőzgép, vagy a traktor hajtja a cséplőgépet?

- Ha lehet választani, ott szeretnék dolgozni, ahol a gőzgép lesz Ilonkával. Nem válogatunk, ahova tesznek bennünket, ott végezzük a munkánkat. Ugy mondják az idősebbek, hogy mi lányok úgy is csak a polyvalyukban, vagy a türekrázóban lehetünk, és a polyva hordásnál. Igaz ez?

- Jól mondták. Rendben van Marika! Gőzgéphez lesztek beosztva Ilonkával. Szerintem nincsen semmi akadálya.

- KÜszönöm szépen.

- Nagyon szívesen Marika. Ez aztán igen csak csekély, amit értek tehetek.

A gabonacséplés a tavaszi, és az ősziárppával kezdődött, majd rozssal, és búzával folytatódott. A gabonának nagyobb részét már a lovasokocsisok, kétökrös-bőresek, az ökrökkel hordták, a tarlónak egyik részébe, és ott asztagokba rakták. Az így összerakott gabona-asztagok úgy néstek ki, mint a kémény nélküli szüptetés parasztházak, mert szépen egymás mellett sorban álltak. Még az asztagok környékét kapával, gereblyével el is simították. A több éves gyakorlatból tudták, hogy tűzveszélyes a gabonacséplés. Több hordó vizet helyeztek az asztagokhoz. A tűzoltó fecskendők is készenlétben álltak. Jól látható helyre, táblákra írták, hogy "tilos a dohányzás". Dohányzás céljára nem volt kijelölt hely, épp úgy nem volt W.C. sem. Ha valakinek kis, vagy nagydolgát kellett végeznie, elmentek a közeli utszéli árokba, bokorhoz, de ha közelebb volt a kukoricatábla, akkor meg oda mentek. Egészségügyi papír nem volt. Mindenki alkalomszerűen saját maga tartott újságpapírt, de a férfiak meg a hármás, négyes csomagolású dohánypapírt használták. Amennyiben papír nem volt, akkor meg szalmát, vagy éppen a közelükben talált fűvet, kukoricaszár levelét használták. Az emberek a kezüket a gőzgép, vagy a traktor mellett elhelyezett hordós vízben mosták meg. Lajtban, a sudáfáskutról szállítottak vizet, csak úgy nekihajoltak a csapnak, és a tenyerüket hátszefordították, és úgy szűrosülték a vizet. Meg itt mondták el az emberek az edényüket, amelyből a reggelit, ebédet fogyasztották. Nem mindig volt melegvíz az edények elmosogatásához. Olyankor meg fűvel, salakkal, zsurolták, mert ott volt egy kupacban, ahogy készedte a fűtő. Ha ez nem volt, akkor meg azt csinálták az emberek, hogy egy-egy kis tégladarabbal zsurolták, mert azt már gyakorlatból legtöbbször tudták, hogy így kell. Azért mindig volt náluk ilyen alkalmas tégladarab. Úgy nézett ki, mint a kasszákó, amely már félbe e l van törve. Ha olyan helyen dolgoztak az emberek, illetve a summások, ahol épület volt a közelben, akkor meg az épületnek a faláról kapartak le homokos maltert, és azzal a zsuros edényüket mosogatták el. Láttam azt is, hogy emberek a zsebkezdőjüknek a sarkába konyhasót is kötöttek, és azzal zsurolták az edényüket. A gőzgép hajtotta a cséplőgépet, majd több szíj segítségével vele egy vonalban lévő elevátort. A gőzgép üzemeltetéséhez fa, szén, és víz kellett, de nem is akármilyen, mert egyenletes tüzelést igényelt. A nagy kerékre volt téve a főhajtószíj, az hajtotta a cséplőgépet, majd a cséplőgépnek a kerekeihez voltak felrakva a hajtószíjak, több is. Mert egyik a kicséplelt gabonát, a másik meg a polyva, törek, szalmarásót hajtotta. Csittek-csattogtak is a kerek a szíjakkal

együtt. Ha valamelyik leesett azonnal baj volt. A gőzgépkészelő, vagy a traktoros ott is termett, és már is intézkedett. Általában olyan ember volt, aki mindent azonnal helyben kitudott javítani. A kijavítás-hoz volt egy műhelykocsi, és ott végezték el a szükséges javítást. A kényszer-szünetek elkerülése végett azt csinálták, hogy a várható hibák minél előbb meglegyenek csinálva, pótalkatrész volt. De ha nem is, akkor azt később csinálták. Míg délben egy órát álltak, vagy a reggeli időben félórát, addig az egyik etető, és a gépész a gőzgépet, cséplőt, elevátort tüzetesen átnézték, ha nem is találtak hibát, akkor is, ha a víz nem, de az olajozást, zsírozást elvégezték. Leginkább a főszíjat dobta le a cséplőgép, mégpedig olyankor, amikor az etető a dobba nagyobb mennyiségű gabonát eresztett bele. Még az is megtörtént, hogy nedves, vagy kicsirázott volt a gabona, és fel-felbőgött a cséplőgép, ha nem bírta a terhelést, egyből ledobta a főszíjat. Ez különösebben nem okozott kiesést, mert a gépkészelő, vagy az etető azt gyorsan feltette. Csak az járt már kisebb időkieséssel, ha elszakadt a hajtósíj, vagy a cséplőgépnél valamelyik átlós meghajtósíj. Az ilyen kisebb üzemzavarok sokszor jól jöttek, mert a munkások ki tudták magukat kicsit fujni, az izzadságot is le tudták magukról törölni. Ha volt is valakinél zsebkendő, az már egy-két óra múlva olyan volt, mintha sárral kenték volna be. Egy nap többször is megtörtént, hogy a szemükbe por, vagy éppen a polyvatörök, vagy a szalma szennyeződése ment. Kisebbsé sérülések, rándulások napirenden voltak. Mentőláda volt. Sebkezelést el lehetett végezni. Általában egészségügyi kiképzésben a gépkészelő, etetők, és a pallér részesültek.

Gabonacséplésnél dolgozott: 1 gépész, vagy gépkészelő, 2 etető, 1 mázsáló, 1 zsák aggató, 2 kévevágó, 4 kéveadogató, polyvahordó, 3 lány a polyvalyukból kiszedő, türekrázóban 2 fő dolgozott, 1 személy rakta a polyvakazalt. A szalmakazalon általában 6-8 ember dolgozott. Legnehezebb volt az elevátor alatt a munka, mert annak minden egyes szál szalmát meg kellett mozdítani. Bizony, hogy ütréfköztak is az emberek, ha kis kedvük volt. Amennyit csak elbirt a cséplőgép adta a kóvát az etető, és leginkább a kéveadogatókat, a szalmakazalon dolgozókat tette próbára. De a másik munkásokat is jobban dolgoztatta. Mindezek a munkálatok addig jól is mentek, míg a munkásokat a nitrátos, és kolibaktériumos víz meg nem fertőzte, mert utána kellemetlen hasmenés sanyargatta az embereket. De annyira, hogy erejüket a hasmenés legyengítette, hosszabb, vagy rövidebb időre...

Ivóvíz

A gabonacsépléstől a legközelebbi kut 2-3 kilométerre volt, Gölle

puszta régi malomárka mellett a nagyréten. Az életet adó vizet a kis forráskútból csak lopni lehetett, mert lábujhegyen lehetett megközeleltetni, mivel hogy minden lépésre felzavarodott, de annyira, mintha valaki egy tojásmagyságu követ dobott volna a vízbe. Pedig semmi más nem történt, mint egy-két ivadék gyakorolta az uszást.

A vizet az élet bölcsőjének is mondjuk. A tikkasztó melegben jobban kellett a munkásoknak a víz, mint az evés. A kiskutához egy nap 10-12-szer is mentem. Nagyon szép helyen volt, a partoldalban, a környéke szemet gyönyörködtető, egy szomorufűzfa hajlott a kutra. Az oldali kővel és téglával voltak kirakva, amelyek mohával voltak benőve. A kutból állandóan folyt ki a víz. A vízszint tolás ha félméter lehetett. Nagyobb edényt nem lehetett belemerni, mert akkor felzavarodott. Nem szerettem a durva beavatkozást. Azért csak olyan két-háromliteres dorikorsókat és 2 literes üvegeket lehetett csak meg-megbuktatni, Ritkán fordult elő ha valaki onnan vizet vitt, hogy ott helyben ne ivott volna. Az emberek megálltak kis időre, szétnéztek, kezüket csipőre tették, és álltak kis ideig, majd ráhajtottak az edény vízre, mint valami nagyivó. Az emberek saját megukénak érezték a kiskutat. Még az is megtalálta, a kutat, aki előtte nem járt ott. A kuthoz jól kitaposott gyalog földut vezetett. Télien volt csak árva, mert olyankor nem látogatták az emberek. De a mezei állatok, annál jobban, bármilyen nagy fagy volt, azért a forrás akkor is csörgedezett. De szép látvány is volt, hogy mindenfelé hó borította a tájat, csak egy kis keskeny viziut mutatta, hogy létezik a kisforrás. Csak véletlen volt, hogy ember oda tévedt. Talán a pusztai csósz, vagy a körvadászok. Az odavezető nyomok elárulták, hogy nyulak, madarak látogatták a kiskutat.

1937-38-ban Somogy megyei Alsó- és Felsőhetény pusztán napszámos vízfordó voltam egész nyáron. A pusztához tartozó valamennyi kutat ismertem. Pusztán volt egy sudárfáskut, ott a kocsisok, béresek itatták az állatokat. De oda jártak a pusztai lakosok is. A pusztán volt egy kerekkut is, azzal pedig sok baj történt, mert hol a lánc szakadt el, vagy a vedér vágódott a kut oldalának és elperedt. Hogy a kellemetlenségek minél előbb megszűnjenek, a közeli kovácsműhelyben volt a vasmacska, olyan háromágu vasvillához hasonló, amely haragosan nézett az emberre. Mondták is az emberek egymásnak, "ugy néz mint a vasmacska." A vasmacskára tulajdonképpen csak akkor volt szükség, ha bajban volt az ember, ha a vedret ki kellett huzni a kutból. De még az is megtörtént, hogy a macskák is belementek a kutba, és azt is gyorsan ki kellett halászni. Kérdeztem, hogy miért vasmacskának nevezeték el? Azt mondták, hogy azért mert legtöbbször a macskák estek a kutba. És így rajta maradt, hogy vadmacska.

Mint vízfordó napszámra ha azt akartam, hogy ne langyosodjon meg az ivóvíz, akkor kenyeres tarisznyámból kivettem a konyharuhát, és azt megvizentem, s a 10 literes kannát azzal kötöttem le, hogy meg ne melegedjék és ki ne lotyogjon. Siettem a vízzel. Váltottam a kannának a cipelését, mert hol a kezemben, hol a fejemen vittem. Azért is volt nálam állandóan a sapkám, ha a fejemen vittem a kannát, akkor a sapka alá giz-gaszt, vagy éppen szénát tettem, hogy a fejemet ne törje. Csufoltak is úgy a gyerekek, mint a lányok, hogy a fejemen vittem a kanna vizet, mert annakidején azok a vidéken inkább a nők vittek terhet a fejükön. Akár csufoltak, akár nem, én úgy cselekedtem, ahogy nekem jobb volt. Már akkor rájöttem arra, hogy nem kell mindent úgy venni, ahogy egyik-másik ember azt mondja. Akkor is már voltak olyan emberek, akik örömlőket találtak abban, hogy a másikat valami miatt bosszantották. Volt amikor azt mondták, hogy "hossa már Katica a vizet". Azt is mondták, hogy fűkokes. Azzal is csufoltak, hogy csökkent vagyok, mert olyan vagyok, mint a récék között a legkisebb, az is hátul jár, mint a vízfordó. Igazuk volt az embereknek, mert bármikor mentünk valahová dolgozni, én mindig utoljára mentem. Miért? - Hát azért, mert vizet vittem. Logikátlan lett volna, hogy én már előre mentem volna a vízzel, még azt sem tudtam, hogy hol is dolgoznak az emberek. Mindig siettem a vízzel. Akkor mentem lassabban, amikor vízért mentem. Olyankor ábrándoztam az életről, hogy milyen jó az úri gyerekeknek, akik járnak fürödni, eljönnek megnézni a masinázást. Irigyletem azt, hogy szép fehér ingben és nadrágban jártak. Légpuskájuk is volt. Sőt már mindegyiknek biciglije is volt. Én meg olyankor csak arra gondoltam, hogy de jó is volna a káposztáshordóról levenni az abroncsot és azzal a porban kerekézni, futni utána, mind akit kergetnek. Arra is epedezve gondoltam, hogy a malomárokban, vagy a nagyréti tóban milyen jó is volna fürödni, és utána jót heverni, napozni a zöld fűvön /!/. Mindig azzal vigasztaltam magamat, hogy majd vasárnap délután, amikor otthon kitekaritok, mert segíték a nagymamának. De arra sem került sor, mert olyankor meg el kellett menni a Kenderföldre kukoricaszárért. Jó terőt összekötöttem. Akkor már nem is gondoltam arra, hogy elmenjek fürödni, vagy játszani. Hanem az járt az eszembe, hogy milyen jót is eszik a "Cifa" tehetünk, mert éhes lesz estére. Nagyon szerettem az állatokat. Nyár volt, amerre csak mentem a fecskéket mindig láttam, festették is az eget a fekete ruhájukban, azért is volt mindig olyan szép kék, a pusztai táj! Többször is mondták az emberek, ha a fecskék alacsonyan repültek, hogy megjön az eső, ha meg magasan szálltak szélesebben, akkor meg azt mondták, hogy hamar nem jön kiadó eső. Meg arra is gondoltam, hogy közeleg a bucsu, mert minden évben augusztus 2.- vasárnapján volt Güllében a bucsu. Annak

idején az volt a szokás, hogy templom közelében tartották meg a bucut. De már egy héttel előbb a ringlisezók ott tanyáztak. Nehogy más ringlise elfoglalja a helyet. Elfutottam és megnéztem, sőt már azt is kinéztem, hogy bucsukor melyik lóra szeretnék felülni. Számoltam már azzal is, hogy mennyi pénzem is lesz. A sifonérunkban a kiskabátomnak a belső zsebében tartottam a megtakarított pénzesemet, amelyet egy-két fillérek-ből gyűjtöttem. 58 fillér abból jött össze, hogy amikor kaptam cukorra pénzt a nagyapámtól, vagy a nagyanyámtól, bátyáimtól, azt nem költöttem el. Ugy számítottam hogy 2 pengő körül összejön. Ilyen gondolatok forogtak a fejemben, és közben megérkeztem a kiskuthoz. Ott elmosolyogtam magamat, hogy milyen ábrándjaim is vannak. Jó volt, hogy szabadon tudtam a gondolataimat szárnyukra engedni. Olyankor még azt is elfelejtettem, hogy mivel szoktak csufolni az emberek. Persze, azért arra is gondoltam, hogy estére a kastély irodához is menni kell, és be kell mondani, hogy egész nap hordtam a vizet, és az irnok egy függőleges vonalat húz a nevem után. Olyankor elmentem a parádéskocsis istállóhoz, mert Mihálykó József pusztai postást ott lehetett megtalálni. Nagy kártyás volt, pénzre kártyázott. Én csak azért mentem a postáshoz, hogy kérjek tőle egy-egy regényt olvasni. Kaptam is tőle. A könyveket az ágy fejrésznél tartottam. A könyveknek borítólapja úgy nézett ki, mintha mákkal lett volna megszórva, a legyek piszkától. A lapjai úgy álltak, mint a kutya füle. Élt bennem az olvasás szeretete: Nyáron nem volt időm olvasni, mert napszámba kellett járni. Esetleg reggel, napközben vagy este, de csak ritkán, nem volt petróleum a világításához. Mondták is az emberek "Te gyerek! Csak nem fiskárusnak készülsz" - ügyvédre gondoltak. Válaszoltam, asztalos szeretnék lenni. Az is csak ábránd maradt.

Ha lealacsonyító munkának is számították a vízfordást, azért én csináltam. Igaz, hogy legkevesebb napszámot is fizettek érte. A másik napszámosok a gabonacséplésnél 80 fillért, vagy egy pengőt kaptak, és én meg csak 50 fillért. Annak is nagyon örültem, hogy annyit fizettek. Minden héten szombaton kaptam meg a fizetésemet. De boldog is voltam, hogy 3 pengőt vittem haza. Nem sokat ért, mert csak egy hitvány cejnadrágot kaptam érte, de az is csak rövid nadrág volt. Én pedig hosszadrágot szerettem volna.

Ahogy vittem a 10 literes kannában a vizet a masinázóknak, annak örültem, hogy mindig jobban hallottam, hogy dübörög a cséplőgép, mert akkor már közelebb voltam az emberekhez. Az is megtörtént, hogy utközben találkoztam valamelyik lovaskocsissal, vagy béressel, és kértektől tőlem vizet, nem volt szívem hogy azt mondtam volna, hogy nem adok. Habár megtehettem volna, mert azoknak volt külön vízfordójuk, meg a kijelölt kocsisnak kellett a csobolyókba vinni a vizet. Na de arra gon-

doltam, hogy ha én is az ő helyében lennék, milyen jól esne, ha kapnák egy-két korty vizet. Nem voltam fősvény, így mondtuk mi pusztaiak.

A cséplőgép felbőgő hangja gyakori volt, mért bőgött fel a cséplőgép, mert az etető egyszerre engedte a kévét a dobba, vagy ha nedves volt. Az is megtörtént, hogy a gép a főhajtószíját ledobta, csak úgy nyekkent, mondtuk is, hogy de jó hogy leesett, legalább lehet pihenni, nyugodtabban, a kényszerpihenő 5-10 percig tartott. Tudták az emberek inni. A gépkezelő, vagy az egyik etető gyorsan feltette a szíjat. Ha a rövidebb szíj szakadt el, akkor nem volt kiesés, mert volt tartalék, és azt azonnal feltették. Csak akkor volt kényszer-szünet 5-10 percig, ha a főszíj szakadt el. Olyankor még arra is volt az embereknek idejük, hogy elmentek kis és nagydolgukat elvégezni a közeli kukoricásba, vagy bokorba. Ha fáradtak is voltak az emberek, azért volt kedvük arra, hogy viccelődjenek, mert a nőket meg-megdobálták hanttal. Az volt a szokás, hogy a nők ketten mentek szükségletüket végezni! A férfiak inkább egyedül is elmentek.

37.

Hasmenéses betegség

Több alkalommal, a munkahelyeken így a cséplőgépnél dolgozók is, szinte máról-holnapra hasmenésesek lettek, de annyira, elkapta őket, hogy alig volt erejük, nem tudtak dolgozni. A munkahelyi pallérok, de különösen Halász József pusztai csász lépett fel eréjeseen, és követelte, hogy sürgősen tenni kell hogy a betegség tovább ne terjedjen. De már annyira elhatalmasodott a hasmenés, hogy a summások között 70-80 ember ágyba kényszerült. A fertőző betegség nem kerülte el a pusztai embereket sem, sőt azok a személyek között is elterjedt, akik távolabb éltek. Szerencsére a kisgyerekeket és az idősebb embereket a betegség nem támadta meg, mert a pusztán két helyen is volt ~~intézet~~ kut. Azok az emberek, akik a határban lévő kutakból, kisebb-nagyobb vadforrásokból ittak, 90 százalékuk hasmenéses volt. Gyorsan kellett intézkedni. Dr. Wilaksz Ferenc Gölle község, és a puszták orvosa a tőle telhető szükséges intézkedést megtette. Elrendelte, hogy a széntablettát szedjék. Csak felforralt teát igyanak. A fűszeres ételeket megtiltotta, valamint a zsírosakat. Kióktatta a betegeket, hogy legalább 3 napig piritott kenyeret, semmit nem rántani, tört krumplit, melyet csak sós vízben volt szabad megfőzni. Szükséges lett volna a betegeket elkülöníteni, de arra lehetőség nem volt. Elrendelte, hogy az árnyékszékeket azonnal le kell földéni, és zárt illemhelyeket kell építeni, persze ez csak pusztá szó maradt.

Közel volt a betegnek a száma a 200 főhöz. Többen voltak olyanok is, hogy ismét visszaestek. A körzeti orvos, de a járási tiszti orvos

is megállapították, hogy tömeges hasmenéses fertőzést az ásott kutak talajmenti vizei okozták, mert nitráttal és kolibaktériummal fertőzöttek. Mivel később sem szűnnek meg a hasmenéses fertőzések, akkor került arra sor, hogy a pusztáról lajtkán vittek vizet a summáskonyhára, és ki a mezőre. Ahogy kezdett a betegség megszűnni, úgy az intéző azonnal elrendelte, hogy a pusztáról nem kell lajtkákba vinni ivóvizet a mezőre. Pár napig itták az emberek a forrásos vadvizet, szintén tömeges hasmenés ütötte fel a fejét. A főintéző az orvosszakértők javaslatát, és az intelmeiket nem fogadta el. Sőt utasításba adta, hogy a lajtkák csak a gőzgéphez szállíthatnak vizet. Azok meg a határban szétszórt ásottkutakból merték ki a vizet. A főintéző ideges volt. Kiabált mindenkivel. Azt is mondta, hogy jelenteni fogja a jószág-felügyelőnek a méltóságos tanár úrnak! Az kijön és megparancsolja, hogy mit kell tenni. Intéző egybehívta a pusztai vezetőket, a summásgazdát, helyettesét és a pallérokat. Azoknak is elmondta, hogy a gabonacséplésnek menni kell, inkább a betegeket könnyebb munkára kell küldeni, kapálni, szénát, lüzernát gyűjteni. Summásgazda és fia, gazdahelyettes a munkások érdekében mondotta a főintézőnek: "a beteg embereket nem engedjük, hogy dolgozzanak. Mi nem vagyunk éves konvenciók cselédek. Az embereknek továbbra is szükségük lesz az egészségükre. De úgy vélem, hogy önnek is olyan emberek kellene, akik dolgozni tudnak. Melyik a fontosabb, az ember, vagy az, hogy pár embernek napszámot kell fizetni, hogy vizet hordjanak a pusztáról? Egyértelműen ki kell jelentenem, hogy az embereket kell nekünk pusztai vezetőknél megvédeni! Olyan vizet, igyanak, mely nem fertőzött."

- Ne is folytassák tovább! Mert nem vagyok hajlandó könnyebb munkát adni. A cséplés az első, és semmi más! De amikor a Halász József pusztai cseléd is a munkások érdekében szólalt fel, az végképp az intézőt feldühítette, de annyira, hogy úgy ordított, mintha két szája lett volna.

38.

Amit soha az életben nem lehet
elfelejteni

A pusztai cselédek ahogy megtudták, hogy a summások között sok hasmenéses beteg van, azonnal annélkül hogy valaki is mondta volna, vagy szervezte volna az emberi segítséget, amilyen teájuk volt, a padláson, azt kiforrázott edényekben főzték. Annak idején ezek a teáik voltak: hársfavirág, pipitér, bodzavirág. Drága volt a rum, de az emberek megreszkírozták, vásárolták, mert abból is tettek a teába. Sőt egy-két szelet csokoládét is ettek, de nem tejeset, mert az még csak jobban elősegítette a hasmenést. Közvetlen szemtanúja voltam, sőt én is több edény teát vittem a summásbarakba az embereknek. Többen is vol-

tak, akik pénzt akartak adni, hogy vittem teát. De nem fogadtam el. Meg is mondta a nagymama, és a nagypapa, de a nagybátyám is, "nehogy gyerek egy fillért is elfogadj." Közben azt is megtudtam, hogy egy budapesti lakosú férfi, aki egyébként éveken át Somogy, mint a Vas megyei falvakat járta, olcsó pénzért hozott katonaköppenyeket, zubbonyokat, lábbeliket, sőt később alsóruhákat is. Ezeket mi cselédek és summások pár pengőért megvettük. Volt aki átalakította az uniformist, de legtöbbször csak úgy használták. Ugy is néztünk ki a ruhákban, mint a munkaszolgálatos katonák. De ez volt a legolcsóbb ruházatkódás. Ez a férfi hozott olyan gyógyteát, amely egy-két ivás után megszüntette a hasmenést, és nem volt drága. Annyit hallottam, hogy kínai tea volt. Csak a legtöbb ember úgy mondta, hogy itt van a pesti ember. A mi családjunkban is többször megfordult, sőt volt amikor egy hétig is ott aludt nálunk, de csak éjszaka volt ott, mert egész nap járta a pusztákat, sőt a falvakban is megfordult, mert ott is voltak szegényebb sorsú emberek és azok is vettek katonaruhákat. Azt is hallottam, hogy Budapestről a Teleki térről hozta a használt ruhákat. Az uniformis ruhák és lábbelik között még tisztis ruha is volt. Ezt a budapesti atyafi, nem volt szűkmarku, mert ha utazott vidékre, a Csoma vasútállomásról a pusztára a rolékocsisnak 1-2 pengőt adott, hogy a csomagjait elszállította. Hogy ez a férfi járta a pusztákat, azt mindenki tudta és látta is. Az urak sem tiltották meg, sőt azt is hallottam, hogy az uraknak volt olyan véleményük is, hogy csak jöjjen, legalább a cselédeknek nem kell elmenni ruhát vásárolni a városba. Dombóvárra, vagy Kaposvárra. Ha véletlen valaki kéretőzött, hogy el szeretne menni ruhát, vagy lábbelit vásárolni, akkor azt kérdezték a pusztai vezetők, hogy minek? Ugyis jön a pesti ruhás, és lehet venni. Többet tartózkodott a pusztákon, mint Budapesten. Ami tény az tény, azt is meg kellőszintén mondani, hogy az intéző vagy éppen valamelyik pusztai vezető azt a cselédet, vagy summást, mert nem csak 6 hónaposok voltak, hanem hónapszámosok is, és azok télen is a pusztán laktak, ezekből igen csak sokan a pusztán is maradtak, mert különben, illetve közben ide házadosdtek. És ha fiatalok kéretőztek, hogy esküvőre szeretnének ruhát vásárolni, akkor az urak elengedték őket. Utána meg is kérdezték, hogy vásárolt-e, sőt még azt is, hogy milyen, és mennyibe került. Itt Güllében az is szokás volt, hogy a főintézőt meghívták a lakodalomba. Elment, sőt a családja is ott volt. A felesége igen szeretett mulatni. Szépen is tudott énekelni. Azt is beszélték, hogy míg leány volt énekelni tanult, csak azért hagyta félbe, mert közben megismerkedett a férjével, és hamarosan gyereke született. Emlékszem nálunk is több mint 200 vendég volt. Lakodalmat csak téli hónapokban tartottak. Részint azért, mert akkora a disznó is meg-

hizott, meg olcsóbban kaptak bort. Meg olyankor értek rá a zenészek is, mert általában olyan emberek voltak, akik paraszti gazdálkodásban dolgoztak. Emlékszem, hogy Göllében "Suszter" banda volt, nem ez volt a valódi nevük, hanem a nagyapjuk volt susztermester, és így rajtuk maradt, hárman is játszottak a bandában a családból. Aki a rezes banda vezetője, a vezető trombitás volt, a fia meg a nehéztrombitás, aki este meg bögözött, az apja meg brácsázott, a másik férfi aki meg az idősebb suszternek a testvére volt, tárogatózott, de lakodalmakban meg cimbalmozott, ez a férfi igen csak szerette a nőket, mert beszéltek is a pusztán, de a falvakban is, hogy csak akkor tud szépen játszani, ha valakivel szemezhetett, és ha el is érte a célját. Volt is olyankor miről beszélni az embereknek.

39.

Marika és Mihály beszélget

Az emberek is jobban megbecsülik egymást, ha bajban vannak. Ez így volt annak idején is. Mindennél fontosabb volt, hogy a munkás emberek egymáson segítettek. Ha az urak azt látták, hogy a munka rovására megy a munkásoknak a betegsége, akkor azok is többet törődtek vele. De különben a megelőzésre nem fordítottak figyelmet. Ezért is következett be a fertőzőes hasmenés. Míg ez a tömeges helyi járvány uralkodott, a Marika és Mihály is azzal voltak elfoglalva. Nem is jutott arra idejük, hogy egymással beszélgettek volna. Csak úgy kutyafuttából váltottak egymással szót. Azért a szerelem lángja égett a szívükben, azt nem lehetett eloltani. Csak szenvedtek, ahogy később elmondták egymásnak.

- Marikám, édes! Most már nem bírom, hogy ne beszélgessünk - mondta Mihály.

- Nekem is igen fájt, hogy nem tudtam magával a mi életünkről szót váltani. Mindig csak a betegségről ejtettünk szót. De talán most már lesz több időnk arra, hogy találkozzunk.

- Remélem én is Marika, hogy úgy lesz. Igen agasztott, hogy te ved mi lesz, ha elkapott volna a betegség!? Annak örültem, hogy nem kaptál fertőzést. Azokat az embereket pedig nagyon sajnáltam, akik megbetegedtek. A betegek nevében, vagyis most már a felgyógyultak nevében köszönöm, hogy törődöttél az emberekkel, és hogy főzted a sok teát, meg a krumplit.

- Köszönöm szépen a z elismerést - mondta Marika.

- Egyet azonban megfigyeltem, hogy inkább az idősebb embereket kapta el a betegség. Szerencsére mi fiatalok nem kaptuk úgy meg. Gondolom, hogy talán azért, mert a szervezetünk jobban ellent tud állni. Idősebb

Idősebb szervezetét a betegség is jobban megtámadja. Meg azért is, mert gyenge a szervezet, és nem tud úgy ellentállni. Ezért jó ha az ember iskolázott, mert ott sok mindenről esik szó, Csak egyet nem értek, hogy az urak iskolázott emberek, és ha az ember bajban van, mint akkor, a főintéző nem sokat törődött velünk. Csak öneki mindenáron a munka volt az első.

- Igazad van Marika! Ilyenek ezek az urak! Addig kell az ember, míg tud dolgozni, ha nem akkor már, nem is tartják embernek! Ez nem a mi világunk!

- De miért van ez így?

- Én is sokszor ezen töröm a fejemet. Nincsen igazság ezen a földön. Nem lett volna szabad megengedni, hogy egyes emberek, csoportok, vagy osztályok kiemelkedjenek, és mások meg alul maradjanak. A nagyapámtól többször hallottam, hogy mindenki meztelenül születik, és amikor megszületik, akkor még egyenlő. Csak akkor nem az, amikor már pályáznak. Mert cifrább, és cifrább ruhát kap. Ezt most úgy is mondják, hogy gyerekosztályuk volt. Azt kellene már egyszer, hogy egyenlőség legyen! Hallottam, hogy Oroszországban 1917-ben a munkások kerültek hatalomra, épp úgy mint nálunk 1919-ben. Azóta beszélnek az emberek titokban kommunistákról. Ezt nem szabad hangoztatni. Ha egy munkásember valami miatt felmeri emelni a szavát, nem kell hogy pártnak tagja legyen, már is büdös kommunistának mondták. Itt mi köztünk is van több ember, akik orosz fogásban voltak. Ne is haragudjál Marika, de én sem mondhatom ezt el, mert ha kettő ember, vagy három tud valamit, az már nem titok!

- Igen, értem Mihály. Köszönöm szépen, hogy ilyen sok mindent elmondott. Nem hittem volna, hogy ön még ezeket is tudja. Maga azt tudja, hogy nekem csak 4 elemim van. Az 5. és a 6. osztályos könyveket csak szorgalomból tanultam. Osztályvizsgám nincsen. De azért a faluban én is járhattam egy héten egy alkalommal iskolába, ismétlőbe. Mondta is a tanító, hogy nem is látszik meg rajtam, hogy nincsen meg az 5. és a 6. elemim. Nagyon jószívű a tanító. Én elhittem neki, amit mondott. Mihály én ezt már magának akartam mondani, de valahogy mindig elfelejtettem. A télen az 5. és a 6. osztályt el szeretném végezni. Legalább a 6 elemim legyen meg. Csak azt nem tudom, hogy hol tegyem meg az első lépéseket. Arra is gondoltam, hogy édesanyámmal elmegyünk a tanítóhoz, és megkérjük hogy készítsen fel és az 5. és a 6. osztályból levizsgáljon.

- Marika! Nagyon örülök, hogy ilyen terveid vannak! De őszintén megmondom, hogy én arra gondoltam, hogy a télen ha nem leszek terhetekre, többször meglátogatlak benneteket, vagyis tégedet, mert csak azért megyek hozzátok, mert nagyon szeretlek!

Ahogy ezt mondta Mihály, a Marikát megcsókolta, s köztük kis ideig csend lett.

- Marika édes! Én 4 elemit végeztem, és 4 polgárit, ha gondold, akkor segíték, igaz hogy számtant nem szerettem, de nem is igen vagyok jártas abban. Erre mondom, hogy legnehezebb a számtan. Lehet, hogy nincsen igazam, de én így vélekedem.

- Köszönöm szépen, hogy felajánlotta segítségét.

- Marika! Már akartam kérdezni, de nem mertem. Te igen sokat jársz Végh Jánosékhoz. Ott pedig van három legény. Többször az is foglalkoztat, hogy azért jársz oda, mert valamelyiket kedveled?

- Jó is, hogy ezt Mihály kérdezed. Én is úgy vettem észre, hogy Te ez miatt nyugtalan vagy. Ugy van, hogy Végh Jóska, aki béres, Ilonkának udvarol. Szeretik is egymást, azt onnan tudom, hogy Ilonka nekem elmondta. Épp úgy, mint ahogy én is elmondtam őneki, hogy Téged szeretlek. A Végh néni is ezt tudja.

- Köszönöm Marika, ezt az őszinteséget.

- Még tovább mondom: Végh János, ő az idősebb, ő meg Boda Máriának, - itt lakik a pusztán - annak udvarol, de ahogy kivettem a beszédjükből, télen lesz náluk az esküvő. Mert az édesapja azt is mondta, hogy a "suszter" bandát akarja megfogadni. Híre legyen a pusztán, olyan lakodalmat akar csapni. Még azt is mondta, hogy a főintéző urat, pusztagazdát, Bregbérést, ceószt is megfogják hívni. Még ott van a családban Imre, az meg még olyan suttyógyerek, nem igen fordít ő a lányokra időt, inkább szeret kártyázni, meg ha teheti, akkor rugja a labdát, azért is van többször veszekedés, mert a labdát az ablaknak rugják. Ezt is mondják, hogy Imre a leventében nagyon tud birkózni, még a Hangyás boltvezető fiát is a földhöz vágja, pedig az igazán csak erős legény. Én inkább az Ilonka kedvéért megyek Végh Jánosékhoz. Meg azt hiszem, hogy én már mondtam is, hogy Végh néni igen jó asszony, és szeretek vele beszélgetni. Csak jót tanulok tőle, ezt már édesanyámnak is megírtam. Végh néni már most sir, hogy mi lesz ő vele, ha mi haza megyünk. Nagyon fogunk hiányozni. Végh néni Ilonkát jobban is kedveli, mint engem. Lehet, hogy nincsen igazam, de én úgy látom, ha így is van, érthető, mert Jóska Ilonkának udvarol. Azt tudom, hogy Jóska feleségül is venné Ilonkát, csak Ilonka nem adott még választ, sem igent, sem nemet.

- Ugy van mint te, Marikám, hogy te sem adtál még nekem megnyugtató igent.

- Így van. Még nem késő, ráérünk. Meg hát lánynak is jó lenni, lehet hogy menyecskének még jobb, ezt nem tudom, ha házas leszek, akkor majd megtudom.

- Hiszek neked Marika! Ha nem ezt tenném, akkor nem is volnánk most itt, sokszor olyan vagyok, mint ha nem is volna tiszta a fejem, mert csak az jár az eszembe, hogy mit is csinálsz. Ha nem láthatlak egy

fél nap, már is minden bajom van. Hát én már csak ilyen felnőtt boldog vagyok, aki szerelmes, és féltékeny. Azért is kételkedtem, hogy ott van a három legény, és azok közül valamelyik udvarol. Ami igaz, az igaz. Végh Jóska az talpra esett legény. Hallottam, hogy bukna utána a lányok. Szépen tud énekelni, táncolni, és sőt a cselédlegények közül ő tud legjobban játszani a citerán.

40.

Vasárnap esti séta

Marika és Mihály úgy beszéltek meg, hogy estefelé találkoznak a barak előtt, még abban is megegyeztek, hogy az öreg akácfák között, ahol multkor is találkoztak.

A kijelölt helyen ott volt Mihály, meglátta Marika, aki a barak ajtóban állt, gyorsan ott is termett Mihálynál.

- Szervusz Marika! Siettem, hogy több időnk legyen sétálni.

- Én is vártam, - ki-kinéztem az ajtón, hogy nem-e vár rám. Ahogy megláttam, gyűttem is, és most itt vagyok. De boldog is volt, ahogy elmondta Marika másnap este Ilonkának, mert én is ott voltam a lakásunk előtt a lépcsőn, és ott dicsekedte el, hogy Mihály milyen pontos ember.

- Merre menjünk sétálni? - kérdezte Mihály.

- Mehetünk a kisvasut, vagy az égető felé.

- Marika! Jövő vasárnap a községben bucsu lesz. Minden évben nagyon készülnek az emberek, hogy megünnepeljék. A bucsui sátrak a templom környékén lesznek. Az a szokás, hogy már előtte való héten nagytakarítást végeznek. Kenyeret már szerda felé megsütik. Pénteken, és szombaton baromfiakat vágnak, sőt a faluban egy-két szarvasmarhát és disznót is vágnak. Mindegyik kocsmában zene lesz, sőt a kocsmák előtt is szokás, hogy bábos, és bazáros-sátort állítanak. Vasárnap sok idegen is lesz a községben, mert az a szokás, hogy az idősebbek, főleg a rokonság, ismerősök összejönnek. Délelőtt elmennek kismisére az idősebbek, főleg a nők, nagymisére meg a fiatalabbak mennek. Ez azért van így, mert a nők délelőtt otthon főznek. Most már 5. éve, hogy mi is itt vagyunk bucsukor. Nem maradhatunk csak úgy, mint másik vasárnapokon. Ugy beszéltek meg a főintéző urral, hogy jobb legyen a vasárnapi ebéd, sütünk kalácsot is a konyhán. Több éves gyakorlat azt igazolja, hogy jobb, ha mi summások és cselédek itt a pusztán együtt mulatunk, mert a pogárok nem nézik jó szemmel azt, ha mi ő közöttük vagyunk. Ha mégis valaki közülünk elment, legtöbbször veszekedés lett a vége. Mi ezt elakarjuk kerülni, és meg is mondjuk az embereknek, hogy tartunk bucsu bált. Ha jó lesz az idő, akkor a kisdombon, az akácosban, ahol máskor is szoktunk

lenni. Amennyiben rossz idő lenne, akkor meg a barak épület melletti pajtában vigadunk. A Szalacska-i cigányzenekar játszik, ismerjük a zenészeket. Szalacska Somogy megyében van. Kisberki falu mellett a szőlőhegyen.

- Én is tudom, hogy vasárnap bucsu lesz, mert mondták a lányok, meg hallottam, hogy beszéltek Véghéknél. Engem meg Ilonkát Végh néni meg is hívott bucsura. De azt is mondta, hogy szívesen látják magát, Nem szószerint így mondta, hanem azt, hogy majd a gazdaurnak a fiát is meghívjuk, mert tudják azt, hogy maga nekem udvarol, sőt azt is beszélük, hogy már véglegényem, persze én mondtam, hogy még nem. Akkor meg azt mondták, hogy ne szerénykedjek, megérdemeljük egymást.

- És te akkor mit mondtál?

- Nem volt időm, hogy válaszoljak, mert épp akkor jött át a szomszédasszony Tancosné. Nem kellett kérdezni, hogy mi ujság, ő annélkül is mondta a magáét.

- Így kezdi a mondókáját a szomszédasszony:

- Hallották-e, hogy a Hangyába érkezett akácméz, most kaptak kockacukrot, ^{idáig} csak kristálycukor volt. Azt is beszélük, hogy bucsura azok a béresek, kocsisok, gyalogmunkások egy-egy napra fél liter bort visszamenőleg kapnak, ki hány napot dolgozott aratáskor, és gabonacsépléskor. Ahogy számoljuk 8-10 litert kell hogy kapjunk, tette hozzá Tancosné. Még azt is mondják, hogy Szentmiklósról a papok pincéjéből hozzák a bort. Három kocsi megy a borért és a kocsigazda. Mégcsak mondják, hogy nem jó ember a mi főintézőnk! Meg a gazda ur! Mikor ezt mondta úgy illegett, billegett, mint amikor a "Kejfel Jancsi" játékgigura a dróton ugrál.

- Jó, jó Tancosné, de mindezeket kitől tudja? - kérdezte Végh János nagyapám. Amelyre csak azt válaszolta, hogy mit tudom én, az a mifene asszony, meghát az ura mondta.

Este Marika is nálunk volt. Másnap kérdezte:

- Mi summások nem kapunk? - kérdezte Marika Mihálytól.

- Nem tudom, még nem volt róla szó, lehet hogy a hét elején megtudjuk.

Sétálás közben elérkeztek a tégláégetőhöz. Ott a réten megálltak. Elmentek a malomárokhoz. A hídnál nézték a vizet. Így mesélte el Marika Ilonkának minap, hogy miről is beszélgettek.

- Ugye milyen jó kettesen? Nyugtatója a szemet a viznek a folyása. Nem zavaros a víz. De mennyi bent a bürökszár! Biztos, hogy a gyerekek dobják bele - mondta Mihály.

- Nálunk is van rét Nagydolányban. De ilyen vizesárok nincsen mint itt. Keskeny kis árok vezet el a vizet. Ami kis kutunk is most szép, mert ki van tisztítva. Lehet, hogy most megy édesanyám a kutra, vagy

Erzsike, Pistivel futnak a korszokkal. Mert mindig ilyen tájban szoktunk menni vízért. Amikor már kezd a nap lemenni, mint most. Azért itt a göllei embereknek mégis csak jobb, mert közelebb van a kut, meg nem is forrásból kell nekik meregetni a vizet. Közel van a bolt, reggeltől-estig nyitva van. Ha nincsen pénzünk, visznek tojást, csöves kukoricát, vagy szemest, még a szemes babot is átveszi a boltos.

- Maguknál hogy van Mihály?

- Nálunk egészen másképpen van, mert Szentgotthárd az járási székhely. Több ruházati, vegyesbolt van. Legtöbb helyen már vezetékes ivóvíz van. De ahol nincsen, ott meg az udvarban van a kut. Van mozink is. Van egy olvasóköri, igaz hogy oda inkább az iparosok járnak.

- Mihály, maga szeret olvasni?

- Nem nagyon, ha kezembe veszek egy könyvet, és fekszem, mindjárt elalszom. Marika! Nálunk úgy van, hogy az emberek leginkább csak akkor vesznek kezükbe könyvet, amikor otthon betegen fekszenek, vagy amikor kórházban vannak. Én is inkább sivebben beszélgetek bármiről, mint hogy olvassak. Szeretem azt ha valaki mesél, úgy vagyok a mesével, hogy mindegy, hogy mit mesélnek, csak érdekes legyen. Édesanyám, még most is szok mesélni. Mondta is már, hogy ha lesz unokája, annak sokat fog mesélni.

- Mit gondol Marika, lesz nekünk gyerekünk?

Marika elpirult, és csak úgy rávágta, hogy az Isten is úgy akarja, akkor lesz, még talán unokánk is, ezen aztán jót nevettek.

Mihály, Marikát átölelte, és megcsókolta.

- Most tovább ne, mert jön a kétökrös béres, és meglátja, ugyis már annyi mindent beszélnek az emberek, hogy én meg maga már jegyben is vagyunk.

- Szerintem nem baj, ha azt mondják. Talán igazuk is lesz. Csak beszéljenek!

- Ne haragudjon Mihály, de most már haza kell menni. Mert mindjárt besötétedik. Ilonka megpirongat, ha időbe nem megyek haza, és megkérdezi, hogy hol voltam ennyi ideig?

- De jó hogy van az Ilonka, legalább van kitől tartania!

- Így van. Hallgatok is rá. Nagyon rendes lány, kíváncsi is vagyok hogy lesz-e belőlük valami. Végh néni is nagyon szeretné, ha Jóska fia feleségül venné. Végh néni Ilonkával már úgy bánik, miitha menyé lenne. De Ilonka is alkalmazkodik a családhoz. Nekem azt mondja Ilonka, hogy még nem akar férjhez menni, ráér. Jóskaival csókolozik is. Elmennek együtt sétálni. Lehet, hogy most is sétálnak a barak közelében. Ilonka

nem megy tovább, esetleg a kerekeskutig.

- A napokban együtt voltunk a többi pusztai vezetővel a főintézőnél, rendelet kihirdetésén, és azt mondta, hogy a körzeti orvosnak az a véleménye, hogy a vendek között csak 15 ember volt hasmenéses. A véleményünk az, hogy szívósabbak, mint a másik emberek, meg nyugodtabbak is. Lehet rájuk számítani, jó munkások- mondta Mihály.

- Nem hiszem, hanem az lehet, hogy mi a szervezetünk megszokta a forrás -vizet, mert nálunk csak az van. Mi sem vagyunk mások, mint a magyarok.

- Erre nem is gondoltunk.

- Tényleg Marika, menjünk, már a verebek is éltek, nem is beszélve a tyukokról!

Marika és Mihály ugyan azon az uton mentek vissza. Pusztai csend ülte meg az egész tájat. Már az állatok által felvert por is leszállt. Mire a barakhoz értek teljesen sötét volt. Csak itt-ott egy-egy szilvalaku sárga fény kezdett pislákolni az ablakokból.

- Jó éjszakát Marika! De ahogy kimondta, mindjárt át is élte Marikát, hosszasan megcsókolták egymást.

- Aludjál kedves jól!

- Haha is Mihály!

Mihály Marikát nézte, míg csak be nem ment a barakba. Mihály is haza ment. A szobájában lefeküdt.

41.

Cselédlegény

Az alábbi sorokat irtam, a Jóska nagybátyám helyett, mert így mondta: Csak én tudnék öcsém írni, de sok mindent megírnák, azt is, hogy szeretem Ilonkát, de még azt is, hogy bánnak velünk az urak. Öcsém irjad meg valamikor, hogy mi cselédek a pusztákon, hogy is éltünk, és azt is, hogy milyen kapcsolatban voltunk a zalai és a vasmegyei szegénysorsu summásokkal. Mert ha ők nem jöttek volna apusztára, a mi sorsunk még szomorubb lett volna. Ők voltak azok az emberek, akik az uraknak a szemükbe mondták, hogy ők nem cselédek, hanem hathónapos munkások. Jóska nagybátyámnak én akkor csak azt mondtam, mint 14 éves gyerek, hogy ha módomban lesz, lehet hogy megírom. Még utána is többször beszéltünk a multról, mert azt nem lehet csak úgy elfelejteni, és nem is lehet kitörölni az ember életéből, nem olyan, mint egy borospohár, hogy csak eltöröljük, és tiszta.

Summás kislány a babám

Summás kislány a babám
Nála érzem jól magam igazán,
Ő mutatta az igazi szerelmet.
Mert távol voltak a szülei.
Adott csókot, ha kellett százat is,
Jövk babám, hozzád holnap este is.
Még a munka is jobban ment,
Ha láthattam Ilonkát.
A sok kislány közül Őt láttam
enyémnek, kegyetlen világ elvette.
Kedves voltál, de mégsem maradtál meg nekem.
Ásó, kapa, kasza, villa, ezek a
summások kenyérkereső szereszámai
hat hónapig dolgoznak a pusztán,
de mégsem elég egész évben a családjuknak,
mit keresnek!

42.

Harangláb egyedül áll

Harangláb Somogy megye Gölle pusztán
csak állt.
Kifeszítve lógott a harangkötél a szegen
Közel volt a kastély, a komondor ásitott.
Az eb előtt fehér tányérban étel.
Aki a mezőn dolgoztak summások, cselédek,
azoknak még kenyérük sem volt.
Kastély, lóistálló, csikóistálló,
tínóistállóban ég a villany,
de a cselédlakásokban, és a
summáslakásokban, hodályokban pislákoló
szilva alakú gyertyaláng füstölt.
Trágyadomb a hodályhoz közel.
A mi szavunkra csak az állatok
hallgattak. Néztünk is rájuk, mint
jó barátokra.
Csak este daloltunk, mikor megyünk
haza a munkából.
1945 óta nem üres a puszta,
szél viszi az esti harangszót.
De még nincsen itthon a kenyérkereső
De még lesz nekünk is hasas zsákunk!

Szivárvány is lesz a muló pusztán
Mi csodákra nem várunk!
Tudunk, és ha kell a lángok között is megállunk!
Tudtuk, hogy él egy nép, eljönnek bennünket felszabadítani!
A sárga rög, a gyávt, várat egyaránt betakarja.
Pusztuljanak a herék! Akik kiszákmányolják az embereket!

43.

Viszamaradt emlék

/1985/

Inámpusztán jártam, és ezt láttam.
A régi pusztán negyven év múltán.
Az egykori kastély előtt elburjázott részen
Ahol valamikor a cseléd, és a summás világban
jelentkeztünk munkára.
A régi harangláb széteső, rokkant állapotban áll.
A kifaragott, görcsös, szétterpesztett harangjában a
balta, a fejsze nyomait az idő elnagyolta.
A bütykös akácfa, amelyből faragták, már régen
lehullatta a termést. Brós lábbon áll,
de támogatásra szüksége van, nehogy eltörjön.
A harangláb tetőzete dirib-darabra hasított deszkából
volt összetakolva. Ki tudja, hogy él-e még a készítője?
Vagy az, aki közben meg-megjavította. Tanulatlan mester-
ember szerszámának a nyomait viseli.
Bizony a hosszú, kegyetlen évek, az aggastyán, szakállas
haranglábát nem kimélték meg. A táj szégyenfoltja.
A puszta a történelem sorsfordulója idején úgy kiürült,
mintha járvány pusztított volna.
A harangláb kötele elernyed, fonnyadt, több helyen
keléses, varancsos, mint a béka. Minden pillanatban vár-
ható, hogy elszakad, és a harang susogó hangon megkondul,
és emlékeztet a régi summás, cselédvilágra.
Bizony, keserű, hűvös, fagyos a sorsa. Rekedt kongását
már senki ott a pusztán nem hallja.
Ha itt ember megfordul, csak megnézi, és megy tovább.
Meg vannak számlálva a napjai.
Beteg, de nem fertőző, itt járvány már nem pusztít.
A pusztító viharban egyedül háborog. Ha megkondul, senki
sem hallja.

Értékelés

Végszükségben megkötözve egyedül áll. De hogy mire vár,
azt senki sem tudja.

44.

Bucsurai készülődés

Sajnos a nagyszüleimnek nem volt kiterjedt rokonsága, mert nagyapám testvérei meghaltak. Nagyanyámnak egy testvére élt Kaposváron. Kölcsei Ferenc utca 15 szám alatt. Szegény sorsban élt, mert a férje Csontos Gyula a városi köztisztaságnál volt alkalmazva. A fiai már gyári munkások lettek, sőt József a legidősebb Kaposváron a Korona Étteremben pincérinas volt. Később Pécsre költözött. Még most is itt lakik, a Perczel u. 11 szám alatt. Később van a 80 évhez, mint a 70-enhez.

Még a mai napig is így emlékszem vissza:

- Édes fiam, Jóska! Még ma este menj el a summásgazdához, és a feleségéhez, Marikát, akinek udvarol, azt is hívjad meg a bucsura. Más vendégeink úgy sem lesznek. Lesz mit enni, mert hét héten át tölttem a 4 récét. Amennyi csibe kell, vagy öreg tik, azt is levágom. Mondták az asszonyok, hogy a bucsura a faluban a mézszáros is vág disznót, marhát. Vessünk húst, hogy legyen mit enni. A héten kevesebb tejet viszünk a csarnokba, hogy legyen tejföl, túró. Sütők kalácsot, lesz mákos, diós, kakaós, és megnyújtok rétest is, lesz túrós, mákos, káposztás, és lehet hogy még darása is sütők, - mondta nagyanyám.

A nagyanyám gondolataiban egy kis szünetet tartott, majd így folytatta:

Egyik nap beszéltem a lányokkal, Marikával és Ilonkával, s mondták, hogy eljönnek segíteni. Tudom, hogy bor is kell. Az meg a ti gondotok lesz. Beszélj fiam apáddal, és menjetek el a faluba és hozzatok, nehogy szégyent valljunk az emberek előtt.

- Menj csak fiam! És hívjad meg a gazda urékat! Tudom, hogy lesz is miről beszélni a népnak, de csak hadd beszéljenek, azért van a szájuk. Ha azzal törődnek, hogy ki mit mond, akkor az ember még a lakásból sem menne ki.

- Ja, még azt nem is mondtam, figyelj ide csak fiam! Már azt is beszélnek, hogy mi Vas megyéből, vagy Zalából származunk, mert hogy mondjuk azt, hogy illen, ollan, amolan, meg hogy ripityánkin, huszivonyi, rágati, kapkodi. Igazuk van, mert míg fiatalok voltunk apáddal, tudom hogy az ő testvérei szellérek voltak, és jártak pusztákra summásoknak. Hát ezért is van, hogy mi ilyen szoros kapcsolatba vagyunk velük. És azt már el is mondtam a summásgazdának, de ha nem is mondtam volna, ő akkor is tudja, mert az apáddal együtt volt tényleges katona. Tud ő mindent a származásunkról.

- Jól van édesanyám! Én már is megyek- . Mert hátha lefeküdnék. Nem is kések sokat, gyorsan visszajövök.

- Csak okosan beszélj, nehogy beleesülj, amit akarsz mondani!

- Ne féltsen édesanyám!

- Jó estét fiam! Tessék csak ülj le. Minek köszönhetem a látogatást. Csak nincsen baj?

- Hála istennek, az nincsen, - azért jöttem, gazda ur, hogy magát, feleségét, meg Mihályt vasárnapra meghívjuk, mert akkor tartjuk a bucsut Édesanyám, és édesapám mondta, hogy hívjam meg magukat.

- Rendben van fiam! Ott leszünk. Miért ne? Apád katonabajtársam. Együtt voltunk katonák, nem is mondom tovább, ismered, hogy hol, hiszen annyiszor elmondtuk már. Na, és nagy bucsut tartottok?

- Ugy néz ki, hogy igen, mert édesanyám szereti a vendégeket. Azt is szereti, ha mindenki jól érzi magát, ha cigány zenész oda jön játszani, s onnan csak késő este mehet el.

Mihály érkezett haza.

- Jó estét Mihály! - mondta Jóska bátyám. - zért jöttünk az öcskös-
sel, hogy magukat bucsura meghívjuk.

- Köszönöm szépen Jóska! Elfogadom.

- Ott lesz Marika, és Ilonka is - mondta Jóska bátyám.

- Hát ugy is csak ugy 11-12 óra körül megyünk! Ugye apám?

- Persze fiam. Vasárnap délelőtt lesz még mit csinálni. Többek között az első és a második heti napszámot össze kell gyűjteni, és le is kell még írni.

- Meg lesz, reggel mindjárt annak állunk neki - mondta Mihály.

- El is megyünk gazda ur! - mondta a bátyám.

- Jó éjszakát!

- Jó éjszakát fiam. Köszönjük a meghívást.

- Mihály! De hát a pusztagazda is meghívott bennünket - mondta a felesége.

- Tudom. Nem megyünk oda. Hanem elmegyünk a Végh János barátomnak a családjához.

Meg is mondom hogy miért, mert ha a gazdához megyünk, ott állandóan csak a munka, meg a munka. Nem is igen tud az másról beszélni. De ha Jánosékhez megyünk, akkor ott esetleg ha katonaiéletéről esik szó, de az meg nem olyan unalmas. Én is szeretek dalolni, meg a János is, habár ő igen csak nehezen veszi a levegőt, de azért ha egy-két pohár bort iszik, jobban tud dalolni. Meg hát ott lesznek a gyerekek, azok majd segitenek.

- Hát jól van. Csak nem tudom, hogy én ott tudok-e lenni ebédre?

- Miért nem?

- Hát azért, mert Juliska a helyettesem, nem igen szereti, ha nem vagyok ott délben az étel kiosztásakor.

- Most az egyszer, ha nem leszel ott, nem dül össze a barak konyhája, és ki is mérk az ebédet. Vacsora meg hideg lesz. Hiába is főznék vasárnap estére, ugy sem lennének ott talán még 30-an sem, mert elmennek a faluba a bucsuba, és estefelé meg már ugy is táncolnak a fiatalok.

- Aludjunk, mert mindjárt reggel lesz! Ki tudja, hogy holnap aztán mikor tudunk lefeküdni?

- Ha jól is érezzük magunkat, akkor sem maradhatunk tovább, mint esetleg 10 óráig. Mert kovászt kell csinálni, és hajnalban már dagasztani kell a kenyeret - mondta a gazda felesége.

- Hát az igaz, asszony. Na, de majd meglátjuk, hogy is sikerül, nem érdemes előre találgatni, ugy is mindig másképp alakul, mint ahogy az ember tervezi.

A templom védőszentje Nagyboldogasszony. Augusztus második vasárnapja. Minden évben ezen a napon tartotta a község és a pusztai lakosság az évi hagyományos bucsut. A miccsaládunk is nagyon készült a bucsura. Én mint gyerek, már hónappal előtte gyűjtöttem össze a pénzt. Egy héttel előtte már megjelentek a ringlisezők. Reggel, amikor vittem a csarnokba a tejet, a falovakat, s a kocsikat nézegettem. Sőt már azt is kinéztem, hogy bucsukor melyikre ülök fel. Az igazi gyermek-éveimnek egyik legemlékezetesebb élménye a bucsu napja.

Korán reggel már felkeltünk. Első felkelő nagyanyám volt. Ő ébresztette nagyapámat. Még engem hagyott kicsit aludni, de azért már féligmeddig ébren voltam. Tudtam, hogy nagyanyám mit dolgozott. Első teendője az volt, hogy megrakta a tüzet. Tett fel vizet melegedni. Minden este a vizesedényeket meghordtuk, hogy reggel ne kelljen a kutra menni. Abban az időben fateknőben mosakodtunk. Még ha nem is ébresztett volna nagyanyám, akkor is felébredtem, mert kint az udvaron már kopácsoltak emberek, mert a favágítón vágták a fát. Mindig jó nagyfej-szénk volt, borotvaéles. Olyan szőlőkaróv vastagságúra elhasítottuk a hasábfát, és 40 centiméter hosszúra vágtuk. Ha így vágtuk a fát, annak sok forgácsa volt. Nem vezett azért kárba, mert azt is összeszedtük, sőt az volt a gyujtó.

Bucsu reggelén mondta nagyanyám nagyapámnak, János kellene vágni a fát, mert kevés. Igencsak sok kell, mert a kemencét is be kell fűteni, még van mit sütni, minden kalácsot tegnap nem értem rá megsütni. Meg a rétest ma kell hogy megsüssön.

Én hol a nagyanyámnak, hol a nagyapámnak segitettem. Volt amikor

mindegyik adott valami munkát. Nem tudtam szó nélkül megállni, valamit mindig mondtam. s olyankor mondták, hogy "te gyerek, már megint dudogsz"! Igazuk volt, mert csak nem tudtam megállni, hogy ne beszéljek. Az is megtörtént, hogy úgy csináltam, mintha nem is hallottam volna. De azért egy-két perc múlva már is mentem, és végeztem, amire megkértek.

Közben hazajöttek a nagybátyámék is, mert ők nem aludtak otthon, hanem az Őkrösitállóban. Mindjárt azt kérdezték, a nagyanyámtól, hogy mit kell segíteni? Volt mit. Egyik ment a kútra vizért, két kannával. A másik bátyám meg elment a kertbe, és monyászott ki krumplit, a bokor alól. Még zöldséget is ásott ki. Nagy volt a szárazság, és csak ásóval lehetett kiszedni a zöldséget. Közben jött a kanász, csordás és az állatokat kellett kieresztetni. Rendet kellett csinálni az ólban, istállóban, mert ki kellett a trágyát hordani. Az állatoknak a helyét tisztára kellett söpörni, hogy mire estére haza jönnek felszáradjon. Volt mit futni, mert nagyanyám, a kanásznak és a csordásnak adott kalácsot, és egy-egy üveg bort. Ez szokás volt a pusztán, mert mások is ezt tették. Ilyenkor az is szokás volt, hogy a pásztorok előbb haza engedték az állatokat, a legelőről, mint a másik napokon. Nem volt nyugalom, mert mindig volt egy-egy sznyadisznó is, amelynek szopós malacai voltak. Azok aztán óbégattak az ólban.

Közeledik a dél, mert nagyon csodálkoznak azok a titok, - mondta nagyanyám.

- Józsika!

- Így szólított nagyanyám:

- Gyorsan szaladj el a kertbe és hozzál tüköt, mert gyűn haza a disznó szoptatni! Ott van a helyén a kishagykés, és darabold össze, dobj egy-két marék korpát a tükre, és öntsél rá vizet!

Mentem is minden szó nélkül. Nagyon szerettem nézni, amikor a kishalacok szoptak. Nekünk, de másoknak is itt a pusztán a magyar fehérszőrű mangolica disznónk volt. Ugy is mondtuk, hogy szegényember disznája. Mert volt husa is, de zsirja is. Ha jól megérett a szalonnája a disznónak, csak úgy csepegett a zsirja. Az volt a hátránya, a magyar mangolicának, hogy keveset malacozott, 5-6-ot hozott a világra. Az volt az előnye, hogy nagyon gyorsan fejlődtek. Ugy mondta nagyanyám, hogy nem ba ha kettő is van, annál szebbek lesznek. Nem húzza el úgy az anyját, meg előbb is befog gőrgni. Itt a pusztán az volt a szokás, ha valaki érkezett látogatóba, akkor annak megszoktuk mutatni az állatokat, ezért is lehet azt az embert megismerni, hogy paraszt származású, mert szeret dicsekedni, hogy mifjűk is van. Ez egy régi szokás. Bucsukor több idegen is állt a disznóólaknál, nézték az állatokat. Az is szokás volt, hogy augusztus hónapban fogtuk be a hizónak való disznót, Ha szerencse is

szellettünk volt, azt csináltuk, hogy a múlt évi süllőt fogtuk be hizlalni. Még azt is megfigyeltük, hogy ledobta-e a szórét, mert ha nem, akkor nem volt egészséges az állat. Sajnos ilyen is volt, hogy télen megfázott az állat, és tüdőgyulladásos volt, igen csak visszamaradt a fejlődésben.

A sok sürgés-forgás következtében jobbnál-jobb illatok terjedtek a konyhából.

A bucsui ebéd baromfi-hus leves volt, nagyanyám pókháló vékonyra metélte el a levestésztát. Főtt hus, pörkölt, kirántott baromfi, vagy disznó-hus volt. Hushoz rizsa, krumpli, de még főtt hushoz volt paradicsom mártás is. Avanyuságnak uborka, káposzta volt. A húsfélecségek után került az asztalra frissen sültt mákos, turós, diós, káposztás, darás, krumplis rétes. Majd utána mákos, diós, kakaó sültkalácsok felszeletelve. Gőllében termett noha, és otthelló bort ittak, 30 fillér volt literje a parasztházaknál, a kocsmában meg 60 fillér egy liter.

Bucsu napján délben, sőt este, de egész életén a nagy szobában tartózkodtunk. Mivel nem volt akkora hely, hogy kényelmesen el lehetett volna férni, az ágyakat szétszedtük, és már is tágasabb volt a szobában a hely. Szépen összejöttünk: mi voltunk a családban hatan, nagyanyám, nagyapám, Jóska, János, Imre nagybátyám, és én. Megjelentek a meghívott vendégek, a szomszédok, felesége, fia és ott volt Marika, Ilonka. Később, délután jöttek a nagybátyáimnak a bajtársai, és mások is, a lányok, asszonyok, férfiak. Olyan szép számmal voltunk, hogy szinte felért a bucsui összejövetel egy kisebb fajta méretű lakodalommal. Még viccesen mondták is a jelenlévők, hogy ezzel a költséggel a Marika-ihály, és Jáska-Ilonka eljegyzését is meg lehetne tartani. De mennyire, hogy meg lehetne tartani, a rácsosnykor meg az esküvőt. A fiatalok csak mosolyogtak, hogy állt az ebéd, úgy egymás után jöttek a cigányok kéregetni, míg nem kaptak valamit, addig az ajtóból nem távoztak el. Így mondták "Urassé néni! A Jó Isten áldja meg, még a porát is, de sok mindent készített. De meg anném, meg a gyerekek!

- Itt van nezzetek! De most menjetek, mert nem érek rá veletek foglalkozni! - mondta nagyanyám.

- Jó, jó Urassé néni, már is megyünk. De ha kell fát vinni, vizet hozni, szóljon ám! - mondták a cigányok.

- Jól van, most nem kell. Járjatok volna reggel, akkor kellett. Arra már a cigányok nem válaszoltak. Mentek tovább a másik házakhoz kéregetni. Nem volt nyugalom, mert jöttek a hegedűs-cigányok, kettesével, de volt aki egyedül cincogott.

Akkor volt az a nóta, hogy "Mégul már a kukoricaszár,
vadvirágos madárdalos a határ."

Meg az is akkor volt nóta: "Zöld a kukorica uti

Véged itt kell hagyni Kati,
sej három évre be kell magolni Kati.

Ez is igen elterjedt volt: "Jaj de síros, jaj de síros a güllei utca.
Jaj de sokszor, háromszázszor végig megyek rajta.

Jártam hozzád harminchat hónapig
de minden áldott este, hitegettéél
mást szerettéél, verjen meg az Isten.
Sok jó estét, sok jó estét, mondtam az
anyámnak, hogy vádoljon el, vádoljon el
engemet fiának.

Vádoljon el kedves édesanyám!
En már haza jöttem, ezt a betyár
három évet sirva letöltöttem.

Többek között ezt is énekeltük:

Kicsiny vagyok, de nagy bennem az akarat,
néha-néha kimulatom magamat.
Nézd el babám, ezt a csevély hibámat.
Besik az eső, a Balaton is megárad.
Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
hát te bajtárs házasodni hová mész,
elmegek a bábaszöny lányáért,
elvezetem a lányát az anyja hivataláért
Sárga a csikó, sárga a nyereg rajta.
Most astartan véled beszélgetni.
Sej anyám, anyám, kedves édesanyám.
De szomorú a vasárnap délután.
Házunk előtt szépen muzsikálnak,
engemet pedig visznek katonának.

Ugy délután 2 óra felé meérkezett Oraós Józsa és 3 társa, hegedűvel szebbnél-szebb magyar nótákat játszottak, summásgazda, felesége, nagypám, és még sokan mások is az asztal mellett ahogy ültek, úgy énekelték. Ugy este felé már táncra is perdültek. A zenészek elakartak menni. Talán nem is annyira elmenni akartak, hanem azt szerették volna megtudni, hogy mennyit is keresnek. Mert mondták, hogy máshol is kellene játszani.

Nem engedték el őket. Ott voltak egész estig, míg csak a vendégek el nem távoztak. Soha nem felejttem el. 4 zenésznek nagypám 10 pengőt, a summásgazda meg 5 pengőt adott. Annaira megörültek a cigányok a pénznek, hogy még el sem lehetett volna őket onnan küldeni. Űzben a legények is a bucsuból haza jöttek, és azok is adtak még a cigányoknak 1-2 pengőt.

ez is szokás volt, hogy a legények a lányoknak vettek bucsufiát, általában bábszívet, melyben tükör is volt. Ittak márcot, ettek egy-két szelet dinnyét, fagyit is. Felültek a ringlisre. A két ut szélén több sátor volt, legtöbb bazáros volt. ahol lehetett vásárolni zsebkést, fésűt, hajcsatokat, óraszíjat, nadrágtartót és nadrágszíjat. Szipkát, doxnit. Többféle játékot. De itt voltak a bosnyákok is, akik a hasukon tartottak egy táskát, abban aztán sokféle bazár volt. Mondták, hogy "sógor, sógor, itt vagyok!" Nem hiányoztak a kikiáltók sem.

Ide figyelj te Gyula

mit árul máma a Kaposvári Gyula

Kéna pénzért, holnap ingyér!

A szerencsejátékosok is itt voltak:

Itt a piros, hol a piros,

aki megnyeri az elviszi!

Ide tegy az ujját!

Lánc közé, ha bent marad az ujja,

megnyerte.

Figyeljenek emberek, itt lehet nyerni!

Most magamról egy pár mondatban: a megtakarított és a kapott pénzzel együtt 2 pengőm volt. Nagyon meg kellett gondolnom, hogy mire is adjam ki a pénzt, mert sok mindent szerettem volna vásárolni. Azt már korábban elképzeltem, hogy mindenképpen veszek egy zsebkést a bazárosnál azt megvettem, 30 fillérbe került. Több sátonál is szénéztem, hogy még mit tudnék venni. A legolcsóbb 24 filléres dolgok voltak. Vettem egy zsebkést, amely fanyelű volt, az meg 40 fillérbe került. Nagyon szerettem volna venni egy szájharmonikát 70-80 fillér volt. Többször is elővettem a zsebeemből a pénzt, de csak vissza-visszatettem, ha megvásároltam volna, akkor meg már nem is igen maradt volna pénzem. Mindig szerettem volna, pénztárcát, hát akkor legtöbb olyan patkóalakú volt, akinek kevés pénze volt, annak nagyon is megfelelt. Az is a legkisebb, 30 fillérbe került, úgy gondoltam, hogy ha nem is lesz pénzem, de bukszám az legyen. Ha több nem is, de azért pár fillér csak lesz bent. Megvettem. Mindjárt félre is mentem az egyik sátonak a végébe, és a pénzzemet a pénztárcába tettem. De boldog is voltam! Örültem, hogy van pénztárcám. Még volt egy pengőm egészen. Gondoltam, hogy az mégis csak igen árva egymagában. A dinnyeárushoz mentem és vettem 10 fillérért szelet dinnyét. Nem is tudom hogy hányszor, de többször is meg-megnéztem a pénztárcámban hogy mennyi pénz volt. Nem azért, hogy nem tudtam, mert pontosan számon tartottam, hogy 90 fillérem van. Csak annak a hatása alatt voltam, hogy már nekem is van pénztárcám. Mikor kivettem a zsebeemből, még ki is húztam magamat. Ugy megmozgattam, mintha több is lett volna

bent. Pontosan 3 darab 20 filléres, és 3 darab 10 filléres volt. Azt is gondoltam, közben hogy nem fogom a többi pénzemot elkölteni. De elmentem a ringlishoz, csak nem tudtam ellentálni, hogy ne szálljak fel. Egy kör a ringlisen 10 fillér volt. Arra a lóra ültem, fel melyet már előtte való napokban kinéztem. Itt a ringlisenél jó ideig le is tanyáztam, mert megtudtam, hogyha 5 kört hajtok, akkor egyszer én is felülhetek. Hát én 3-szor egymásután azt meg is csináltam. Így aztán 4 alkalommal ültem a ringlisen. Azt meg külön is élveztem, hogy hajthattam a ringlist. A ringlist 5-en hajtottuk, igazi kollektív munka volt. Iabált a tulajdonos, hogy gyereink már! Hajtsátok jobban! Volt egy trombitás, és egy dobos, valamint egy cintányéros, volt is nagy zene-bona. Ez volt a bucsu csendjének felkavarója.

Csengetésre indult, és arra is állt meg a ringlis. Volt a ringlisnek 3-4 kutyája, néha-néha azok a rongyok közül előbujtak és ógtelen ugatásba kezdtek. És futkároztak a ringlis alatt. Volt is az állatoknak nagy nézője. Míg a pénzt szedte össze az egyik tulajdonos, volt ott egy erős, izmos férfi, aki meg mutatványoszerűen olyan egy méter hosszú kardot nyelt le. Nagyon sok nézőt odacsalt a mutatványával. Annak idején úgy mondtuk, hogy szemfényvesztő. Úgy láttuk, mint ha tényleg lenyelte volna a kardot. Ez a férfi er művész is volt. Mert az egyik kocsiából kivezetett egy öregnek látszó tigrist, és azt annyiszor a földhöz vágta, amennyiszor csak ép akarta. Ennek a jelenetnek is sok nézője volt. De volt egy nő, aki az emberek között járt-kelt, és tányérozott, 10-20 fillért dobta az emberek a tányérba.

Itt a bucsuban szokás volt, hogy a keresztcségi, vagy a bérma-szülők a gyerekeknek ajándékot vásároltak. Mikor haza mentem, kérdeztem a nagyszülőktől, hogy nekem ki a keresztanyám, vagy a bérma-szülőim? Amelyre azt a válaszolta, hogy Cseperki-pusztán laktak valamikor, de hogy most hol laknak, azt ő nem tudja, hát hogy is tudhatta volna, amikor mi mez gazdasági családok minden évben, vagy pár év múltán, egy másik pusztára költöztünk. Nem úgy voltunk, mint a parasztság, hogy egy faluban lakott, születésétől kezdve, haláláig. Én erre szokom mondani, hogy nekünk családoknak, nem volt érdemes még fát sem ültetni, mert mire az megnőtt, és hozott volna termést, a pusztáról már is elköltöztünk.

Kezdett esteledni a bucsuban is. Ittam márcot, mely 10 fillérbe került, már csak 80 fillérem volt. Vásároltam egy óraszíjat, az is 30 fillér volt. Most már csak 50 fillérem maradt. Sammi képpen nem szerettem volna, hogy a pénztárcámnak lakója ne lett volna. Vettem magamnak egy csomag cukrot, 10 fillérért. Úres kézzel nem mehetek haza, egy-egy csomag cukrot vásároltam a mamának és a papának. Még maradt 20 fillérem. Hogy több pénzem legyen a pénztárcában, az egyik 10 fillérest felváltottam 2 fillérekre, így aztán 6 darab pénz volt a pénztárcámban. Nagy örömmel

mentem haza, hogy mennyi mindent vásároltam, és még van pénzem, valamint pénztárcám. Ugy vettem ki a zsebemből a pénztárcámat, otthon is, hogy a vendégek is látták.

- Mennyi pénzed van Cesi? - kérdezte a summásgazda.

- Ettő pengőm volt összesen, és egy pengő 80 fillért elköltöttem, és még van 20 fillérem - válaszoltam.

- Hát azt miért nem költötted el?

- Azért, hogy legyen a pénztárcámban pénz.

- Mit szeretnél még venni?

- Szájharmonikát!

- És az menyibe kerül?

- Az 80 fillér, vagy egy pengő.

- Nagyon szeretnél venni?

- Igen.

- Zsebébe nyult, és egy pengőt átadott.

- Köszönöm szépen.

- Szívesen.

Bűtöt volt már. A bucsusok is összecsomagoltak. De a faluban a kocsmá előtt volt egy bábos, és egy bazáros sátor. Még az este elmentem megvettem a 80 filléres szájharmonikát. Semmi másnak nem árultam, annyira, mint akkor annak. Még éjszaka is velem volt, mert a fejem alá tettem. A következő napokban is pusztán vizitáló voltam. Amikor üresen mentem a kannával, gyakoroltam a muzsikáimat. Nap alatt már több nótát is tudtam játszani. Igen csak féltett tárgyam volt. Zsebkendőbe tettem, hogy még csak véletlenül se kerüljön a lyukakba szesét. Attól tartottam, hogy kenyérmozsa kerül bele, vagy akabátnak a zsebbélés rojtja.

Ugy tűnt, hogy minden szépen le fog zajlani. Ha megálltam tisztán lehetett hallani, hogy a pusztai summásbarakja felől ütemes zene hallatszott. A igazi ropogós csárdást játszották. Először haza mentem. Kértem engedélyt a nagyszüleimtől, hogy elmehessek a bucsui bálba. Még nálunk is vigádtak, mert a summásgazda felesége és pár summás ott daloltak. A Jóska cigány-zenekarával már elment. Nem volt még öreg este, mert 9 óra lehetett. Hallottam, amikor a summásgazda mondta, hogy még éjjelig lehet mulatni, de inkább előbb kell sárórát elrendelni, hogy az emberek ki tudják magukat pihenni. Több munkás is kérte a gazdát, hogy legalább egyszer engedjék meg, hogy hajnal 2 óráig mulathassanak. És másnap délig lehessen pihenni. Mondta a puszttagazda, hogy arról szó sem lehet. Volt a munkások között, akik megjegyezték, hogy az ő falujukban a bucsu, másnapján még szórakoztak, ezt sullyal bizonyították a vendégszámának. Csendes, komoly emberek voltak, és csak úgy jóhiszeműleg vetették fel, és mondták, hogy náluk milyen szokás is van, hogy másnap

is tartják a bucsut. Nem vették figyelembe a fiataloknak a kérését.

Rendben, nyugodtan mulattak. Éjfél előtt megjelent a csendőr járőr. Magukhoz hívták a legények közül azokat, akik rendezték a bált. Jóska bátyám is azok közé tartozott. Bőt a sumászszaúdának a fia is, Mihály. Még annak volt a csendőrök előtt legnagyobb szava.

- Legények! Látjuk, hogy jól érzik magukat. Egy óráig csak mulassanak. De utána egy perccel sem tovább! - mondta a járőrvezető.

- Igen is szakszervező ur! - mondták a legények.

- Te gyerek! Mit keresel itt? Miért nem alszol már! - mondta a csendőr nekem.

--Nem vagyok álmos, őrmester ur!

- Jól van, akkor csak nézzed, hogy táncolnak!

Persze, hogy nagyon ragadtak le a szemeim. A tánc a pajta alatt volt, és ott volt zaupp, és arra ráfeküdtem. Közben el is szundikáltam. Kitartottam egész váróráig. En is akkor mentem haza, amikor a nagybátyám. Megfogta a vállamat János nagybátyám. És csak annyit mondott, hogy "öcsém", nem kellett volna neked ilyen sokáig fennmaradni."

- Nem vagyok álmos! Nem ismertem el, pedig igen csak álmos voltam. Másnap reggel mindenki a munkahelyén volt. Lehetett látni az emberken, hogy még sem voltak olyan vidámak, mint máskor. Délután 12-13-ig ebédszünet volt ahogy az emberek megették az ebédet, csak úgy ragadt le a szemük. Aludtak is mint a bunda. Akkor is a gabonacséplésnél voltam. Itt a paller a pusztai csósz volt. Nem vágott lépcsőt a munkások hátán, hogy feljebb türekedjék. Saját szakállára 15 perccel tovább hagyta az embereket pihenni. Az egyik etető megjegyezte, hogy már egy óra 15 perc van.

- Hálam csak egy óra van - mondta a csósz.

- Lehet, hogy megállt az órája? - vélekedett az etető.

- Elővette a zsebéből a nagy dokxaórát, dingálta fejét, hát ez tényleg hogy megállt. Valóság az volt, hogy nem állt meg, hanem ő azt szándékosan tette. Ez nem maradt csak úgy, annyiban, mert a nap a csósz a pusztagazda magához rendelte, és felelősségre vonta. Utólag megtudtam azt is, hogy a fertáj pénzéből 5 pengőt levontak. Nem lehetett azt eltitkolni, mert beszélték az emberek, megtudták a munkások. Más módon nem tudták megháldni, mint egymás után három este szerenádokat adtak a csósznak a lakásának az ablaka alatt. Annak megtörténtét a pusztai vezetők kezdték vizsgálni, hogy ki volt annak az értelmi szerzője, de nem tudták meg. Mikor a csósznak a krumpliját kellett eszedni, vagy a kukoricáját, eg félnap alatt a munkások elvégezték vasárnap. Halász Jóska bácsinak volt a legtöbb tekintélye a pusztán a munkások között. Ezt tudta az intéző is. Olyat soha nem tett, amiért a cselédkönvet kiadhatták volna. Emberséges volt a munkásokhoz. Az 1935-ös években közel volt már a 60

évhez. Nem tartották az urak nagytudásu embernek. De ha valamit helyre kellett hozni, akkor 6t k6rt6k meg, hogy beszéljen az emberekkel, mondta is "na most j6 vagyok! , - amikor baj van!". Ink6bb egy perccel el6tt mondta azt, hogy huja! mint k6s6bb, 6s k6s6bb mondta, hogy huja, lej6rt. Annak 6r6lt, ha a munk6sok p6r perces pihen6t tudtak tartani, az 6 j6v6lt6b6l. Ezt az6rt is irva le, mert ilyen is volt a puszt6n. Sajnos csak egy ember. A t6bbimind az uraknak a sz6r6ra hajtotta a vizet.

Az 1935-6s 6vben a gabonacs6pl6s el6g t6rhet6sen ment, mert augusztus h6napban nem sok csapad6k hullott. Az volt az uraknak a parancs, hogy leg6s6bb szeptember 29 napj6ig el kell v6gezni a gabonacs6pl6st. Ez Mih6ly napja volt. Eddig adt6k meg az uzonn6t. Mivel, hogy az id6j6r6s is kedvezett, így a keny6rgabona cs6pl6s6t id6ben befejezt6k. Csak ut6na lehetett a r6szes-arat6knak a gabon6j6t k6cs6pelni. r6szes-arat6k gabon6ja oszt6gokba volt rakva. Okt6ber h6napban megkezd6d6tt a cukorr6pa sz6d6s, valamint a kukoric6nak a t6r6se. Nem volt sz6net a puszt6n. Els6 napokban a summ6sok napsz6mban kezdt6k sz6dni a cukorr6p6t. Nem voltak megel6gedve a teljesitm6nyvel a pusztai vezet6k. Ugy egyeztek meg az uras6ggal a summ6sok, hogy 6ltal6ban esedik ki a r6p6t. Az miatt volt is n6zetelt6r6s. Mert azon voltak az urak, hogy min6l kevesebb p6nz kelljen kifizetni a munk66rt. Munk6sok is tudt6k, hogy mit mi6rt, mennyit lehet k6rni. N6gyes6g6lenk6nt m6rt6k fel a területet, 6s a munk6sok 6sze6llyal ugy sz6dt6k a r6p6t. N6gyes6g6lenk6nt csak 1 peng6t akart6k fizetni, de annyi6rt a munk6sok nem fogadt6k el, kett6 peng6t k6rtek, melyet megkaptak. Ha eg6sz nap dolgozott egy ember, j6 volt ha 2 n6gyes6g6l r6p6t ki tudott sz6dni, azt lekoron6zni, 6s 6sszerakni. De m6g akkor is csak 4 peng6t keresett. Igaz, hogy a 4 peng6nek j6 v6s6rl6 6rt6ke volt, de sz6rt a nehéz munk66rt nem volt megfizetve. Mindenk6ppen nehéz volt a r6pasz6d6s, mertha sz6raz volt a f6ld, akkor kinszenved6s volt ki6sni, 6st 6s6val nem is tudt6k, hanem cs6k6nnyal, vagy vereml6kap6val. Az volt a j6, ha le6gott a f6ld, de m6g akkor is 6sni kellett, volt arra k6l6n sz6d6villa rendezeresitve. Meg volt hat6rozva, hogy a r6p6nak mekkora koron6j6t kellett lev6gni. Ott kellett lev6gni, ahol a lev6l kihajtott. Annak ellen6re, hogy ez volt az egyik legnehezebb munka, az6rt a munk6sok szorgalmasan v6gezt6k, mert jobban kerestek, mintha napsz6mba v6gezt6k volna. T6bb munk6s is volt, akik kor6n hajnalban m6r megkezd6tk6 a munk6t, 6s k6s6 6jszaka is v6gezt6k, hogy l6ssanak petr6leumos viharl6p6val vil6gitottak. A munk6sok ilyenkor 6nell t6k voltak. Reggeli 6s a vacsora hideg-6lelem volt. Mivel minden h6napban kett6 kil6 szalonn6t kaptak, amit ilyenkor ettek, de vettek tejet is a csal6d6kt6l. Ikor nek6nk is volt tehen6nk, akkor minden nap adtunk a summ6soknak tejet. Ink6bb odaadtuk 6nekik, mint a csarnokba vitt6k volna. 6k is megfizett6k, nem kiv6nt6k ingyen. Pontos6n kifizett6k a tejet. Uhork6t, paprik6t, paradicsomot is

a családoktól kapták az itteni summások. Ilyen tekintetben is igen becsületes emberek voltak, nem mentek el lopni. Kukorica szedését végezték napszámban is, teljesítmény alapján is. Az idősebb summások, akik úgy érezték, hogy nem bírják a nagyobb iramot, azok napszámban dolgoztak. De a fiatalok teljesítmény szerint szedték a kukoricát. Minden 10 méterházas volt az övüké. Bizony, hogy igen csak nagyon kellett igyekezni, hogy egy ember 10-15 méterházsát meg tudjon szedni. Annak idején egy mázsa csöveskukoricát 3 pengőért lehetett eladni, az utadalomban azért váltották át. - Nem volt egy rossz kereset, de nem is lehetett csak úgy immel-ámmal dolgozni, meg kellett jól fogni a munkát. Kézzelet kellett a csomát lefosztani a kukorica fejről. Az volt a gyakorlat, hogy a kukorica táblában kettő sor kukoricaszárat ki kellett vágni, hogy azon a kocsik, szekerek be tudjanak menni, és a kivágott utszélébe üntötték le a letört kukoricát. Annak idején igen elterjedt fajta volt a lófogu nagyfejű sárga kukorica. Így mondtuk, hogy olyan szép fejűek a kukoricák, ha valakit az ember hátba dobna, hasra esne. Itt említem meg, hogy szokás volt, ha már az egész tábla kukoricát leszedték, akkor elnésték, hogy ha elmehtünk sorjázni, böngészni. En is több napon át jártam a kukoricatáblákat. Szinte egész napom elment, hogy 30-40 kilót tudtam szedni. Megérte, márpedig csak is azért szedtem, hogy eladjam. Egy nap egy pengő 20 fillért, azért csak megkerestem. Többet mintha napszámba mentem volna, mert ott csak 60 fillért kerestem. Azért az néha megtörtént, hogy valamelyik kocsis, vagy béres egy-egy szebb fej kukoricát ledobott az utra, és azt felvettem. Később arra is rájöttem, hogy ott lehetett leginkább kukoricát találni, ahol a kukoricarakás volt. Mert amikor rakták fel a kocsira, vagy éppen a szekérre, siettek és pár fejet a kukoricaszár bűzött hagytak. Meg az is előfordult, hogy gyorsan utat kellett vágni, és a száron maradt a kukoricacső. Akkor volt jó, ha minél tovább állt a határban a kukoricaszár, mert addig lehetett menni böngészni, idősebbek úgy is mondták, hogy sorjázni. Volt olyan szóbeszéd is, hogy mindenszenteknapja után már azt is lehet szedni, amelyiket esetleg tulajdonos nem szedett le, vagy mással nem végeztetett el. Azonban ilyen nem igen volt. Esetleg csak olyankor fordult elő, ha korán leesett a hó, de még olyankor is vigan szedték a kukoricát, amikor havas volt.

Nagyaném és Marika beszélgetése

A bucsu utáni hét hét múltán nálunk volt Marika. A konyhában nagyanyám és én tartózkodtunk.

- Hogy van Marika? - kérdezte nagyanyám.

- Köszönöm szépen jól.

- A gabonacséplésnél dolgoztam, a törekrázóban.

- Bizony, hogy meg kell azért a kukacos pénzért dolgozni - mondta nagyanyám.

- És hogy érezted magadat a bucsuban, és a bálban?

- Köszönöm Végh néni nagyon jól, mert Mihály annyi mindenfélét vett a bucsuban: nagy bábszívet, amelyben tükör is van. Egy retikült is kaptam. Utunk a ringlisen. Egész estig sétáltunk a bucsusok között. Találkoztunk ismerősökkel is, mert Imából, Alsóhetényből, Felsőhetényből is eljöttek a summások a bucsuba. Voltak köztük Vas megyeiek. Nagyon jó volt velük beszélni.

Elhiszem lányom, hogy jól eshetett, hogy találkoztál ismerősökkel. Mondjad csak, hogy utána mi is volt? Én nem tudtam kimenni a bucsuba, de a bálba is csak épp hogy oda mentem, és el is jöttem kis idő múltán, mert annyi mosogatóni valóm volt itthon.

Jól éreztem magamat. Legtöbbet Mihállyal táncoltam. De azért másokkal is táncoltam, Jósikával, Jánossal, de még az Imrével is.

- Na és hogy álltök a szerelemmel?

- Köszönöm jól. Most már úgy vagyok, hogy akkor érzem jól magamat, ha Mihály velem van. Nem is tudom, hogy is mondjam, bátrabb vagyok olyankor, ha vele vagyok, akkor már minden előző gondolatok úgy kimennek a fejemből. Nem tudom, hogy miért van ez? Most én is répat járok szedni.

- Azért édes lányom, mert szerelmes vagy. Ez így van, aki szerelmes. Hát akkor mégis csak lesz belőletek valami - mondta nagyanyám.

- Lehet Végh néni, nem tudom még.

- Szép lány vagy, most virágszol, olyan vagy, mint a kicsattant pipacsvirág. Igaza volt a főintéző urnak, hogy kár érted, hogy kint a mezőn vagy.

- Végh néni! Ne tessék többet ilyet mondani, mert igazán akkor nem is jövök. Én nem vagyok olyan!

- Nem azért mondtam, hogy megbántsalak! Isten őrizzen, legyen szerencséd!

- Tudom Végh néni. Én még azt sem szeretem, ha főintézőnek a nevet hallom.

- Megértelek Marika. Többet nem mondom. Én csak ilyen meggondolatlan vagyok. Előbb jár a szóm, minthogy valamit is meggondolnék. Fene egye meg az eszemet, bocsáss meg Marika!

- Majd igyekszem ezt elfelejteni.

Ahogy ezt Marika mondta, épp akkor lépett be nagyapám. Azzal meg is szűnt a beszélgetés. Kedves volt a Marika, mert még tőlem is megkér-

dente, hogy mit kaptam, és mit vittem a bacsuba. Mivel, hogy közelített este 9 óra, Marika eltávozott.

- Kell menni, mert minajárt reggel lesz, és csinálja az ébresztőt!

- Jó éjszakát Végh néni!

- Jó éjszakát Marika! Ha ráérsz, gyere!

- Jövök, Végh néni, nem is tudnám megállni, hogy ne jöjjek.

Marika az Ilonkát a barakban találta.

- In azt gondoltam, hogy Ilonka te a Jóskával vagy - mondta Marika.

- Te hol voltál, - kérdezte Ilonka.

- Végh nénivel beszéltem, ő náluk.

- Ki volt otthon?

- Végh néni, meg az unokája, később jött Végh bácsi, és utána hamarosan el is jöttem.

- Jóska nem volt itthon?

- Nem, sem ő, sem János, de mire sem.

- Na jó, csak ezt akartam - .

- Miért vagy olyan kedvetlen? - kérdezte Marika.

- Nem is tudom.

- Nem találkoztál ma Jóskával?

- Nem. De nem is akarok vele beszélni.

- Mi történt közöttetek?

- Semmi.

- Akkor, miért vagy ilyen?

- Mit tudom én.

- Ilonka nincsen itt semmi baj, szerexlmes vagy! Ilyenkor csak beszélünk ...

- Igaz?

- Nem tudom, lehetséges.

- Aludjunk Ilonka! Mert minajárt verik az ekevasat, és utána nekünk is fel kell menni.

Ugyanis az volt a szokás, hogy a pusztán hajnalban az elsőbóres kettő oszlopra függesztett, dróton logó ekevasat ütötte, de annyira, hogy az egész pusztai nép arra felébredt, még mi jól mélyen alvó gyerekek is.

47.

Szeptember, október a pusztán

Marika, Ilonka és a többi summások is amig el nem érkezett a november eleje minden nap a határban cukorrépat és a kukoricát szedték. Sokat szenvedtek. Mert még akkor is mentek a földre dolgozni, amikor

esett az eső. Sőt október dereka táján már dér is volt. Nem lehetett azt megcsinálni, hogy megvárják, míg a nap felmelegítette volna a levegőt. Közelgett a 6 hónapnak a vége. Mindenki azon volt, hogy minél több pénzt keressen. A fárasztó munka ellenére is, azért a fiatalok este összejöttek és beszélgettek. Azért már nem úgy mint a nyáron. Különösen érdekes, hogy a summáslányok, legények megitták vasárnap a cselédnek a konvenciós kukoricájukat harmados répjüket betakarítani. Ez azonban nem minden évben sikerült. Az 1935-ös évben sem, mert igen változékony időjárás volt.

48.

Lejárt a summások szerződése

Már az előző hetekben, napokban, sőt amikor már csak órák voltak vissza, hogy búcsút kell venni a pusztától, ugyiszlván az uradalmi cselédektől, a napi beszéd tárgya volt. Különösen a fiatalok voltak elszomorodva. Volt több olyan lány, legény, aki a pusztán maradt, egy hónapra munkásnak. Akik itt maradtak, azok uradalmi cselédek lettek. De az is előfordult, hogy cselédlány, vagy legény, aki megszeretett, szal Vas megyébe utazott. Persze ezek sem mentek csak úgy simán. Mert fiataloknak az egybekelésüket ellenesték a szülők. Az is előfordult, hogy elhagyták a szülői házat. Az ilyen emberi magatartás igen csak sok kellemetlenséggel járt. Ennek idején úgy mondták, hogy egy szegényből lett kettő. Ha egyszer menni kell, akkor nem sok választani való van - mondták az emberek. Azok az egész éves summások, akik 6 hónapon át dolgoztak, 8 métermázsas gabonát, fele buza, fele rozs volt, és 3-400 pengőt vitt haza. Mind ennek a felét apták a félrészesek. Marika, és Ilonka félrészesek voltak. hogy az idő engedte, félévben dolgoztak, úgy a Marika, mint a Ilonka, 4-4 métermázsas gabonát, és 200 pengőn felül vittek haza. A gyakorlatban úgy történt a gabonák a hazaszállítása, hogy mindenki saját maga állította elő a zsákokat, ez különösebb gondot nem okozott, mert lehetett vásárolni zsákokat. A pusztáról a gabonát, és mindennemű szerszámot kisvasuton lovas-rolléval szállították Csoma-Szabadi vasútállomásra. Ott meg vagonokba rakták. Elég körülményes volt a szállítás. Hogy volt a búcsúzkodás, előttevaló este a barakban daloltak, táncoltak. Ott voltak a cselédlegények is. Szinte ritka volt olyan fiatal, akinek ne lett volna udvarlója. Ez is megtörtént, hogy egyik-másik lány terhes maradt. Volt olyan lány, aki szégyelte, a terhességet, és nem mert haza menni. De azért később a szülőknek is meglágyult a szívkük, és belátták, azt hogy megtörtént, nem betegség, hanem egészséges életfolyamat. Addig nem is volt komolyabb baj, csak akkor, amikor a fiatalok nem kötöttek házasságot. Ez is megtörtént, hogy a törvényes uton kel-

lett a gyermek apaságát bizonyítani.

Olyanról is tudok, hogy többen is szerettek volna a következő évben is leszerezni a pusztára summásnak, és azt a pusztai vezető megtiltotta. Olyanoknál, akik felvilágosultabbak voltak. Attól tartottak az urak, hogy a cselédséget, vagy éppen a summásokat is felvilágosítják. Említem: Bocskor József nevezetű fiatalembert, aki katonaviselt volt, és nem tűrte ha igazságtalanság érte az embereket. Bocskort a megatartása miatt többször is hívták a pusztai vezetők, és figyelmeztették arra, hogy legyen csend, ne beszéljen a társai érdekében. Ugy a summások, mint a cselédek amikor a pusztáról elindultak a szerelvénnel az emberek sirtak. Több cselédlegény avasutállomásra is elkísérte a kedvesét. Ezt azért is tudom ilyen pontosan, mert Jós a bátyám is ilonkát elkísérte.

Domiján Lajos Zala megyében született, de Vas megyében lakott a sorsfordulóig. Most 70 éves, szellércsaládból származik, nyugdíjas, lakik: Pécs, Magyarürögi falu Meredek dűlő 1. szám alatt. Felszabadulás előtt Baranya, Somogy megyében 6 hónapos summás volt. Az egyik mezőgazdasági cselédnek a leányát vette feleségül. Pár év házasság után a felesége megcsalta, és elvált tőle, másodszor is megnősült, Zala megyei lányt vett feleségül.

A gyűjtésem során Domiján Lajos elmondta, hogy mint summások a gyötrelmes munka után is volt kedvük dalolni. De még erő kifejtésre is, mert amikor zsákoltak, fogadásból a kettő emeletes gazdasági gabonartárnak a padlására két zsák búzát is felvittek, mint legényemberek. Így mondta: "ollan világ volt, hogy a munkahelyen fitogatták az emberek, hogy mit is tudnak." Azt is elmondta, hogy 6 hónap alatt 8 métermázsza gabonát keresett és amikor lejárt a 6 hónap 250 Ft örül vitt csak haza. Egy nap napszám 1 pengő volt, ha esetleg akordban dolgozott, akkor valamivel többet is keresett 1 pengő és 50 fillért, akkor már igen csak sokat és nehéz munkát végzett, ha 2 pengőt tudott keresni egy nap. Mikor 2 pengőt keresett egy nap alatt, akkor cukorrépat szedte, de hajnal-tól késő estig. Mikor már olyan dereas volt a határ, és fázott a kezük, akkor a határban összeszedték mindenféle giz-gaszt, s azt meggyújtották. Azt is megcsinálták, hogy süttöttek uritököt, krumplit. Mindig az ivóvíz előteremtése volt nagy gond. Nyáron épp úgy, mint télen. Az volt a jó, ha pusztaiaktól tudtak tejet, vagy aludtejet vásárolni. Igencsak egyoldalú volt a táplálkozásuk, mert amikor akordban dolgoztak, akkor nem kaptak főtt ételt, nem volt más, mint a sózott szalonna, az meg csak kenyérral tudták csak enni, később meg is unták. pusztán nem lehetett vásárolni zöldpaprikát, paradicsomot, hagymát, a szervezetük meg igen csak megkívánta. Volt amikor kaptak a cselédektől. De amikor nem, bizony

hogy előfordult, hogy elmentek a kerbe lopni paprikát, paradicsomot. Az miatt volt is többször kellemetlenségük, de ez nem volt jellemző mindenkire. Erre az egy summás nótára emlékezett, melyet gyakran daloltak: úgy Baranyában, mint Somogy megyében, mint például Lengyeltötiben is:

Szendrő bíró feln. ergeli a lovát,
megkerüli a szendrői határt.
Megkérdezi a legöregebbik juhászt,
nem-e látta az ő legkedvesebb leányát.
Megkövettem báró uram elásson,
három napja, hogy a *bijszárommal* nem találom.
Elbujdostak, kimentek a határból.
A kisasszony lett a juhászlegény babája.
Annen elől ácsolták-faragták már azt a fát,
amelyikre a juhászlegényt akasztják.
Fujja a szél gyors ingjét-gatyáját.
Sírhatja Szendrő báró leányát.

Domján Lajostól kérdeztem, hogy mi volt a bárónak a neve, azt nem tudta megmondani, csak arra tudott emlékezni, hogy így szólt a nő ta. Ő szerinte is a bárónak a birtoka Szendrődön volt. Szendrő Borsod-Abaúj-Zemplén megye /edelényi járás/ *Szendrő* völgyében, amely a középkorban épült.

48.

Viisszamentek a falujukba a summások

A nagyapám beteges, időszakra os napszámos. János, József, és Imre egészségkonvenciós négyükrős béresek, 1935-ben. A családnak anyagilag nem állt rosszul. Volt arról is szó, hogy ha 14 darab éves süldőnket és a kettő növendékborjut eladjuk, a proletár negyedben vásárolunk házhelyet és építkezünk.

Augusztus 20-30 -a között rettentő nagy volt a forróság. Orbánc és pestiv járvány disznókat elpusztította. Kettő szép 4 éves tehentünk is volt. Egyiket le kellett vágni, mert megbetegedett, levágásakor derült ki, hogy *sárgalásba*, és a bélben rozsdás szeg volt. A másik tehentünk meg kint a mezőn az ingoványos rétben süllyedt el, mire emberi segítséget kapott, már nem lehetett megmenteni, kényszerlevágást kellett alkalmazni.

Ezek után nem sikerült a számításunk.

Mindenszentek napján leesett a hó. Maradhatott volna még - mondta nagyanyám.

Kint volt a mezőn a száron álló kukorica. Fölébe volt a tekarmányrépa.

- Legalább a summáslányok ne mentek volna haza, lesegítették volna szedni a terményt - mondta nagyanyám.

- Bizony, bizony, kár hogy elmentek - mondta nagyapám is, azok az igazi dolgos fehérnépek Ilonka és a Marika.

- János, Jóska megőszülhetne, lenne aki segítene, mert én mindent nem tudok csinálni - mondta elkecseregetten a nagyanyám.

- Ráérnek még gyűgőt a nyakukra venni - mondta a nagyapám.

- Jó, jó, de én már nem bírom! - mondta nagyanyám.

János, és Jóska bátyám otthon dultak-fultak, csattan a beszédük, mint az ajtó, nem találják a helyüket. Hiányoztak a summáslányok és a legények.

Novemberben jóval előbb beesteledett. Bátyámék is előbb hazajöttek. Meggyacsoaráztak, beszélgettünk. Nagyapám meg én ültünk egymás mellett, mint két jó pajtás, morzsoltuk a kukoricát, a hizóknak és a baromfiaknak. In a páros kisanagykéssel csöveskukoricán kettő sort kipiszkáltam. Utat csináltam, hogy nagyapám gyorsabban tudjon morzsolni. De jókat is neveltünk, ami or egy-egy kukorica valakihez ugrott. Ez is megtörtént, hogy az asztalon álló, vagy a szegen lógó petróleumos lámpacilindert koppantotta meg egy-egy ficánkoló sárgabőrű kukoricaszem.

- Édesen ám! Jövő héten előszülnek a csizmák, ki kell fizetni, párja 25 pengő - mondta Jóska bátyám.

- Tudom, fiam, nincsen nyugtom egész nyár óta, hogy miből is termenten elő a pénzt - mondta nagyanyám. Jobban is vigyázhatnánk a lábbelire.

- Van kukorica a padlásán, azt kell eladni! - mondta Jóska bátyám.

- Mához ugy sem tudunk nyulni, mint csak a kukoricához - mondta nagyanyám, még jó hogy ilyen szépen termett az idén.

- Gyerekek! Nagyon sok saák kukoricát kell eladni, hogy három pár csizma árát ki tudjuk fizetni - mondta nagyapám.

- Hát bizony, 20 métermázsát fel kell menni, hogy kitudjuk fizetni a lábbeliket - mondta Jóska bátyám.

- Megint nem marad a padlásán kukorica, mire jön a ki-elet, a csibéknek pedig enni kell, ha azt akarjuk, hogy fejlődjenek.

- Jó, jó édesanyám, azoknak is marad még - mondta Jóska bátyám.

- Ti könnyen beszéltek. Nekem kell tőrnom a fejemet, hogy mit is egyenek a jószágok - mondta a nagyanyám.

Váratlanul Jágerné, a szomazédasszony jött hozzánk. A köténye alól vett elő egy tányér kipissen sült kukoricaporszát.

- Őrzse néni! Most sütöttem, ugy mint ahogy maga szokta, még szilva-

lekvárt is tettem rá.

- Ügyök csak meg, azért hoztam, mondta a szomszédasszony.

- Nem kellett volna Maris, hát nekünk is van miből sütni, az uram meg volt daráltatni. Köszönjük szépen. Majd viassakkölcönzöm.

- Jó, jó Urzse néni, csak üggyök meg! - mondta Jágerné.

- De már is megyek, mert az ember nem szereti ha szomszédok, mindjárt dörög.

Mindegyik nagybátyám tudott citerázni. De legjobban a Jóska bátyám, volt a mestere. Szinte órákon át játszott a citerán. Jó hangulatot is tudott teremteni. Közben elmultak a karácsonyi ünnepek. A komisz januári hideg igen sanyargatott bennünket. Közelgett az 1936. évi február 2-a, a felmondás napja. Ez minden évben meg volt. Hetekkel előtte már csak arról beszéltek, hogy mi lesz, maradhatunk-e a pusztán, nem-e adják ki a családoknyvet? Maradhattunk a pusztán, még a következő évben is. Utána már megnyugodtunk, mint az olyan ember, akit súlyos betegség miatt megoperáltak, és újból egészséges lesz.

Február hónapban egyik nap délelőtt az elemi iskola 10 perces szünetében a Közeli Hangya-boltba elfutottam irkát venni. Ott láttam Pápucs Mihály vasmegyei lakós summásgazdát, fáshatott, mert a kályha közelében állt.

- Őcsi! Ugye te vagy a Végh Jánosnak az unokája! - kérdezte a pörgebajuszu summásgazda.

- Igen én vagyok.

- Mikor mész haza?

- Délután, amikor kiengednek az iskolából.

- Mikor van otthon az öregapád? - kérdeztem a summásgazda.

- Otthon van ő minden este, nem megyünk sehová sem. Orszoljuk a cukoricát, utána meg lefekszünk.

- Mondd, az öregapádnak, hogy itt járok, ő ismer, mert együtt voltunk katonák, estére jövök.

- Igen, megmondom.

Az iskolából, ahogy hazazértem, azonnal az üzenetet nagyapámnak átadtam.

- Ürzse!

- Tes ék, János!

- Ma este vendégünk lesz. Summásgazda a Mihály jön. Készíts valami jó vacsorát! - mondta nagyapám.

- Most nem gond, mert még van a padláson. Sütek kolbászt, oldalast, meg savanyukáposztát, kenér is van még kettő egész. Hát csak jöjjön! Rendes ember, szép pörgebajusza van ugye?

- Persze hogy van, ha nem vágta le - mondta nagyapám.

- És hol ásták? - kérdezte nagyanyám.

- Hát az előszobában, van kettő ágy is. Csak gyorsan be kell futni - mondta nagyanyám.

- Az igaz, csak valami jó keményfát kell rárakni, hogy erős parázs legyen - mondta a nagyapám.

- Igaz, hogy nagyon hideg van. Négysezeles a dunyha, sokat ér. Melegitek kettő téglát is, ruhába teszem, és az is melegíti - mondta nagyanyám.

- Ha de italt is kellene hozni, ez már így illik - mondta nagyapám.

- Az már a férfiak dolga, hogy italt szerezzenek - mondta nagyanyám.

- Gyere fiam! Menjünk a faluba, Rajciéhoz, hozzunk egy demissonnal, fordult felém a nagyapám.

- Felhuzom a csizmámat, és mehetünk is, - mondtam a nagyapámnak.

- De pénz is kell. Kiállts a nagyanyédnak! Hogy adjon pénzt!

- Inkább odamegyek, a kamrában van, biztos a savanyukáposztát veszi elő a hordóból.

- Az lehet, - mondta nagyapám.

- Hamán! Pénzt kérünk!

- Hát bor nélkül nem lehetne meglenni, rosebb egye meg azt a bort, mindig csak a bor, az nélkül nem lehet meglenni? - mondta nagyanyám, elég mérgesen.

De ahogy mérgelődött, az alsószoknyájának a zsebéből kivette a zsebkendőt, annak csücskét kikötötte, egy pengőt adott. Ez elég lesz. Amennyit kaptok, annyit hoztok, nincsen több pénzem borra - mondta nagyanyám.

A bornak literje 30 fillér volt, napáncsárga noha, a hatóságok tiltották a termesztést, mert sok metilalkoholt tartalmaz, roncsolja a fehérsejteket.

A summásgazda megérkezett. Kettőtnapig nálunk volt. Láttam, amikor távozással előtt fizetni akart, de nagyapám nem fogadta el. Nekem adott kettő pengőt agazda, ez előtt soha még nem volt ennyi pénzem, mint akkor. El is tettem a bucsura, mely augusztus második vasárnapján volt.

Egyik nap Jóska bátyám hozzám fordult. - Figyelj Öcsém! Irjál helyettem levelet, nem most, hanem majd holnap este.

- Szívesen bátyám! De kinek?

- Egyik lánynak - mondta bátyám.

Másnap este irtam a levelet:

- Ezt irjad Öcsém! - mondta a bátyám

Kedves Ilonka!

Kelt, 1936. febr. 20.

Mióta elmentél, haza, őrös az életem. Nem találom a helyemet. Minden nap csak hozzád gondolok, még éjszaka is veled virgódok. Mindenki tudja, hogy te vagy az én kedvesem. A cselédányok nem is állnak velem szóba, azt mondják, hogy menjek az én Ilonához! Nem haragszom érte, mikor ezt mondják, sőt örülök neki. Boldog vagyok, ha a nevedet hallom. Azt tudom, hogy Vas megyében, Krisztophánfaluban lakol, Szvegy édesanyáddal, közelebbi címedet nem tudom. En csak egy elemi végzettem, betűket ismerem, írni és olvasni nagyon keveset tudok. Az Őcsémet kértem meg, hogy írjon levelet. A summásgazda itt járt nálunk. Kópertás levelet adtam át, hogy adja neked. Várom a leveled. De még azt a napot jobban, hogy mikor találkozhatunk. Csókol, hű kedvesed, Joska!

A levélre válasz nem érkezett. Reménykedett a bátyám, hogy május elsején jön az Ilonka. Vasutállomásra ment a bátyám, hogy minél előbb Ilonkával találkozhasson.

- Gazda ur! Hol van Ilonka - kérdezte bátyám.

- Nem jött. Még a télen elszegődött Köröndre az egyik uri házhoz cselédnek, egész évre - mondta a summásgazda.

- Hát akkor azért nem válaszolt a levelemre, mondta a bátyám.

- És a Marika hol van? - kérdezte a bátyám.

- Itt van, a fiamhoz Mihályhoz, még februárban férjhezment.

- Köszönöm gazda ur! A bátyám földre fordult ... s bánatosan tovább ment.

Főintéző a vasutállomáson várta a summásokat:

- Megérkeztünk intéző ur! - mondta a summásgazda.

Intéző ezt kérdezte:

Mindenki meg van, egészségesek, nincsen terhes nő? Mert ha ilyen van, már is mehet vissza!

- Tudtommal nincsen.

- Na jó, majd meglátjuk - mondta az intéző.

Egyszázötven férfira, és száz nőre van a szerződésünk, 5 nő nem jött, így 245 munkás van - mondta a summásgazda.

A hodály rendelkezésükre áll, tinóistálló ki van üresítve. A szalma az istálló előtt, meg lehet csinálni a fekhelyeket - mondta az intéző.

- Tehát, ott ahol a múlt évben volt - mondta a summásgazda.

Ismét következett egy újabb gyötrelmes 6 hónap.

A summások nálunk úgy érezték magukat, mintha csak otthon lettek volna. Vasárnap nálunk is étkeztek. Derék szép, tiszták voltak a nők, folyt is a versengés a cseléd és a summásányok között. Több volt a lány, mint a legény. Minden héten a vasárnap szabad volt. A hodály kör-

nyéke benépesült, a téglát át élére állították, alája tüzet raktak, és edényekben melegítették a mosáshoz szükséges vizet. Mosott ruhákat a közeli fákra, bokrokra, kocsikra, szekerekre teregették ki. Mosott ruhák a sokszínű szőnyeghez hasonlítottak, mint amikor ősszel a természet kezd pihenni.

Most sem volt jó a koszt.

A summások étkezése: reggel fél liter tej, vagy rántottleves. Délben krumpli, vagy bableves, kifőtt tészta, gyakran volt krumplis, turós, és darás. Egy héten kétszer volt birkaagulyás, disznóhús nem. Sült tészta sem volt. Minden héten 2 sziló szalonnát kaptak. A szalonnát sován sült tésztaért, vagy gyümölcsért odaadták, mert hat hónap alatt egyszer sem kaptak gyümölcsöt. Nagy volt az öröm, ha véletlen gyümölcshöz jutottak. Ugy a férfiak, mint a nők egy napra félkiló kenyeret kaptak. Mindig friss volt a kenyér. A kenyeret a summás-konyhán sütötték.

Az egészségügyi ellátás igen primitív volt. Nem javult. Közös WC volt. Azt nem igen használták, mert a munkások ott végezték el az emésztésüket, ahol éppen dolgoztak, kint a határban, vagy a pusztán. A munkások egymás tisztaságára igencsak nagyon tapintatosak voltak. Attól tartottak, az emberek, hogy rosszhirbe ne keveredjenek.

Szeptember volt. Egyik vasárnap rögtönzött táncmulatságot rendeztek a család és a summáslegények. Rendben is ment a szórakozás.

Épp kezdett esteledni, jötték haza a jószágok, nagy futkározás, a pusztán, a jószágok között, mindegyik kereste a helyét, lélekza adva szaladt Jóska bátyám, hogy Erzsike az egyik summáslány, aki hozzájuk járt, összeesett, nem tudnak mit csinálni vele, gyorsan kellett segíteni. Futott nagy anyám a lányhoz, aki kint a fa alatt feküdt.

Menjenek most innén - megoldozta a ruháit, jobban lett a lány.

- Közönség Erzsike néni! - mondta a lány. Gyenge volt, nem tudott egyedül lábraállni.

- Jóska, imre fogjátok közre, ezt a lányt, és segítsétek, hogy hozzánk jöjjön! - mondta a nagyanyám.

A lány nálunk lefeküdt, nagyapám ágyába. két napig ott volt nálunk. Orvost nem hívtunk, ment tovább dolgozni. Nagyapám meg a közös családistállóba ment aludni, a megüresedett, elpusztult állatok helyére, míg a lány itt volt. Az istállóban az alvás kellemetlen volt, mert sok volt a légy, és a trágyaszag meg fojtotta a nagyapámot.

Minket, mint családeket a napi munka a summásokkal összekapcsolt. Több olyan fiatal is volt a családok és a summások között, akik összeházasodtak. Az 1936-os évben is úgy voltunk, mint a jó testvérek.

Marika, és Mihály a férje, boldogan éltek. Marika gyermeket várt.

summáskonyhán dolgozott. Mind vend származásu, gyorsan beilleszkedett a magyarok szokásaiba. Azt mondta, hogy a származását soha nem tagadja meg.

Akkor jöttek a szomorú napok, amikor őszel a summások a pusztáról megint visszamentek az otthonukba, Vas és Zala megyébe.

49.

Sorsforduló után

/1970/

Jóleső érzés azt tudni, hogy Bánkúti Éva, fiatal pedagógus mint a népfrontbizottság alelnöke, szívesen dolgozik a kis népcsoport kulturális felemel edéséért. A fiatal pedagógus példája követésre méltó. Bucsuzom. Bízom benne, hogy még a jövőben is sokat hallunk Vend föld lakóiról. Egykori munkaszolgálatos századunk nevében köszönetet mondok a sok-sok felejthetetlen emberségükért. Mert a kilátástalan időben szállást adtak. Az év december közepe táján lesz 41 éve, hogy itt voltunk 160-an. Itt ért bennünket a felszabadulás, melyet soha nem lehet elfelejteni...

Szívesen emlékszem Mihály summásgazdára, feleségére, fiára, Marikára, aki annyi mindenen keresztül ment, mire Mihály felesége lett. Nem tudom, hogy hol vannak, mind azok a volt 6 hónapos summások, akik az 1930-40-es években Somogy megyében, Gölleében, Alsó-Felsőhetényben, Inám pusztán, mint summások dolgoztak. Bizonyára hogy még azért sokan élnek, ha ők már nem is, de a gyerekeik, unokáik. Nem szégyen, a multunk története, a mi részünkről. Ezért is fogtam tollat, és nem éppen fiatalon megirtam a pusztán a cselédek milyen kapcsolatban voltak a Vas megyei lakósu summásokkal. Ha egyszer ők is olvashatnák ezeket a sorokat, különösen a fiatalok, a mai nem éppen könnyű mai életünket is jobban megértenék. Hogy a munka, az amely az embert naggyá teheti.

Az a boldogság, amely bennünket most elült, nem feledteti a multat. Marikának, Ilonkának, és több ezer vend nőnek a gyerekeinek nem kell észülnödnie, hogy május elsején 6 hónapos summásnak menjenek. Most már 1945 óta május elsejét Vas megyében élő vendek is szabadon, otthon ünnepelehetik. Nem úgy mint a sorsforduló előtt, hogy vagonokban utaztak a pusztákra, 6 hónapos summásnak!

A Somogy megyei levéltárban is jártam, de a summás-életről írásos anyagot nem találtam. Így a visszaemlékezéseimre tudtam támaszkodni.

Pécs, 1985. július 20.

Üdvözlettel: *Jeli József*
Jeli József, nyugdíjas, önkéntes
néprajzi és nyelvjárási gyűjtő!
Pécs, Magyarürögi út 118.

7634

280-85